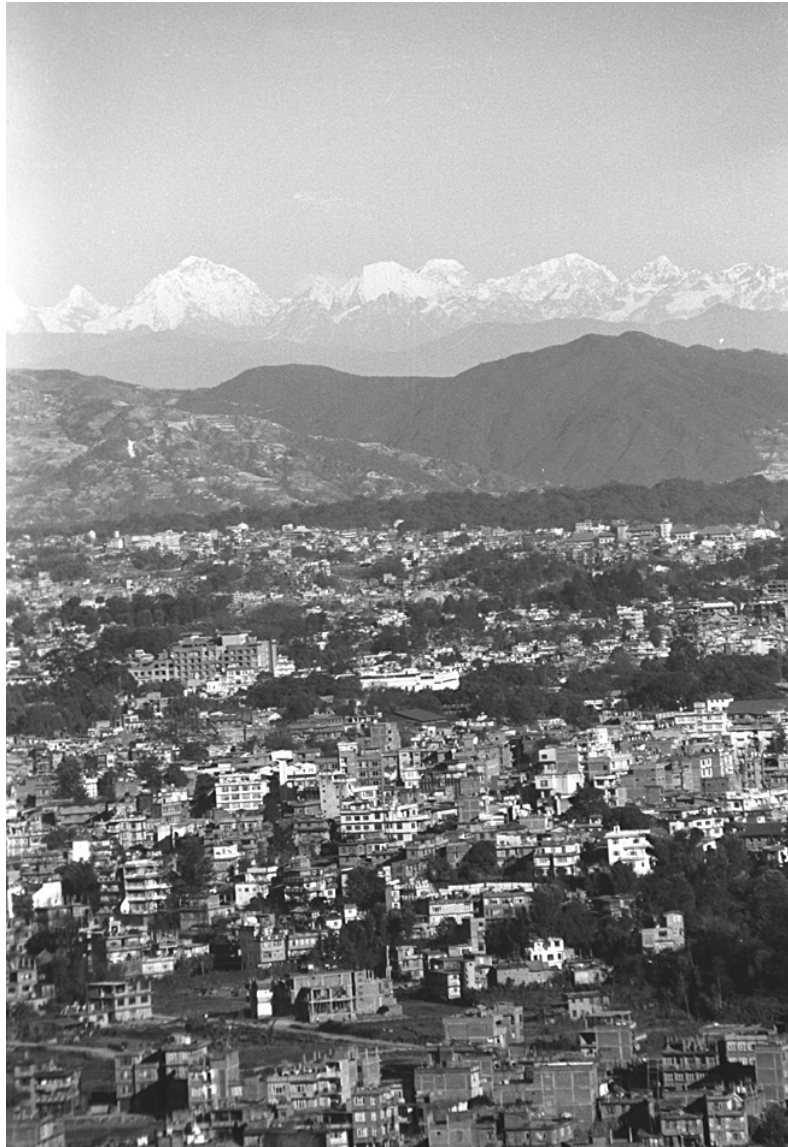

GLOBALISERING, MAKT OG MENING

- en analyse av diskurser i Nepal

Universitetet i Bergen
Institutt for geografi
Februar 2002

Hovedfagsoppgave i geografi
av
Elin Tangen Skeide

Forord

Denne oppgaven er et resultat av stahet og store mengder stress. Årsaken er selvfølgelig at jeg valgte å kjøre mitt eget løp; jeg *skulle* lage min egen oppgave, med alle de ulemper det medførte. Nå er jeg veldig fornøyd. Jeg viste for meg selv at oppgaven lot seg gjennomføre.

Jeg vil rette en stor takk til veilederen min, Henrik Marcussen, for støtte i valg av oppgave og for konstruktive forslag og hjelp underveis. Uten hans støtte og erfaring hadde det vært vanskelig å skrive en så abstrakt og omfattende oppgave. Også biveileder Peter Andersen skal ha en stor takk for god hjelp i siste skrivefase. Winfried Ellingsen takkes for alle gode historier og informasjon om Nepal og Sjøstrøm får en hjertelig takk for ”i-siste-liten-hjelp”.

Jeg er selvfølgelig spesielt takknemlig overfor alle informantene og intervjuobjektene mine i Nepal. Imøtenkommenhet, hjelpsomhet og vennlighet var de generelle holdningene jeg ble møtt med. Også mine nepalske venner, som har gitt meg et uvurderlig innsyn i kulturen i Katmandu og Lalitpur, i tillegg til mange gode minner, fortjener en stor takk. Spesielt vil jeg takke Samsher og familien hans for gjestfrihet, vennskap og en utrettelig innsats for at jeg og andre studenter skulle trives. Mange gode tanker går til Robin for hans vennskap, og til Mahesh` familie for vennlighet og gjestfrihet.

I felten bodde jeg tett innpå flere andre studenter fra Norge. Tusen takk til dere alle for at dere holdt ut å bo sammen med meg, for alle flotte opplevelser vi hadde sammen, inspirasjon, vennskap og moro. Også alle medstudenter ved Institutt for geografi her i Bergen skal ha takk for hyggelig selskap og felles støtte i den harde studenttilværelsen. En spesiell takk til Jon og Erlend som har hjulpet meg å scanne kart og bilder.

Til slutt vil jeg takke familien min som har støttet alle studievalg og andre livsvalg. Den største takken går imidlertid til Mahesh for kjærlighet og støtte i en stressende tid.

Bergen 21.februar 2002,

Elin Tangen Skeide

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Innhold	ii
Figurliste	iv
Akronymer	v
<u>INNLEDNING</u>	1
<u>MOTIVASJON OG TEMA</u>	1
<i><u>Forståelsen av globalisering</u></i>	2
<i><u>Teorier</u></i>	2
<i><u>Premisser for oppgaven</u></i>	4
<u>VALG AV OMRÅDE OG STUDIEOBJEKT:</u>	4
<i><u>Alkohol og Nepal</u></i>	4
<i><u>Representasjonsproblemet</u></i>	5
<u>PROBLEMSTILLINGER</u>	6
<i><u>Problemstilling 1</u></i>	7
<i><u>Problemstilling 2</u></i>	7
<u>OPPGAVENS OPPBYGNING</u>	8
<u>NEPAL</u>	9
<u>EN HISTORISK INNFORING</u>	9
<i><u>Kulturpluralisme og kastesystem</u></i>	9
<i><u>Diktatur</u></i>	10
<i><u>Demokrati og avmakt</u></i>	10
<u>DAGENS NEPAL</u>	11
<i><u>Internasjonale forhold</u></i>	12
<i><u>Nasjonalpolitiske føringer</u></i>	16
<i><u>Sosiokulturelle og religiøse forhold</u></i>	19
<u>TEORETISKE TILNÆRMINGER</u>	23
<u>INNLEDNING</u>	23
<u>KONSTRUKTIVISMEN</u>	23
<i><u>Vitenskapens sannhetsbegrep</u></i>	24
<i><u>Historiesynet</u></i>	25
<i><u>Identitet og meningskonstruksjon</u></i>	26
<u>SEMIOTIKK OG KOMMUNIKASJON</u>	27
<i><u>Lingvistikkens betydning</u></i>	28
<i><u>Kulturelle forskjeller i semiotisk teori</u></i>	29
<u>SPRÅKETS OG BEGREPENES MAKT</u>	30
<i><u>Arkeologi og diskurs</u></i>	31
<i><u>Genealogi og makt</u></i>	33
<u>FILOSOFISKE PROBLEMER OG AVGRENSNING AV OPPGAVEN</u>	38
<i><u>Relativismeproblemet</u></i>	38
<i><u>En geografisk løsning</u></i>	40
<i><u>Ontologiske Avgrensninger</u></i>	42
<u>METODER</u>	44
<u>KONSTRUKTIVISTISKE METODER</u>	44
<i><u>Målsetningen med metoden</u></i>	44

<i>Tolkningsmetoder</i>	45
<i>Autoritetsproblemet</i>	46
<i>Kvalitative versus kvantitative metoder</i>	47
FELTARBEIDET	48
<i>Lokalisering</i>	48
<i>De kvantitative undersøkelsene</i>	50
<i>De kvalitative undersøkelsene</i>	56
<i>Observasjoner</i>	58
SEKUNDÆRLITTERATUR	60
FORSKERENS MORAL	60
SKRIVEPROSESSEN	61
<i>Oversettelser</i>	61
GLOBALISERINGSDISKURSENE	63
INNLEDNING	63
HYPERGLOBALISERINGSTESEN – VEIEN MOT VERDENSMARKEDET	64
<i>To perspektiver</i>	65
<i>En strategisk globaliseringsdebatt?</i>	71
SKEPTIKERTESEN – GLOBALISERING ER EN MYTE!	74
<i>To modeller over internasjonal økonomi</i>	76
<i>Eksisterer skeptikerdiskursen i Nepal?</i>	77
PROBLEMER MED HYPERGLOBALISERINGS- OG SKEPTIKERTESENE	78
TRANSFORMASJONSTESEN – FORBEDRET ARVTAGER?	80
<i>Globalisering som en romlig-temporær prosess</i>	81
<i>Globaliseringas historie</i>	85
<i>Globalisering som kulturelt fenomen</i>	86
MODERNISERINGSMYTEN	87
<i>Moderniseringsbegrepet i globaliseringsdiskursen</i>	89
OPPSUMMERING	91
ALKOHOLKULTUR SOM GLOBALITET	94
INNLEDNING	94
<i>Hvem sin virkelighet?</i>	94
<i>Globalitetstesens i Nepal</i>	96
<i>Dataene</i>	97
LOKAL ALKOHOLKULTUR	98
<i>Hjemmeproduserte drikkevarer</i>	99
<i>Konsumentene</i>	101
GLOBAL ALKOHOL	102
<i>Produksjon og konsum</i>	102
<i>Markedsføring og strategier</i>	104
ARENAER	105
<i>Bhattiene</i>	105
<i>”Turistrestauranter”</i>	106
<i>Alkohol på fester og festivaler</i>	107
ÅRSAKER TIL VALG AV ALKOHOLTYPE	107
<i>Pris og inntekt</i>	107
<i>Smak og alkoholprosent</i>	110
<i>Alder</i>	111
<i>Utdanning</i>	115
<i>Status og tilgjengelighet</i>	115
GLOBALITET I NEPAL	116
OPPSUMMERING	119

MENING, MAKT OG GLOBALISERING	121
MAKTRELASJONER I NEPAL	122
<i>Multinasjonale aktører</i>	122
<i>Nepals aktører</i>	124
TANKER OM DISKURSENEs MAKT OG EFFEKTER	126
VITENSKAPENS BENYTTELSE AV GLOBALISERINGSBEGREPET	127
<i>Avslutning</i>	128
LITTERATURLISTE	I
ARTIKLER I AVISER OG MAGASINER	VI
HTTP://	VII
DIVERSE	IX
VEDLEGG	X
INTERVJUER	X
NØKKELINFORMANTER	X
INTERVJUGUIDE	XI

Tabeller og figurer

Fig. 1: Nepal	12
Fig. 2: Miljøet taper mot industrien	17
Fig. 3: Elementenes relasjoner	37
Fig. 4: Perspektivaksene	41
Fig. 5: Parallelle pålitelighetskriterier	46
Fig. 6: Feltområdet mitt, områder for kvantitative intervjuer	49
Fig. 7: Fordeling av respondenter i forhold til gruppetilhørighet og befolkningen i byene Katmandu og Lalitpur	52
Fig. 8: To perspektiver i hyperglobaliseringsteorien	66
Fig. 9: Et aldershjem i Katmandu, konsekvensen av en ny individualisme?	83
Fig. 10: "Vestlige" varer er populære i Nepal	87
Fig. 11: Gruffordeling	97
Fig. 12: Respondentenes utdanningsnivå	98
Fig. 13: Brenneapparat for raksiproduksjon	101
Fig. 14: Aggressiv markedsføring er viktig i kampen om markedsandelene	104
Fig. 15: Priser på alkoholholdige drikkevarer i rupi, på ulike utsalgssteder	108
Fig. 16 : Gjennomsnittsinntekt/måned hos respondenter etter kaste/etnisitet	109
Fig. 17: Alkoholprosent i utvalgte øltyper	110
Fig. 18: Respondentenes aldersfordeling	111
Fig. 19: Drikkemønster	111
Fig. 20: drikkemønster etter alder og alkoholtype	113
Fig. 21: Chhyang i Tuborgflaske. Valg av drikkevarer er ofte arenabestemt	115
Fig. 22: Det nye Carlsberg	123
Fig. 23: Carlsberg i Asia	123

Akronymer

ASEAN	Association of South East Asian Nations
CBS	Central Bureau of Statistics
BNP	Bruttonasjonalprodukt
EPZ	Export Production Zone
IMF	International Monetary Fund
INGO	International Non-Governmental Organization
ITC	International Trade Centre
FES	Friedrich Ebert Stiftung
FN	Forente Nasjoner
FNCCI	Federation of Nepalese Chambers of Commerce and Industry
GBL	Gorkha Brewery Limited
HBL	Himalayan Brewery Limited
MEB	Mount Everest Brewery
NESS	Nepal Environmental and Scientific Services
NIAS	Nordisk Institutt for Asia-Studier
NIDL	New International Division of Labour
NGO	Non-Governmental Organization
NORAD	Norwegian Agency for Development cooperation
NPC	National Planning Commission
NSAC	Nepal South Asia Centre
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
SAARC	South Asian Association for Regional Cooperation
SAFTA	South Asian Free Trade Area
SAPTA	SAARC Preferential Trading Arrangement
SBL	Singha Brewery Limited
UBNL	United Breweries Nepal Pvt. Ltd
UNCTAD	United Nations conference for Trade and Development
UNDP	United Nations Development Programme
WTO	World Trade Organization

Innledning

Denne oppgaven tar for seg et prosjekt med utgangspunkt i teorier rundt globalisering og kulturgeografi. Studien omfatter et feltarbeid fra Katmandu, hovedstaden i Nepal.

Først i dette innledningskapittelet vil jeg ta for meg bakgrunn, tema, motivasjon og valg av område. Deretter vil jeg forsøke å presentere problemstillingene på en oversiktlig og lettfattelig måte. Målsetningen er at disse skal ligge som en rød tråd gjennom oppgaven. Til slutt vil jeg presentere oppgavens oppbygning.

Motivasjon og tema

I utgangspunktet ønsket jeg å skrive en oppgave om økonomisk geografi, og gjerne om globalisering. Dette temaet har vært gjennomgående i hele geografiutdannelsen, og det har interessert meg sterkt. Til en viss grad var det kanskje nettopp vektleggingen av slike politiske og økonomiske forhold som gjorde at jeg valgte fordypning i geografi. Etter et kurs i vitenskapsteori oppdaget jeg at geografi krysset flere andre fagområder og flere felt, blant annet har geografi de seinere åra blitt mye påvirket av teorier rundt meningskonstruksjon. Disse teoriene krysset også over i mine andre grunnfag i litteratur og sosiologi, og var de jeg har funnet mest interessante der. Etter diverse kutt i idémassen beholdt jeg fokuset på kryssningen mellom kultur og økonomi.

Globalisering er i økende grad blitt en viktig del av vårt vokabular og for vår forståelse av verden. Begrepet har derfor en interessant kulturell dimensjon. Jeg fant ikke særlig mye litteratur om denne dimensjonen da jeg formulerte prosjektet våren 1999, og følte derfor at jeg grep fatt i noe viktig. Debatten om globalisering handler om noen av 80- og 90-tallets viktigste økonomiske teorier. Globalisering er blitt til vår tids klisjé:

”Svært få politiske aktører setter globaliseringa som fenomen i tvil. Globalisering reflekterer en spredt oppfatning av at verden raskt formes til et delt sosialt rom av økonomiske og teknologiske krefter, og at utviklingen i en verdensregion kan få store konsekvenser for individers og samfunns sjanser på den andre siden av jordkloden” (Held et al. 1999: 1).

De siste årene er det blitt utgitt flere interessante bøker om emnet, for eksempel David Held et al. sin ”Global Transformations” fra 1999 eller Ulrich Becks ”What is Globalization?” fra 2000. Held et al. påstår at: ”Til tross for en stor og ekspanderende litteratur finnes det ingen overbevisende globaliseringsteori eller en systematisk analyse av dens primærkjennetegn”. Disse forfatterne prøver derfor å sammenfatte debattene som har gått rundt globaliseringstemaet de siste tiåra, og gir gode utgangspunkt for mitt prosjekt.

Forståelsen av globalisering

Globalisering er et begrep som ble lansert på 60-70-tallet av liberale teoretikere. I samfunnsdebatten debattertes først og fremst den økonomiske globaliseringa, i betydningen spredning av et verdensomspennende kapitalistisk system hvor de gamle nasjonale skillelinjer mister betydning. Dette var den positive konsekvensen av det liberalistiske "laissez faire", en idealsituasjon hvor naturlig stabilitet vinnes gjennom uhindret frihandel. I dag argumenteres det for at denne utviklingen allerede er kommet så langt at den er umulig å reversere. Disse teoriene ble imøtegått av sosialister og andre skeptikere, som viste til de negative konsekvensene 80-tallets liberaliseringspolitikk, "tatcherismen" og "reaganismen", hadde for lavvelferdsland. Flere land som etter oljekrisen på 70-tallet ble tvunget til effektivisering av staten og åpning for frihandel, sliter i dag med store gjeldsbyrder og fattigdom.

Uenigheten i dag dreier seg stort sett om i hvilken grad globalisering har positive eller negative konsekvenser (Scott 22.01.99) Det ser ikke ut som om det er tvil om at utviklingen går mot økt globalisering, tvil om hva dette innebærer, eller tvil om at dette er et spesielt og nytt trekk ved verdensøkonomien. Denne ensidige debatten manifesterer seg i media, særlig i tabloidpressen og i økonomiske fagtidsskrifter (Leyshon 1997). De fleste er enige om at verden befinner seg i en situasjon i dag hvor globaliseringa er uunngåelig.

Hvis en ser på ulike vitenskapelige globaliseringsteorier derimot, finner man en større bredde i perspektiver og analyser. Globaliseringsbegrepet brukes i mange forskjellige betydninger i vitenskapen. Men veldig få kan redegjøre for hva begrepet "egentlig" innebærer, eller hva som skiller de ulike betydningene. Mange akademikere bruker tvert imot ofte begrepet med en innforståthet om betydningen. De siste åra har flere akademikere forsøkt å rydde opp i begrepsforvirringen for å synliggjøre uenighetene i forståelsen av globalisering. Det er disse inndelingene og uenighetene som er tema i denne oppgaven.

I første analysedel, "Globaliseringsdiskursene", kommer jeg til å se på de ulike teoriene som jeg etter Held et al. (1999) deler inn i "hyperglobaliseringstesen", "skeptikertesen" og "transformasjonstesen". Dette vil jeg gjøre ved å presentere hvilke ulike teorier som er lansert og forsøke å identifisere disse i Nepal. Jeg vil hele tida forsøke å kritisere debatten "utenfra" via konstruktivistiske teorier. I andre analysedel, "Alkoholkultur som globalitet" kommer jeg deretter til å diskutere globaliseringsbegrepet ut fra konstruktivistiske teorier.

Teorier

For forståelsen av makt- og globaliseringsteoriene og metoden, har jeg valgt konstruktivismen som ontologisk og epistemologisk grunnlag. Ontologi kan forstås som en persons verdenssyn, mens epistemologi er ens forståelse av hvordan kunnskap formidles og utvikles. Ingen

vitenskapelig tilnærming er problemfri. Jeg vil derfor forsøke å fremstille noen av de mest grunnleggende problemene ved paradigmet og oppgaven jeg har valgt. Problemet med å lage en kategori er å definere dens innhold og grenser. Jeg har derfor valgt å presentere viktige teoretikere uten å kategorisere deres perspektiv og vil bare bruke begrepet ”konstruktivism” når jeg skriver generelt om slike teorier. Begrepet viser da til de store fellestrekkene disse teoriene har, men utelukker (de kanskje viktige) detaljene. Gjennom konstruktivismeteorier vil jeg vise hvordan samfunnsfenomener kan bli karakterisert som kommunikasjonsfenomener, og hvor viktig meningskonstruksjon er for identitet, kommunikasjon og samfunn. Disse konstruksjonene formidles gjennom språket og ”begrepsmakt”.

Denne oppgaven handler om et begrep. Det som er mest interessant i diskusjonen om begreper er i hvilken grad en kan si at et begrep har makt, eller hvordan bruk av et begrep kan gi makt til den som bruker begrepet. Begrepsmakt kan defineres som en politisk ressurs, eller som ”evnen til å fastsette, institusjonalisere og aktivere begreper på en slik måte at de har effekter på politisk handling” (Neumann 27.07.01). Begreper kan derfor ha viktige maktpolitiske konsekvenser hvis de er viktige for en diskurs på store regionale nivåer. Diskurs er her forstått som ”rammeverk som omfatter bestemte kombinasjoner av narrativer, konsepter, ideologier og tegnsettende praksiser, hver av dem relevante i forhold til bestemte områder av sosial handling”¹ (Barnes og Duncan 1992 i Johnston et al. 1994). I det en har lansert, definert og kontrollert et begreps mening, kan en også til en viss grad styre en diskurs, avhengig av hvilke basisaspekter som er godtatt av de uenige posisjonene. Denne dragkampen om begrepene gjør at en kan definere begrepsmakt som ”evne til å avlede effekter av å definere virkeligheter” (Neumann loc.cit.).

Men oftest tar en i bruk det sett av begreper som allerede eksisterer. ”De begrepene man er nødt til å bruke, kommer komplett med innebygde føringer for ens tanke og handling” (Neumann loc.cit.). Derfor er begrepsmakt et spørsmål om sosiale kommunikasjonsrelasjoner, ikke om enkeltmenneskers forsøk på å dominere samfunnet. Ethvert forsøk på å definere begreper møter motstand fra andre menneskers forsøk på å definere de samme begrepene. En av de viktigste teoretikerne forrige århundre på dette området, var den franske sosiologen Foucault. Han forsøkte å endre den tidligere forståelsen av makt som dominering til en forståelse av makt som eksisterende i alle sosiale relasjoner, altså som noe positivt. Denne forståelsen har vært svært viktig for teoriene i konstruktivismen. Den gjør at en ikke leter etter undertrykkere og undertrykte, men etter problematiske maktrelasjoner. Makt er heller ikke et uproblematisk begrep, men jeg skal prøve å redegjøre for disse svakhetene.

¹ Narratologi betyr læren om fortellinger

Premisser for oppgaven

For å lese en oppgave bør en kjenne premisset for dens problemstillinger og for forfatterens valg. Denne oppgaven kan ses på som et slags "eksperiment". Jeg har ikke strebet etter å skrive en oppgave etter en bestemt oppskrift. Jeg har heller strebet etter å finne en måte å formulere både problemstillinger og analyse på, ut i fra teoriene som både et epistemologisk og ontologisk bakteppe. Når jeg skriver om kunnskap som en maktrelasjon, må jeg derfor også forholde meg til at denne oppgaven utgjør et stykke "kunnskap" som utgjør en brikke i en eller flere slike maktrelasjoner. Som jeg vil argumentere for i teorikapittelet kan ikke makt fjernes. Makt er ikke noe unaturlig eller ensidig negativt som en må unngå, den er en relasjon som vil være der enten en vil eller ikke. Det er derfor ikke inkonsekvent å bruke teoretikere som gir autoriteter og tyngde, og det er heller ikke inkonsekvent å formulere meg som om dette utgjør sannhet. Som alle andre ønsker jeg å overbevise; og dette ønsker jeg nettopp fordi denne sannheten ikke ekskluderer de andre sannhetene. Jeg vil for øvrig hele tiden forsøke å være like kritisk til konstruktivismen og mine egne påstander, som jeg er til andres. Les teori- og metodekapittelet for nærmere diskusjon rundt disse problemstillingene.

Valg av område og studieobjekt:

Alkohol og Nepal

Går en rundt i Katmandus gater kan en bli overveldet av menneskemengden, fargene, støyen. En kan gå rundt i bydelen Ashan hvor handelen foregår i trange gamle gater, slik den har foregått der fra gammelt av. Selgerne fallbyr sine varer; alt fra vakre fargesterke saristoffer og sengetepper, til kopper og kar, delvis på gaten og delvis fra de små butikklokalene. Syerne sitter i åpne butikker og syr på fotdrevne symaskiner, folk vrirler målbevisste fra butikk til butikk, for å handle eller selge, for å transportere varer eller for å vurdere og prute. Innimellom drikker noen venner en kopp melkete eller noen skitne gategutter pusser sko, og rickshawer blir syklet i slalåm og kø i folkemengdene av rutinerte unge gutter eller eldre menn. Inniblant kommer en altfor stor bil, av og til en jeep, i sakte tempo og tvinger alle andre ut til sidene. I dette travle eksotiske handelsmiljøet blandes gammelt med nytt "uten spørsmål". Over matbutikkens lokaler henger store skilt som reklamerer for Tuborg eller San Miguel, og ingen av dem mangler disse ølmerkene eller Coca cola blant vareutvalget.

Trekker en ut av Ashan og går mot New Road utvider gatene seg, og større, moderne hus reiser seg opp langs sidene. Her selges fotoapparater, her har de kjøpesenter med rulletrapp og moderne, "vestlige", klær. Her er det store bilveier med uendelige køer og krysningsfare. Reklameskilt store som biler formidler Carlsbergs sponning av byens førstkommende idrettsstevne.

Drikkekulturen er viktig i Nepal. En kan umulig reise til landet uten å bli klar over nepalernes liberale holdning til alkohol. De har knapt en festival uten god tilgang til alkohol, og alle lokale restauranter (bhatti) serverer en eller flere av de vanligste hjemmelagde produktene: chhyang (risvin), tumba (tibetansk hirsedrikk) og raksi (sprit). Nepalerne er heller ikke redde for å prøve nye produkter. Til tross for at øl er et relativt nytt produkt i Nepal (cirka 25 år) er det anerkjent som en velsmakende drikk blant de som har smakt den. De ti siste åra har store internasjonale bryggerier kjempet om markedet. Deres reklamekampanjer og den geografiske spredningen av disse ølmerkene inn til den minste landsby, ser ut til å ha blitt en naturlig del av dagens Nepal.

Nepal er et av verdens fattigste land og et av Norges hovedsamarbeidsland for bistand. Landet har ca 22 millioner innbyggere fordelt på et landareal som er halvparten så stort som Norges. De fleste arbeidstakerne er sysselsatt i jordbruket som utgjør to tredeler av bruttonasjonalproduktet (BNP), og fremdeles bor størstedelen av befolkningen på landsbygda. Nepal har en ekstrem diversitet i høyde over havet, klima og økologi, samt et mangfold av folkegrupper, språk og praktisering av religion. Dette er selvfølgelig faktorer som har hatt innvirkning på hvordan synet på alkohol er blitt ulike steder i landet.

Nepals økonomiske utvikling går svært tregt til tross for at landet mottar enorm bistand fra andre land; halvparten av statens investeringsbudsjett er finansiert gjennom ulike typer bistand. Skylden for den trege utviklingen legges på den stadige utskiftingen av regjeringer og nøkkelpersonell innen forvaltningen, uavklart autoritet og ansvarsfordeling i statsapparatet, og korrupsjon. Likevel er landet objekt for vestlige lands giverglede og utviklingsiver. Den økonomiske stagnasjonen de siste åra har derfor overrasket en del utenlandske private investorer i Nepal, der blant annet bryggeribransjen konkurrerer hardt om den lille, kjøpesterke middelklassen. Jeg har inkludert et kort bakgrunnskapittel, "Nepals geografi", tidlig i oppgaven for at leseren skal ha en bedre forståelse for problemstillingene jeg kommer til å diskutere i analysen.

Representasjonsproblemet

Et av problemene jeg møtte på da jeg studerte globaliseringsteoriene er representasjonsproblemet. Når en benytter seg av en teori benytter en seg av en annen persons virkelighet. Men hvem sin virkelighet representerer globaliseringsteoriene? For å finne et svar på dette problemet ønsket jeg å finne et sted hvor bruken og diskusjonen rundt begrepet var annerledes, og hvor det eksisterte en viss sannsynlighet for at en kunne finne et klart avvik mellom teori og virkelighet. 60 prosent av Nepals befolkning var i 1997 analfabeter (NSAC 1998)². Hva vet de om globalisering? Globaliseringsdebatten er hovedsakelig en debatt som

² I følge utdanningsminister Upadhyaya er analfabetismen nå nede på 43% (Headline News 8.09.01).

foregår i skriftlige media. I Nepal så jeg en sannsynlighet for at spørsmålet om hvem teoriene ”tilhører” kunne besvares. For meg var dette et spørsmål om politisk makt: Hvis for eksempel de som tilhører den økonomiske, politiske, akademiske eller religiøse eliten benytter seg av ett globaliseringsbegrep, vil deres autoritet kanskje hindre alternative forståelser i å finne et uttrykk i samfunnet. Jeg ønsket å finne ut om de ulike globaliseringsdiskursene eksisterer i Nepal, hvilke aktører som forsvarer hvilke teser, og om disse forholdene har noe å si for samfunnsforholdene og folks forståelse av verden.

Utfordringen var å finne et konkret objekt jeg kunne studere for å belyse problemstillingen. Valget havnet på alkoholkultur, med et spesielt fokus på øl. Multinasjonale selskaper, som symbol på både spredning av et økonomisk system og av bestemte kulturelle verdier, har ofte blitt analysert i forbindelse med antakelsen av globalisering. Det eksisterer flere multinasjonale selskaper i Nepal, men ølmarkedet peker seg ut i mylderet av mer eller mindre betydningsfulle produkter. Alkoholkulturen er åpenbart viktig for nepalere, og ølmarkedet er relativt nytt og synlig i gatebildet. En får altså et inntrykk av en dikotomi av tradisjon versus modernitet, noe jeg vil vise er viktig for oppfattelsen av mange globaliseringsforståelser.

Tuborg og San Miguel er de største ølmerkene i Nepal i dag. De dekker omtrent 90 prosent av flaskeølmarkedet til sammen. I stedet for å spørre folk hva de synes om globaliseringa har jeg altså valgt å se på flaskeøl som et symbol på denne, slik at jeg kunne få et inntrykk av folks oppfatning uavhengig av om de er analfabeter eller lesekyndige. Uansett om en oppfatter globalisering som et økonomisk eller kulturelt begrep, har alkohol både en økonomisk og kulturell betydning for de fleste nepalere. Naturlige spørsmål var: Har nepalere assosiasjoner knyttet til de utenlandske merkene? Oppfattes for eksempel flaskeøl som moderne eller globalt, og har de i så fall en oppfatning av sin egen alkoholkultur som umoderne og lokal? Hvem velger å drikke flaskeøl i stedet for lokal alkoholholdig drikke? Gjennom å stille slike spørsmål og samtidig se på konteksten, ønsket jeg å analysere forholdet mellom lokal og global alkoholkultur i forhold til de akademiske globaliseringsteoriene.

Problemstillinger

Som tidligere nevnt vil jeg bruke konstruktivismen når jeg går gjennom globaliseringsteoriene. Hvis alle begreper er konstruerte må alle meningsinnhold være like ”sanne”. Hvilken sannhet en tar til seg vil avhenge av verdenssyn. Dette verdenssynet vil variere gjennom hele livet. Dette innebærer at globaliseringstesenes ”begrepskamp” ikke er en kamp om sannheten, men en kamp om retten til å definere sannheten, retten til å påføre andre ens egen virkelighet. Hvis slike begrepskamper er nødvendige kommunikasjonsrelasjoner, er begrepsmakt, uansett hvor flyktig og ubevisst den eies, en positiv relasjon i menneskers samhandling på kryss og tvers i rom og tid. Stridighetene er positive fordi relasjoner er positive, og fordi gjennom kommunikasjon produserer menneskene virkeligheter.

Hvis en globaliseringsteori har begrepsmakt i dag er denne sann i øyeblikket, men den eier en flyktig sannhet. Om et begrep vinner sannhet i en kortere eller lengre periode kan det fort få samfunnsmessige konsekvenser: politiske omveltninger, økonomiske og kulturelle omstruktureringer. I den grad det eksisterer en ledende globaliseringsdefinisjon har denne i så fall endret på verden ”i sannhet”.

Siden jeg skal skrive om globaliseringsdiskursene i Nepal gjennom et studie av alkoholkultur og ølmarkedet, må problemstillingene operasjonalisere disse generelle synspunktene til Nepals forhold. Jeg blir derfor nødt til å finne ut om globaliseringsdiskursene i det hele tatt eksisterer i Nepal, og deretter se om spredningen av disse diskursene danner noe bestemt romlig mønster. Dette gir meg den første problemstillingen:

Problemstilling 1

Kan ”begrepsmakt” brukes til å si noe fornuftig om globaliseringsdiskursenes maktrelasjoner i Nepal?

- a) Kan de internasjonale akademiske globaliseringsdiskursene identifiseres i Nepal?
- b) Har globaliseringsdiskursene i Nepal en politisk maktdimensjon?

Hvis globaliseringsdiskursene kan identifiseres og hvis jeg finner en politisk maktdimensjon, det vil si at for eksempel den dominerende diskursen benyttes av eliten, vil det være interessant å finne ut hva slags globaliseringsdiskurs mannen på gata bruker. Siden analfabetismen er høy i Nepal vil jeg analysere det ”globale” ølet versus de ”lokale” alkoholholdige drikkevarer. Jeg blir da nødt til å finne ut hvem som drikker hva, om drikkevaner har noen sammenheng med arenaer, og om det forbindes noen bestemte oppfatninger om konsumet av de ulike drikkevarer. Jeg må altså finne ølets og den lokale alkoholholdige drikkens betydning i samfunnet. Til slutt blir det viktig å finne ut om veksten av ølmarkedet og folks eventuelt nye oppfatninger av denne kan brukes som en indikator på en endring av samfunnet, eller en endring av folks oppfatning av samfunnet. Dette leder til problemstilling to:

Problemstilling 2

Hvis øl representerer økonomisk eller kulturell globalisering, hvordan oppfatter nepalere globalisering?

- a) Hvem drikker øl? Kaste, kjønn, klasse, alder.
- b) På hvilke arenaer drikkes det øl? I hvilke sosiale sammenhenger?
- c) Hva slags oppfatning har nepalere av de ulike drikkevarer?

c) har ølmarkedet i Katmandu bidratt til å endre folks forståelse av samfunnet, for eksempel fra et lokalt til et globalt?

Oppgavens oppbygning

Først vil jeg presentere et kort kapittel om Nepals historie og geografi som relevant bakgrunnsstoff for oppgaven. Deretter vil jeg gå gjennom de konstruktivistiske teoriene, inkludert Foucaults maktteori. Disse må brukes som bakgrunnsforståelse for alle resonnementer og påstander. Etter teorigjennomgangen vil jeg presentere metodologi og metode før jeg starter på analysen.

Analysen går over flere deler. Analysen består også av en god del teori. Den starter med ”globaliseringsdiskursene”, en diskusjon over Held et al.s globaliseringskategorier i forhold til Nepal. En målsetning her er å få svar på spørsmålene i problemstilling en. I den andre analysedelen, ”alkoholkultur som globalitet”, vil jeg forsøke å diskutere vanlige folks opplevelse av samfunnet og oppfatning av globalisering. Den siste analysedelen, ”mening, makt og globalisering”, vil diskutere noen generelle trekk og konklusjoner.

Bakerst i oppgaven vil en finne litteraturliste og vedlegg med intervjuobjekter, nøkkelinformanter, samt resultater. Til slutt vil jeg presisere at alle resultater og tolkninger er mine. Det fulle og hele ansvar for enhver påstand og tolkning hviler derfor på meg alene.

Nepal

For mange er Nepal først og fremst assosiert med Himalaya og Mount Everest. Det siste årets begivenheter hvor kongefamilien ble massakrert og mange mennesker ble drept i kamper mellom maoistgeriljaen og hæren, har i tillegg satt landet i et negativt søkelys gjennom media. Svært få har imidlertid nærmere kjennskap til landet. Dette kapittelet er et innføringskapittel. Siden jeg kommer til å diskutere nepalske forhold i analysen, er det nødvendig at leseren har visse forkunnskaper om landets historie og de kulturelle, økonomiske og politiske forholdene. Kapittelet begynner med en historisk innføring og går til slutt gjennom en del samfunnsgeografiske forhold.

En historisk innføring

Kulturpluralisme og kastesystem

Under Licchavi-regimet fra 200-879 e.Kr. utviklet Himalaya-regionen seg fra en relativt tilbakestående region til en åpen region med utstrakte kulturelle, politiske og kommersielle relasjoner. Nepal ble til det største intellektuelle og kommersielle senteret mellom Sør- og Sentral-Asia. Under Licchavi-styret ble kastesystemet innført, men flertallet av folket fortsatte å tilbe Shiva eller ble ved å være buddhister.

Da Licchaviregimet løste seg opp oppstod tre kongedømmer: Nepal (Katmandu-dalen), Magar (midtvest) og Khas (lengst vest). Alle hadde et kastesystem som ble styrket av at indiske flyktninger allierte seg med de mektigste i samfunnene og fikk innført bruk av braminner (hinduprester) ved alle seremonier. Disse prestene fikk høy status og økonomisk uavhengighet.

Fra 1300 til 1700 styrte Mallaene Nepal (Katmandu-dalen). Mallaene støttet hinduismen og undergravde buddhismen. Innbyggerne av Nepal kaltes Newar og utviklet etter hvert en egen urban kultur hvor buddhismen og hinduismen smeltet sammen. Vest-Nepal, Vest-Tibet og deler av Kashmir ble styrt av Khas fra 1000 til 1500. De førte en enkel, økologisk livsstil. På 1500-tallet ble imperiet delt i 22 kongedømmer. Licchavi og Magar-styrte Gandaki ble delt i 24 kongedømmer, blant annet Gorkha³. På 1700-tallet samlet gorkhakerne, ledet av kong Prithvi Narayan Shah, de delte statene. I 1769 samlet gorkharegimentet hele det området som i dag kalles Nepal, og Katmandu ble hovedstaden. Khasspråket ble nå det offisielle språket - nepali (Ministry of Industry 1999, www.britannica.com, www.info-nepal.com og Bista 1994).

³ byen Gorkha skrives ofte "Gurkha" etter den engelske skrivemåten. Jeg følger den nepalske normen (se blant annet Bista 1994).

Diktatur

Nepal ble aldri kolonisert. I 1816 ble Sugaulie-avtalen med The British East India Company underskrevet etter to års krigføring, og Nepals grenser ble befestet.

General Jung Bahadur Rana økte makta enormt etter krigen. I 1847 tok han makta som statsminister. Han etablerte et familiediktatur og ga seg selv statsministerposisjonen. Denne perioden ble preget av føydalisme og antinasjonalisme. Landet tok ingen del i den teknologiske utviklinga eller moderniseringa som foregikk i resten av verden. Under Rana-familiens styre sluttet Nepal en pakt med britene som sikret landets uavhengighet. For dette fikk britene blant annet rett til å få en jevn forsyning av gorkhasoldater til det britiske regimentet. Nepal sørget også for å bevare et godt forhold til Kina og Tibet, av rent økonomiske og regionale maktpolitiske årsaker.

Etter britenes tilbaketrekning fra India i 1947 mistet Rana-familien en viktig støttespiller. I 1950 kastet en folkerevolusjon Rana-familien fra makta. Nepal var da fremdeles så og si i middelalderen. Etter mønster fra India ble et parlament opprettet. Etter flere streiker og massedemonstrasjoner ble den første demokratiske avstemninga avholdt i 1959. På grunn av uro og mistro til den nye regjeringa grep kong Mahendra inn i 1960: Han forbød alle partier, stengte parlamentet, arresterte regjeringsmedlemmene og overtok styringa. Et rådgivende organ ble opprettet og i 1962 ble grunnloven fra 1959 fjernet og landet fikk det første nasjonale "panchayat". Kong Mahendra fikk støtte fra både India og Kina fordi de ikke så seg tjent med et ustabil Nepal. Den interne opposisjonen var splittet og svak.

Panchayat-systemet var i praksis et ettpartidiktatur. Kong Birendra forsøkte gjennom 70-tallet å opprettholde ettpartisystemet kombinert med økonomiske utviklingsreformer, hvilket feilet. På 80-tallet bestemte kong Birendra seg for å liberalisere det politiske systemet, men motstanden mot regimet vokste. Etter mange protester og streiker som ble forsøkt stoppet med makt av regjeringsstyrkene, ga kongen seg i 1990 og innførte demokrati (ibid).

Demokrati og avmakt

Etter 1990 har Nepal hatt svært ustabile politisk styrer. Landet har hatt seks regjeringer på ti år. Det største kommunistpartiet (Nepal Communist Party (UML)) har i perioder ledet landet uten nevneverdig annerledes politikk enn politikken til det moderate Nepali Congress⁴ (Ministry of Industry 1999, www.britannica.com, www.info-nepal.com og Bista 1994).

Til tross for lang tradisjon med autoritære politiske systemer og begrenset erfaring med demokratisk styresystem, er flertallet av befolkningen fortsatt tilhengere av demokrati. Men

⁴ Nepal Communist Party (UML) kan politisk sammenlignes med våre sosialdemokratiske partier.

etter ti år med ”demokrati” er folk flest slitne, skuffet over manglende utvikling, og over politikernes manglende vilje og evne til å styre. Siden 1996 har en maoistisk geriljabevegelse vært aktiv, særlig i Vest-Nepal. Denne bevegelsen har betydelig støtte i lokalbefolkningen, særlig på landsbygda, og har det siste året økt sin aktivitet over hele landet.

Nepals historie viser de sammenhengene hvor den store sammensetningen av folkeslag, kulturpluralismen, og den unike sammensmeltningen av hinduistisk og buddhistisk religion fant sted. Befolkningen har, til tross for to revolusjoner, ikke fått den levestandard de er blitt lovet. Til tross for mye bistand utenfra til utviklingsprosjekter, er fremdeles en stor del av befolkningen analfabeter⁵. Landet er dessuten i en økonomisk bakevje og mangler politisk handlefrihet. I neste kapittel skal jeg gå nærmere inn på problemer og utfordringer i dagens Nepal.

Dagens Nepal

Nepal, med sitt BNP på 210\$ per person per år, rangerer som et av verdens fattigste land. Ser en bare på husholdningenes andel synker BNP til 142\$ per person. BNP har vokst noe siden 70-tallet, men inntektsfordelingen har vært ujevn. I 1996 levde 45 prosent av befolkningen under fattigdomsgrensen. Antall fattige er nesten fordoblet de siste 20 åra (NSAC 1998). Mer enn 70 prosent av landets rikdommer eies av tolv prosent av husholdningene. De 20 prosent fattigste deler 3,7 prosent av rikdommene (Panday i Lintner og Khanal 01.04.99 a).

Politikerne har satt i gang en rekke tiltak for å søke å redusere fattigdommen. Fra 1983 startet regjeringen privatisering av statlige foretak. I 1985 kom det første stabiliseringsprogrammet fra det internasjonale valutafondet, IMF, og i 1987 startet det første Verdensbank-inspirerte strukturtilpasningsprogrammet (R. Dahal 1999: 55). Fra revolusjonen i 1990 har regjeringen ført en markedsorientert og liberal økonomisk politikk. Men politikken har ikke ført til bedring i folks levekår: Subsidier er fjernet, offentlige ansatte har mistet jobbene, lønningene er frosset, og offentlige goder og tjenester er blitt betydelig dyrere. Landbruket, som sysselsetter størstedelen av befolkningen, gir lav avkastning, inntektene er nå blitt lavere på grunn av de statlige prisreguleringene, og det har i tillegg vært høy inflasjon og mange devalueringer i perioden. Nesten halvparten av småindustrien ble nedlagt. Til tross for satsing på teppe- og klesproduksjon og turisme, har ikke regjeringene klart å skape et godt nok alternativ til jordbruket. Selv om sysselsettningsnivået har vokst med to prosent i året har befolkningsveksten på tre prosent ført til undersysselsetting (NSAC 1998).

På den positive siden må det noteres at Nepal har oppnådd makroøkonomisk stabilitet. Analfabetismen ble redusert fra 86 til 60 prosent i perioden 1971-97, og barnedødeligheten er

⁵ Nepal er ett av de u-land som mottar mest økonomisk støtte fra utlandet (Gellner 1997)

også sakte på vei ned (NSAC 1998). Regjeringen har dessuten vedtatt å sprøyte inn 20 prosent av statsbudsjettet inn i prioriterte samfunnsområder som primærutdanning, primærhelse og brønnprosjekter på landsbygda (Bhattachan 1999: 91). Dette er positive utviklingstegn, selv om tallene fremdeles viser at Nepal er det minst utvikla landet i Sør-Asia (NSAC 1998).

Nepal står altså overfor mange store utfordringer. Formålet med dagens politikk er å ta disse utfordringene på alvor, utvikle landet og bedre menneskenes levekår (R. Dahal 1999). I dette kapittelet vil jeg gå gjennom en del av de forholdene og diskursene Nepals politikere forholder seg til, og har handlet ut i fra. Disse internasjonale og nasjonale politiske og økonomiske mønstrene, utgjør til sammen en kontekst øindustrien og folk må forholde seg til. Jeg skal også gå inn på kulturelle og religiøse forhold som er med på å forme konteksten i Nepal. Siden globalisering ofte forstås som en økonomisk eller kulturell term er det viktig å belyse begge disse sidene av samfunnet. Jeg har valgt å dele kapittelet inn i internasjonale forhold, politiske føringer, og sosiokulturelle og religiøse forhold. Alle disse aspektene påvirker hverandre i komplekse nettverk av relasjoner, men det er først i analysen jeg vil gå nærmere inn på hvilke konsekvenser disse har for og globaliseringsbegrepet.

Internasjonale forhold

Kongedømmet Nepal ligger geografisk mellom Kina (Tibet) i nord og India i sør, vest og øst:

Fig. 1: Nepal

India er Nepals største handelspartner både når det gjelder eksport og import. Det er derfor viktig for Nepal å vedlikeholde et godt forhold til India (Baral 1988, FNCCI 1999:48). Fra 1975 har et økt forbruk hos middelklassen og eliten ført til et stort behov for import. Dette har bidratt til at handelsbalansen er forrykket både absolutt og relativt (Bajracharya og Kayastha 1998: 81). Denne situasjonen har gjort Nepal avhengig av både import og bistand. Under vil jeg redegjøre for disse og andre forhold.

India

I Sør-Asia er India fullstendig dominerende, både i areal, folkemengde og handel. India fører fremdeles den mest restriktive handelspolitikken i regionen. Etter 1992 har likevel også India åpnet opp for friere handel. Økende regionalhandel ser ut til å befeste Indias økonomiske dominans.

Sjøtransport er Nepals viktigste transportvei mot internasjonale markeder. Denne transporten er avhengig av transitthavn i India. Transport-, og transittkostnadene fra Nepals eksport til tredjeland er kalkulert til 15-20 prosent av vareverdien, hvilket reduserer konkurranseevnen for nepalske produkter til andre land (Bajracharya og Kayastha 1998). Dette brukes ofte som en forklaringsfaktor av ”transportdeterministiske” politikere og forskere på hvorfor Nepal ikke har styrket økonomien gjennom handel. Nepal har imidlertid også forsøkt å finne alternative transportveier. De har både en korridor til Bangladesh og har forsøkt å forbedre transportveiene til Kina.

På grunn av sin størrelse utgjør India et enormt marked og muligheter for eksport av nepalske varer. Dette er blant annet på grunn av landas favoriserende bilaterale handelsavtaler med relativt åpne grenser og fri bruk av hverandres valutaer. Disse avtalene har ført til en handel med få hindringer. Mange indiske selskaper er etablert i Nepal, klesproduksjonen kom for eksempel i gang på grunn av store indiske investeringer og kunnskapsoverføring (op.cit.).

Regionalt samarbeid

Det regionale samarbeidsorganet South Asian Association for Regional Cooperation, SAARC, ble dannet i 1985 av en gruppe sørasiatiske nasjoner. Samarbeidslanda er Bangladesh, Bhutan, India, Maldivene, Nepal, Pakistan og Sri Lanka. Disse landa er svært forskjellige i sosiopolitiske og økonomiske forhold, men har til sammen 20 prosent av verdens befolkning og en svært lav BNP per innbygger.

I Asia og Stillehavsregionen står seks land for 75 prosent av den totale handelen. Disse suksessrike landa i Sørøst-Asia inngår i handelssamarbeidet ASEAN (Association of South East Asian Nations, 1967) som utviklet seg til et frihandelsområde i 1993. Erfaringene fra

ASEAN fungerer ofte som et bilde på at den liberalistiske tankegangen er riktig, og brukes ofte som et forbilde for fattige land. Ideen er at senkning av toll- og handelsbarrierer kombinert med et forenklet byråkrati og tilgang til moderne kommunikasjon, skal få handelen til å skyte fart (Bajracharya og Kayastha 1998: 36). Mange tror at de sørasiatiske landa, som startet den økonomiske liberaliseringen seinere enn de østasiatiske, kommer til å spille en mye større rolle i den regionale handelen i fremtida. Men landa i ASEAN har hatt delvis veldig forskjellige historiske og geografiske forhold fra SAARC, så det er ikke gitt at en kopiering av deres strategi vil fungere som forutsatt.

Frem til seint på åttitallet førte SAARC-landa en sjølbergingsstrategi med høy grad av proteksjonisme. De var derfor til å begynne med svært skeptiske til nytten av SAARC. Først i 1995, etter et tiår, hadde landa skiftet politisk strategi til liberalistisk økonomi og ratifisert en handelsavtale, SAPTA, gjennom SAARC. SAPTA-avtalen innebar liberalisering av regionalhandelen ved trinnvis fjerning og redusering av ulike handels-, og tollavgifter. Til tross for disse tiltakene er den interne handelen mellom landa i SAARC ekstremt lav: Bare 4,2 prosent av eksporten og 3,6 prosent av importen var intern i 1994. Dette er blant annet en følge av den restriktive politikken landa førte seg i mellom tidligere. Produksjonen er dessuten ikke spesialisert i samme grad som i ASEAN, og økonomiene er restrukturert i svært ulik grad. Til tross for at SAARC hittil ikke kan betegnes som en stor suksess, har samarbeidet ledet til et institusjonelt rammeverk for liberalisering og gjensidig handel i regionen. I 1996 la SAARC-landa opp til en utvidelse av SAPTA til realiseringen av en frihandelssone, SAFTA, med en endelig frist i 2005 (Bajracharya og Kayastha 1998).

Det er sådd tvil om regioner som Sør-Asia og flere afrikanske regioner, vil være i stand til å opparbeide nok fordeler i markedet. Problemet er at de komparative fordelene i de forskjellige landa er de samme (ibid). Det er de øvre klassene i India som driver etterspørselen i regionen.

WTO og andre internasjonale avtaler

Hovedmålsetningen til Verdens Handelsorganisasjon, WTO, er å integrere verdensøkonomien ved å gradvis redusere handelsbarrierer i de ulike landa. Ifølge WTO vil en integrering av økonomien føre til et liberalt økonomisk miljø som vil stimulere handel og investeringer over hele verden (www.wto.org).

Nepal er ennå ikke medlem av WTO, men forbereder seg til å delta. Nepalerne har ikke store illusjoner om at medlemskap i WTO vil bedre landets økonomi. Det antas at konkurransen vil bli så hard at flere varer vil bli utkonkurrert. Men den vanlige holdningen blant økonomer og politikere er at landet uansett vil bli indirekte styrt av avtalens internasjonale reguleringer hvis det står utenfor WTO. Avtalen fratår suverenitet fra nasjonalstatene, mener flere, men

medlemskap i WTO vil i det minste føre til at Nepal får visse rettigheter. Medlemskapet og ivringen for den regionale frihandelsavtalen SAARC, er av mange vurdert til å være en forberedelse til medlemskap i WTO og større konkurranse.

Nepal er medlem av flere fordelaktige tariffordninger. Mange av disse avtalene utfases om få år og vil antakeligvis skape problemer for Nepals teppe-, og klesproduksjon om de ikke har omstilt seg i tide. Også transportfasiliteter gitt til lavvelferdsland vil med all sannsynlighet forsvinne, og endre transportkostnadene og konkurransevnen til berørte land betydelig (Bajracharya og Kayastha 1998).

Importavhengighet

Nepal har lite naturressurser av nevneverdig økonomisk betydning utover det uforløste vannkraftpotensialet. Størstedelen av befolkningen lever av jordbruk. Jordbruk, fiske og skogbruk utgjør 40 prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP) og sysselsetter mer enn 80 prosent av befolkningen. Industriell produksjon utgjør bare ti prosent av bruttonasjonalproduktet. Industrien i Nepal befinner seg først og fremst i Katmandu-dalen og sørøst i Tarai. Hovedproduktene er klær og tepper. Halvparten av importen består av oljeprodukter, maskiner og maskindeler, transportutstyr og reservedeler til dette. Også medisiner og medisinsk utstyr utgjør en stor del av importen. Denne økonomiske strukturen gjør at Nepal er svært importavhengig. Handelsbalansen var på minus 789,43 millioner dollar i 97/98 (61181 millioner rupi, Ministry of Industry 1999. Kurs fra 06.06.02 hos www.info-nepal.com).

Bistandsavhengighet

For å bedre Nepals svake økonomiske stilling bidrar flere land med bistand. Nepal har mottatt bistand siden demokratiforsøket på 50-tallet (Pigg 1993: 45). I 1996 utgjorde bistand over halvparten av Nepals investeringsbudsjett. Siden åttitallet har bistanden gått noe ned, den har skiftet vekt fra gave til lån, og fra bilateral til multilateral. En antar at betydelige beløp også kanaliseres via INGOer og NGOer (internasjonale og nasjonale private organisasjoner). Det sistnevnte beløpet er ikke registrert av de statlige statistikkene, men anslås til 30-40 prosent av den totale bistanden (NSAC 1998).

Nepal har lite oppspart kapital på grunn av lav og svak vekst i reelle inntekter. Dette har ført til en økonomisk avhengighet av bistand. Denne tilstanden har forverret seg ytterligere fordi landet har mislykkes i å tiltrekke nok investeringskapital. En del problemer følger denne avhengigheten: For det første kan anstrengelsen for å skaffe andre ressurser overskygges av den enkle tilgangen til bistand. For det andre har en del bistandsfinansierte prosjekter utviklet seg til å være lite bærekraftige. Disse har derfor ofte blitt avbrutt. Også uforutsette kostnader

knyttet til drift og vedlikehold, i tillegg til tekniske svakheter, har ført til avslutning av mange prosjekter eller gjort dem lite effektive. Endrede føringer fra donorene har dessuten flere ganger amputert prosjekter (op.cit.). Et problem med mange bistandsprosjekter har også vært at de ikke har hjulpet lokalsamfunn å generere kunnskap. Alle bistandsprosjekter er derfor ikke nødvendigvis gode tiltak selv om en ser flere positive resultater som nedgang i analfabetisme og barnedødelighet (Upadhyay 19.02.00).

Mange forskere har påpekt at det i noen tilfeller har vært grunn til å lure på om den utenlandske bistanden egentlig har hatt til hensikt å utvikle landet. I mange tilfeller har mesteparten av kapitalen gått direkte tilbake til utenlandske bedrifter. 60 prosent av den totale bistanden går tilbake til giverlanda (M. Dahal 1999: 10). I følge Nepal Human Development Report (NSAC 1998) har INGOer, NGOer og lokale grupper og selvhjelporganisasjoner hatt større suksess i sine program enn regjeringsspona program. Bistand fra utlandet må brukes mer effektivt ved presisering av ansvar og større åpenhet, mener mange. Dette vil hjelpe mot korrupsjonen i landet som utgjør et alvorlig problem (M. Dahal 1999: 18). Kampen mot korrupsjonen vil bli viktig i fremtidens konkurranse om bistandsmidlene. I dag er denne konkurransen hardere og midlene færre. I 1997 ga OECD-landa⁶ den minste prosentandelen av bruttonasjonalproduktene siden 50-tallet, mindre enn 0, 25 prosent (Upadhyay 19.02.00).

Nasjonalpolitiske føringer

Politikken som føres i Nepal er preget av en sterk forpliktelse overfor internasjonale institusjoner og ideologier. Den internasjonale posisjonen Nepal befinner seg i legger føringer for den nasjonale politikken. I dette kapitlet skal jeg først diskutere i hvilken grad de internasjonale forholdene styrer regjeringas politikk gjennom et eksempel fra miljølovgivningen. Deretter vil jeg gå gjennom de politiske føringene landet har og som påvirker forholdene for industri og handel.

Regulering av miljø

Først i slutten av 1999 fikk Nepal en egen miljølov. Diskusjonen rundt denne loven kan illustrere ulike synspunkter på regjeringas posisjonering.

Før en bedrift kan starte produksjon av et produkt må de nå ha søkt og mottatt en lisens basert på miljøvernlovgivinga. Loven har ikke tilbakevirkende kraft på allerede etablert industri. Shresta i Industridepartementet innrømmer at de sjeldent følger opp industribedriftene etter at de har startet opp produksjonen. Årsaken til dette er et dårlig kontrollsystem og manglende retningslinjer (Shresta [8]). I følge forsker Uttam Kunwar i Nepal Bureau of Standards and Meteorology har Nepal miljøstandarder for hver enkelt industri. Men ikke alle områder har

⁶ OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development

fått slike standarder ennå [6]. Dangol i National Planning Commission (NPC) mener at miljøloven ikke må komme i veien for investeringer og etablering av industri. Nepal er et lavvelferdsland og trenger inntekter, understreker han. Industrien må slippe unna med minst mulig belastninger, og småindustri bør slippe helt, mener han [3] (figur 2).

Fig. 2: Miljøet taper mot industrien

Miljøverngrupper har kritisert myndighetene for dens miljøpolitikk. De lokale myndighetene i Katmandu tar ikke ansvar for egne ansvarsområder, mener Nepal Environmental and Scientific Services (NESS). Det private firmaet tror at regjeringa blir presset av de store selskapene. Regjeringa har en svak posisjon

fordi den trenger investeringer til landet. Men det er de store industriene som allerede er etablerte som er aktive imot lovgivninga. Nyere småindustri har ofte allerede regna inn kostnader til miljøreduserende tiltak (Sharma [7]).

NESS ønsker en dialog med industrien. Firmaet tror ikke Nepal kan operere med samme typer lover som en har i høyvelferdsland. Landet er for avhengig av å tiltrekke seg industri for å få utvikling. Han vil at Nepal skal utvikle sine egne standarder for hvordan industrien kan minimalisere avfallet. Slik det er nå får alle som søker produksjonslisens. Myndighetenes planer må i fremtiden bli mer realistiske og inkludere lokalbefolkningen for at de skal få noen reelle konsekvenser, mener bedriften [7].

Dette eksempelet antyder at myndighetene i hovedsak følger den liberale økonomiske doktrinen. Miljøloven tas ikke på alvor i systemet. Jeg kommer til å diskutere myndighetenes posisjonering nærmere i analysen.

Regulering av industri

Industrialisering i moderne form (produksjon for et større marked) regnes å ha oppstått først i 1936. Med en ny bedriftslov av 1951 ble det lov å etablere private bedrifter for første gang. Disse slapp unna mesteparten av de restriksjonene som ble ilagt statlige bedrifter. Etter 1956 ble ulike typer industrier etablert etter regjeringens initiativ og med bistandsstøtte. Det meste av industrien befinner seg fortsatt der den første ble etablert: På lavlandet, Tarai, og i de

sentrale områdene rundt Katmandu og Pokhara. Lokaliseringsfaktorene har tydeligvis ikke endret seg nevneverdig.

Fra 1956 har Nepal gjennomført femårs planperioder. Gjennom disse har myndighetene forsøkt å bedre forholdene for industrien ved å styrke eksisterende miljøer og tilrettelegge for ny industri. Politikken har fulgt internasjonale trender og har siden 90-tallet ført en liberaliseringspolitikk. Etter 70-tallet har Nepal vært delt opp i fem utviklingsregioner: Øst, Vest, Sentral, Midtvesten og Indre vest. Disse regionene får retningslinjer av National Planning Commission (NPC) og er igjen inndelt i mange soner (Upadhyaya 1994).

All industri må betale tjue prosent skatt til staten i Nepal. Hvis EPZ-soner⁷ blir etablert, vil industrien der få fordelaktige betingelser. I dag eksisterer det riktignok andre insentiver som skal hjelpe industrien og utvikle den i retninger regjeringen ønsker. Februar 1999 ble reklame for alkohol og tobakk i elektroniske medier forbudt (Dhakal [4]). Konkurransen i disse industriene gjør seg derfor mer og mer synlig gjennom aktørenes økende sponning av ulike kulturelle og sportslige arrangementer.

Regulering av arbeidskraft

Regjeringa har på mange måter forsøkt å regulere arbeidskrafta for å øke sysselsettinga. Hovedstrategien har vært intensivering og omstrukturering i jordbruket, oppmuntring til vanning, bedre kredittmuligheter, subsidier til teknologiske nyvinninger, veibygging i jordbruksområder og liberalisering av den økonomiske politikken. Denne strategien har ikke hjulpet: Arbeidsledigheten har gått opp.

Det eksisterer flere lover som skal regulere arbeidsmiljøet. Etter at parlamentarismen ble innført i 1990 har Nepal blant annet også fått en egen arbeidsmiljølov og en fagforeningslov (disse av 1992). Arbeidsmiljøloven ekskluderer imidlertid de selvstendige næringsdrivende som størstedelen av befolkningen kommer innunder. En del av lovgivningen har også vist seg ineffektiv (NSAC 1998: 111-112).

Infrastruktur som utviklingsfaktor

Oppgradering av den fysiske infrastrukturen har vært prioritert i utviklingsplanene siden 50-tallet. Samtidig har det vært en prioritert oppgave å bygge overrisslingsanlegg for å bedre avkastningen i jordbruket. Store utviklingsprosjekter ble prioritert, men vedlikehold, lederskap og deltakelse fra lokalbefolkningen fikk liten oppmerksomhet. På nittitallet endret en denne praksisen og satset på mindre prosjekter. En god del er oppnådd siden 50-tallet, men

⁷ Export Production Zone – et industriområde for produksjon beregnet på eksport. Innebærer ofte store skattelettelser. Opprettes for å tiltrekke store multinasjonale selskaper.

fremdeles mangler femten distrikter veier for motorkjøretøy. Disse distriktene har også mangelfull kraftforsyning og jordbruk uten overrislingsanlegg. På landsplan har i dag en fjerdedel av jordbruket tilgang på overrisling, bare halvparten av befolkningen har tilgang til rent vann og fem promille har telefon (NSAC 1998: 16).

Størstedelen av veinettet finner en i Sentral- og Vest-Nepal, og langs Tarai. Resten av Nepal nåes enklest via en av de lokale flyplassene. Derfra må en gå opp til flere dagsmarsjer for å komme til bestemmelsesstedene. Katmandu har den eneste internasjonale flyplassen i Nepal (Upadhyaya 1994). Utvalg av varer og tilgang til informasjon avspeiler regionenes infrastruktur.

Nepal har stort potensial for utnytting av både vannkraft og bioenergi. Likevel har landet det laveste energiforbruket i hele Sør-Asia. Slik det er nå baserer landet seg først og fremst på importerte, ikke fornybare energikilder (91%). Årsaken til den manglende utbyggingen av energikilder er landets mangel på kapital og teknisk kunnskap, sammen med en manglende politisk konsensus (Paudyal 1999).

Sosiokulturelle og religiøse forhold

Som jeg viste i historiekapittelet er de sosiale og kulturelle forholdene i Nepal svært sammensatte. Religion er en av de viktigste kulturelle faktorene som preger Nepal i dag. Først i dette kapittelet skal jeg derfor diskutere noen viktige religiøse aspekter ved samfunnet. En annen viktig faktor er det Gellner (1997) kaller ”de tre hellige mantra i politikken”: Nasjonalisme, Demokrati og Utvikling. I dette kapittelet skal jeg diskutere nærmere utviklingsbegrepet på grunn av dets viktighet for valg av økonomisk politikk i Nepal.

Kastesystemet

Kastesystemet er mindre rigid i Nepal enn i India. Det passet ikke helt til de samfunnene som eksisterte i Nepal da det ble introdusert; kastene holdes derfor ikke ”rene”. De ulike regionene praktiserer dessuten systemet ulikt avhengig av hvilken tradisjon som har vært holdt i hevd. Ingen vil defineres som lavkaste, og forståelsen av kasteinndelingen varierer ut i fra hvilken gruppe som definerer den (Bista 1994). I tillegg til det ordinære hinduistiske kastesystemet har newarene et eget komplekst kastesystem. Dette tar bramener ikke hensyn til, av ikke-newarer behandles newarer som én kaste. Blant urban ungdom i dag vurderes samfunnet i større grad som et klassesamfunn (”Raju” [11]).

Høykaster, særlig prestefamilier fra urbane strøk praktiserer systemet mest rigid. Disse familiene er, ifølge Bista (1994), svært konservative, familiestrukturen er svært hierarkisk og kvinnene er undertrykte. Oppveksten preges av lite frihet og av autoritære idealer. Mennene i

høykastene (braminer, chhetrier og shresta-newarer) har tradisjonelt høy utdanning og utgjør fremdeles flertallet i politiske og økonomiske maktposisjoner. Disse posisjonene er lite truet fordi det hinduistiske kastesystemet innebærer en fatalistisk livsfilosofi som vedlikeholder de eksisterende oppgavefordelingene i samfunnet. Likevel kan dette bildet fort endre seg. Høykastene i India endrer praksis kommer nepalene til å følge etter (ibid). Dette kan en allerede se i dag. Flere Bollywood-filmer, for eksempel, inneholder kastekritikk ("Prakash" [13]). En annen påvirkningsfaktor er utvikling av kapitalismen. En lavkastene nepal med mye penger vil oppnå høy status og mye makt. Selv prestene verken kan eller vil overse disse personene.

Til tross for nærkontakt med britene har ikke Nepal tradisjoner for utviklingstankegang, institusjoner, fysisk infrastruktur eller moderne administrasjon, fordi landet aldri ble kolonisert (Bista 1994, Pigg 1993). Myndighetene hemmer Nepals utvikling med sin fatalistiske tro, sitt lave selvbilde, hierarkiske kastesystem og defensive holdning, fordi dette gjør dem ineffektive og konservative. Tidsperspektivet er rettet mot neste liv og historieforståelsen er blandet med myter. Planlegging og ressursforvaltning lider under dette, og sparing og investeringer foretas i liten grad. I tillegg anses arbeid for å være noe nedrig for høykastene som er svært religiøse. Hensikten med en handling er guddommelig og skal derfor være uten begjær eller mål. Favorittjobben er lønnsarbeid uten for store krav til arbeidet, for eksempel offentlig kontorarbeid. Ansvar plasseres hos gudene. Mangel på ansvarsfølelse fører også til ansvarsfraskrivelse. Tjenester og gjentjenester flyter lett over i korrupsjon, og nepotisme er svært vanlig på grunn av sterk gruppetilhørighet (Bista 1994). I 1988 skrev Baral:

"Den politiske eliten konsentrerer seg om sin egen politiske karriere, så det er lite sannsynlig at denne status quo-bundne, korrupte gruppa vil introdusere radikale reformer i den økonomiske eller den politiske sektoren (...). Det er etter hvert vanskelig å se hvor skillet går mellom den politiske og den økonomiske eliten" (Baral 1988: 60).

I dag, mer enn ti år etter revolusjonen i 1990, sliter Nepal med mange av de samme problemene som på åttitallet. I følge Ameet Dhakal i Kathmandu Post, ble 200 millioner rupi donert fra ulike selskaper til politiske partier i fjor. Dette ble innrømmet i Reporters Club⁸ [4]. Til slutt bidrar også maktelitens eierskap i store landområder til å vedlikeholde maktforholdene i landet (NSAC 1998).

⁸ Reporters Club: En institusjon som arrangerer åpne møter mellom politikere, journalister og forretningsmenn.

Kritikk av utviklingsbegrepet

Utviklingsprogram har eksistert i Nepal siden 50-tallet, og landets hovedstad har gått gjennom altomfattende endringer siden da. Debatten rundt endringene i Nepal har polarisert seg: enten er en for eller mot utvikling. Kritikerne mener at utviklingen har vært forbeholdt eliten og fremveksten av den lille middelklassen, men har ikke kommet flertallet av befolkningen til gode. Levekårene er til og med forverret for mange. Andre mener utvikling er Nepals eneste håp. Diskusjonene begrenser seg til økonomi, administrasjon og politikk (Pigg 1993).

Alle utviklingsvisjoner deler en felles tro på at planlagte forandringer gir et bedre samfunn, mener Pigg. Utviklingsbegrepet er assosiert med superlativer som vekst, evolusjon og modning, og signaliserer derfor en positiv endring mot noe godt. I Nepal har utvikling derfor fungert bedre som en ideologi enn som et sett av tekniske ideer. Denne ideologien har snudd Nepals komplekse sosialhistorie om til et typisk eksempel på et underutviklet land. Ideen om landets isolasjon frem til 50-tallet, gjorde det ideelt sett til et land hvor innovasjoner og utvikling ville kunne gjøre underverker. Ideen om at Nepal ble ”åpnet” for verden først da, gir et inntrykk av at Nepal ikke har hatt noen historie tidligere. Men Nepal har både en lang og fargerik historie og har heller ikke under Rana-regimet vært isolert fra sosial kontakt med nabolanda. Nepalere har for eksempel en lang tradisjon med arbeidsmigrasjon til India.

Utviklingshjelpen har hatt en tendens til å hjelpe visse områder svært mye mens andre områder ikke har fått hjelp i det hele tatt. Slik har konkurransefordelene blitt forskjøvet slik at selv de som ikke har vært i kontakt med hjelpen har fått påvirket sine liv. Deres *mangel* på ”utvikling” har slik fungert selvbekreftende på oppfattelsen av begrepet. Assosiasjonen mellom utvikling og superlativer som ”fremgang” og ”patriotisme” (gjennom retorikk om nasjonal utvikling), samt todelingen mellom utvikling og underutvikling som har foregått over flere tiår, har gjort at for mange nepalere er nesten alt som ikke har vært i kontakt med utviklingsprosjekter (uansett vellykkethet) underutviklet og gammeldags. Utvikling har dessuten lenge vært assosiert med statsinitiativ og derfor eksternt fra landsbyen. Oppfatningen av begrepet er altså sterkt knyttet til de sosiale erfaringene nepalere har opplevd, argumenterer Pigg.

Konsekvensen av gjennomføringen av utviklingsprogrammene har vært etableringen av et helt nytt verdenssyn. I dag ser en på landsbyboerne, målet for utviklingshjelpen, som implisitt mindreverdig. Verden er blitt delt mellom de som har og de som ikke har. Kunnskapen landsbyboerne har om bærekraftig jordbruk og andre tradisjonelle praksiser, er blitt ignorert. Lokal kunnskap oppfattes ikke som bedre eller verre enn utviklingseksperter, men siden den er lokal blir den ikke hørt lenger. Landsbyboerne har skiftet fra å være de som led mest av Nepals fattigdomsproblemer, til å bli selve problemet, påstår Pigg

Denne konsekvensen av utviklingen har også ført til at fokuset for mange studier gis til ”problembarna”, hvor utgangspunktet er at de utgjør et problem:

”For eksempel vil en ved å fokusere oppmerksomheten mot korrigerende opplæring i ernæring som mot konsumet av øl og alkohol, en vane definert for tibetoburmesiske etniske grupper (matwali), i stedet for mot braminenes vane ikke å spise egg, forsterke høykastehinduers syn på egne vaner som etniske overlegne” (Pigg 1993: 55).

Den kritiske debatten rundt utviklingsbegrepet er viktig for Nepal. Flere ønsker alternative former for utvikling eller alternativer til utvikling. Men det er ikke sikkert det vil hjelpe å påføre nepalere enda et nytt verdenssyn som nye tenkemåter nødvendigvis fører med seg. Det er heller ikke åpenbart at en romantisering av ”lokal kunnskap” vil være en riktig vei å gå. I formingen av Nepal er det viktig å spørre seg hvem sitt Nepal som formes, konkluderer Pigg.

Temaet for denne oppgaven er nært knyttet til denne kritikken av utviklingsbegrepet. I de neste to kapitlene kommer jeg til å gå gjennom teorien og metoden jeg har brukt i oppgaven. Også globaliseringsbegrepet brukes i forhold til en forståelse av utvikling og modernisering. I stedet for å se på folks drikkevaner som noe underlegent, vil jeg forsøke å se etter forskjeller mellom folks sosiale erfaringer og de diskursene elitene forholder seg til.

Teoretiske tilnærminger

Innledning

I dette kapittelet skal jeg presentere konstruktivistisk teori. Konstruktivismen er hovedperspektivet i denne oppgaven, og er derfor viktig for å forstå mine valg av både problemstillinger og metode. Det er viktig for meg at leseren ser helheten og sammensetningen av teoriene. Det er også et mål å vise både deres styrke og svakheter. En av disse svakhetene er problemet med relativismen som jeg kommer til å diskutere grundig til slutt. Noen av teoretikerne jeg kommer til å presentere definerer ikke seg selv som ”konstruktivister”, men har hatt stor betydning for retningen. Dette gjelder spesielt Michel Foucault som ofte omtales som en av de viktigste ”grunnleggerne” av konstruktivistisk teori. Semiotikk og kommunikasjonsteorier har også hatt en stor betydning for retningen og kan derfor ikke utelates. Etter en generell gjennomgang av konstruktivistiske ideer og teorier, kommer jeg til å gi en mer detaljert presentasjon av Foucaults begreper og analyseverktøy før jeg til slutt diskuterer problemer ved konstruktivismen.

Konstruktivismen

Konstruktivismens metafor er byggeplassen. For å bygge en konstruksjon trenger en brikker, for eksempel mennesker. Konstruksjonene er i dette tilfellet samfunn eller ulike komponenter i samfunnet. Konstruktivistene legger vekt på den produktive, organisatoriske og selektive siden av mennesket. Gjennom oppfattelseevnen, forståelse og minnet konstruerer mennesket aktivt mening og kunnskap. Ord er meningslementer som stadig testes i et samfunn. Derfor kan en ikke påstå at det eksisterer noen uavhengige fakta, noen sannhet, eller kognitive strukturer. Mening er produsert gjennom relasjoner, derfor reflekterer ikke ord ”realiteten” (Burkitt 1998: 123). Konstruktivistene er opptatte av hvordan mennesket mottar og manifesterer slik kunnskap og erfaring. Deres ontologi er en slags relativistisk realisme. Deres epistemologi er ”rasjonalismen”, de ser på hvordan intellektet opererer for å skape en relativt regulær verden ut av erfaringskaoset. De forutsetter altså at mentale prosesser i individet bestemmer utviklingen av vår kunnskap (Gergen 1999: 11).

I denne generelle gjennomgangen av de konstruktivistiske ideene vil jeg først gå gjennom sannhetsbegrepet fordi dette gir et viktig utgangspunkt for forståelsen av teoriene. Deretter vil jeg diskutere hvilken historieforståelse som er konsekvensen av dette, og til slutt vil jeg trekke frem konstruktivistens forståelse av hvordan konstruksjon av mening og identitet er avgjørende for handling og verdensoppfattelse.

Vitenskapens sannhetsbegrep

Fysikk regnes ofte som den mest sikre og sanne vitenskapen. Steve Fuller (1998) mener at fysikken fikk sin status som følge av en diskurs som ble avsluttet med debatten mellom Planck og Mack i perioden 1908 til 1913, hvor Planck "vant". Planck mente at vitenskapen er uavhengig av menneskelige interesser, mens Mack mente den er avhengig av disse. Planck mente en burde dyrke vitenskapelige mål for at vitenskapen skal kunne ha nytteverdi for samfunnet. Mack mente at Newton slo gjennom på grunn av systematisk undertrykking av kritikken av konseptene absolutt tid, rom, bevegelse og materie. En kan kanskje si at Planck stod for det som kalles for positivisme, mens Mack stod for et konstruktivistisk ståsted. Fuller påstår at Mack klargjorde veien for Einsteins relativitetsteori og andre relativistiske kritikere.

Hvis Planck vant var det bare en midlertidig seier, for konstruktivismen har de seineste 50 åra vokst seg sterkere enn noensinne. Uansett kan denne historien stå som et bilde på striden som har eksistert, og fremdeles eksisterer, mellom ulike syn på vitenskap, sannhet og objektivitet.

Positivistenes paradigme er at eksperimentelle og empiriske beviser er overordna teori. Vi har midlene til å ordne teorier etter deres sannhetsinnhold. Av de sanne teoriene kan en bygge et hierarki etter i hvilken grad de er blitt eksperimentelt beviste. Blant andre Thomas Kuhn utfordret positivistenes syn på sannhet og bevisførsel. Han mente at empiri ikke kan bevise et paradigme/en idé, fordi empirien alltid tolkes i lys av det samme paradigmet (Cole 1992). I denne situasjonen hjelper det ikke at forskerne påberoper seg et sett av såkalte objektive regler.

Positivistene har hatt en tendens til å se på naturvitenskapen som sikker vitenskap, mens samfunnsvitenskapen har vært sett på som en "kvasivitenskap". I abstrakt matematikk, som fysikk baserer seg på, er ikke fysikken ansett som annerledes enn annen vitenskap. Alle vitenskaper baserer seg på aksiomer; ikke-bevisbare sannheter. "Rein" matematikk kan derfor kalles konstruktivistisk:

"Vi kan påvise eksistensen av et matematisk objekt hvis, og bare hvis, vi kan konstruere objektet. Den underliggende holdningen til matematisk konstruktivisme er skeptisk fordi den forbyr oss å anta eksistensen av mange matematiske objekter som de fleste matematikere tar for gitt. Men konstruksjonen av et matematisk objekt er ikke en måte å underbygge det på, men er i stedet det eneste bevis for autentisitet" (Hacking 1998: 55).

For konstruktivistene er fysikken altså like mye en metateori som en akademisk disiplin, men den er en metateori som har fått større troverdighet enn andre metateorier i Vesten de siste hundre årene. Gjennom konstruktivistisk teori har vitenskapen fått muligheten til å sidestille samfunnsvitenskapen og naturvitenskapen. Også samfunnsvitere som har en

samfunnsdeterminerende oppfatning av verden blir utfordret av konstruktivismen. Dette er imidlertid et internt stridstema som jeg vil diskutere nærmere i slutten av kapitlet.

Historiesynet

Den tradisjonelle historien har mange kjente svakheter: Den er basert på definisjoner, grensesettinger, lover, og på konstruering av sammenhengende serier av fragmenter. Gjennom historikernes narrativer gis det liv til kildene, det gis inntrykk av sammenhenger, storslåtte perioder, og av fall og vekst av store sivilisasjoner. Kuhn påstod at inntrykket av historiens linearitet kommer fra lærebøkens oppbygging og omskrivninger hvor en får inntrykk av at det ligger en årsakssammenheng mellom paradigmen. Denne kausaliteten er altså en konstruksjon.

For Kuhn var et paradigme en helt ny måte å se virkeligheten på. Denne behøvde derimot ikke være en *bedre* måte å oppfatte virkeligheten på, mente han. Siden vitenskapen ikke endres gjennom evolusjon slik positivistene oppfattet det, men gjennom vitenskapelige revolusjoner hvor verdenssynet endres dramatisk, kan ikke historien oppfattes kumulativt eller lineært (Cole 1992).

Foucault (1972) mente også at den "totale" (tradisjonelle) historien opererte med en strukturalisme som er konstruert og altså ikke definitiv. I tillegg trakk han frem metodologiske problemer som oppbygging av sammenhengende og homogene "kropper" av dokumenter, etableringen av visse bestemte prinsipper for utvelgelse, definering av analysenivå og relevante elementer. Sammenheng, eller koherens, er et heuristisk ideal, det vil si at det ikke gir sikre resultater. "Universelle vitenskapelige" krav som koherens er ikke bare uholdbare, mente han, de begrenser dessuten andre grupper fra å tolke materialet, og utestenger på samme måte undergrupper fra tolkinga. Visse tolkninger blir dessuten utelukket i seg selv fordi de ikke følger "de universelle vitenskapskravene". Slike utestengninger kan ikke forsvares ut fra kravet om sannhet.

Målet for denne kritikken var ikke å avkvalifisere begreper eller kategorier for å skape *nye* "sannheter". Målet til Foucault var å vise og akseptere at "sannhetene" bare utgjør en del av mange måter å tilnærme seg vitenskapelige problemer på. Hendelser skjer på ulike nivåer, er ulike i styrke, kronologisk bredde og i kapasitet til å produsere effekter. Disse hendelsene er utgangspunktet for det vi opplever som sannhet. Målet er å se de hendelsene som ble oversett, og kanskje avdekke hvorfor de ble oversett:

"Disse føreksistensielle formene for kontinuitet, alle disse syntesene som er akseptert uten spørsmål (...) vi må vise at de ikke har oppstått av seg selv, men alltid er et resultat av en konstruksjon hvis regler må kjennes og

berettigelse må granskes: Vi må definere hvilke forhold og analyser som legitimerer noen av dem; og vi må indikere hvilke av dem som ikke kan aksepteres i noen forbindelser overhodet" (Foucault 1972: 25-26).

Identitet og meningskonstruksjon

Agentnivåene i konstruktivismeteoriene er enten individ eller gruppe. Gruppene kan både forstås som små organisasjoner eller som store samfunn. Mange konstruktivister har konsentrert seg om individet og dets kognitive eller mentale prosesser. Dette har årsak i at mye av den moderne konstruktivismen ble utformet av teoretikere med psykologisk og sosialantropologisk bakgrunn i begynnelsen av forrige århundre. Konstruktivisme er derfor ofte blitt kalt "psykologisme" (Spivey 1997: 11,12). Denne betegnelsen er mindre aktuell i dag fordi konstruktivismen har utviklet seg innenfor mange ulike retninger. For eksempel har konstruktivistisk teori vært aktiv i bruk og har endret seg innenfor semiotikk og lingvistikk. Et annen poeng er at "psykologisme" er et svært misvisende begrep. I motsetning til det en ofte assosierer med psykologer, leter ikke konstruktivistisk psykologi etter det *egentlige* jeget nettopp fordi den fokuserer på prosesser og teknikker.

Et individs identitet bygges opp hovedsakelig de første to leveårene. Identitetsbyggingen er knyttet til individets evne til å bruke ulike impulser. Et individ kategoriserer når det ser forskjeller, tar valg og samhandler. Ved møte med nye ideer kan en enten forholde seg til de til bestående kategorier og slik innlede en konformitetssyklus, eller en kan utfordre grensene og starte utvidelsessykluser. Kunnskapsstrukturene hos et menneske er alltid ulike på forskjellige tidspunkter i individets utvikling, hvilket påvirker dets konstruksjon av virkeligheten på ulike tidspunkt i livet. Tid, rom og kausalitet er altså avhengige av hverandre, men har relative strukturer. Individer bygger meninger og minner av nytt erfaringsmateriale i kombinasjon med tidligere kunnskap. Dette organiseres etter strukturer ("skjemaer"). De skjemaene folk produserer er kultur- eller gruppespesifikke. De er derfor ulike mellom samfunn/grupper, men tilsvarende (ikke like) medlemmene seg imellom. Identitet assosieres derfor med medlemskap i diverse grupper (op.cit.).

Nelson Goodman utformet en *teori om verdenskonstruksjoner*. Han hevdet at folk forholder seg til ulike "verdener" og derfor til ulike sannheter. Hvert individ forholder seg til flere ulike verdener. Dette innebærer konflikter mellom de ulike verdensoppfatningene både hos individet og mellom individer. Goodman viste hvordan ulike mekanismer som avveining, organisering og fjerning, gjør at noen verdener vinner fremfor andre. Et individ velger aktivt for sin forståelse. De samme forandringsprosessene kan også endre diskursmønstre (op.cit.). Denne teorien bringer maktperspektivet inn i enkeltindividets psyke fordi et menneske som oftest forsøker å løse sine motstridende ønsker og følelser. En kan se på meningsulikheter mellom individer som maktrelasjoner, fordi uenighetene som oftest vil føre til at i hvert fall en

av dem blir nødt til å endre på deler av sine verdenskonstruksjoner. Foucault har også et liknende syn på makt, slik jeg vil vise senere i dette kapitlet.

I større samfunn kan medlemmene identifisere seg med hverandre uten nødvendigvis noensinne å ha møtt hverandre eller hatt annen kontakt. Medlemmene knytter sin identitet opp mot et samfunns verdier, prater språket og er engasjert i dets praksis. Gergen kaller studiet av dette for *sosialkonstruktivisme*. Sosialkonstruktivismen fokuserer på de delte tankebanene i et samfunn. Durkheim mente at disse eksisterer fordi individer gjennom deltakelse i et samfunn begynner å tenke, tro og handle etter et mønster. De delte normene, ideene, tradisjonene og vanene som konstituerer en kultur kalte Durkheim for "kollektiv samvittighet". Mannheim mente at det ville være vanskelig å vite hvilke av de mange gruppene folk deltar i som påvirker individet mest (Spivey 1997).

Kommunikasjon er viktig i mange konstruksjonsteorier. For at samfunn, grupper eller mennesker skal kunne utveksle meninger må de kommunisere. Via kommunikasjonen eller diskursen skaper menneskene samfunn. I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på bakgrunnen for de kommunikasjonsteoriene som er mest aktuelle for konstruktivismen, og deretter redegjøre for hvordan disse brukes til å forstå mennesker, kommunikasjon og kultur.

Semiotikk og kommunikasjon

I konstruktivistenes kommunikasjonsmodeller vektlegges den aktive produksjonen av beskjeden og forståelsen like mye, i motsetning til de strukturelle modellenes overføringsmetaforer. Forståelsen av en tekst innebærer derfor ikke "å forstå riktig", men at leserens forkunnskap gir teksten en ny mening (Spivey 1997). For mye konstruktivistisk forskning har tekstlesning og -skaping vært hovedobjekt for forskningen. Dette kan anses som et problem fordi en går glipp av mye språk når en bare leser en tekst. En går glipp av kroppsspråk, samhandling med omgivelsene og lignende. På den annen side reduserer man antall tolkningsmuligheter. Men som vi skal se er også analyse av verbale kommunikasjonssituasjoner viktig. Lingvisten Ferdinand de Saussure (1857-1913), for eksempel, analyserte verbale uttrykk. Saussure regnes som grunnleggeren av lingvistikk (språkvitenskap) og strukturalisme. Mange konstruktivister har utformet strukturelle hypoteser, men som retning har ikke konstruktivismen noen slik strukturell forutsetning. Saussures konsepter er imidlertid viktige for forståelsen av semiotikken⁹ som jeg skal vise har hatt betydning for konstruktivismen gjennom sin forståelse av kultur og kommunikasjon. Først vil jeg derfor gi en liten innføring i Saussures ideer.

⁹ Semiotikk: læren om tegn (ord) og deres betydning

Lingvistikkens betydning

Innflytelsen fra saussursk strukturalisme er særlig stor for konstruktivismens oppfatning av "diskurs". Denne stammer fra disse forklaringskomponentene: Forbindelsen mellom innhold og uttrykk, "tilfeldigheten" i dette forholdet og at mening gis gjennom forskjell.

Saussure delte språket i to: Språket i bruk ("parole"), og det abstrakte språkssystemet ("langue"). For Saussure var språkssystemet ett av mange samfunnssystem. Lingvistikken burde konsentrere seg om "langue", mente Saussure, men dette må skje via studiet av "parole". Læren om tegn (inkludert ord) og deres betydning foreslo han å kalle "semiologi". Dette studiet burde finne fellesnevner med andre samfunnssystemer. Analysene kan ha to vinklinger: En diakronisk analyse ser på språkendringer i tid, mens en synkronisk analyse ser på et språkssystem i et bestemt tidspunkt i historien. Saussure foretrakk, som seinere Foucault gjorde, synkronisk analyse fordi han oppfattet den som mest nyttig for forståelsen av hvordan språket fungerer (Spivey 1997, Cuff et al. 1992 og diverse notater 1995).

Saussure viste hvordan begreper ikke er direkte knyttet til noen universelle ting eller referanser. Hans påstand var at et lingvistisk tegn består av to psykologiske elementer som er knyttet til hjernen. Et lingvistisk tegn er altså ikke en knytning mellom en ting og et navn, men mellom et konsept/en idé (signifikat) og et lydmønster (signifikant). Et lydmønster er et eller flere psykiske inntrykk av lyd, en lydbølge som psykisk sanses av hjernen. En kan si at lydmønsteret er uttrykkssiden og ideen er innholdssiden av tegnet. Utrykket og innholdet er uatskillelige, men har et tilfeldig forhold.¹⁰ For eksempel betyr ikke lyduttrykket "hest" noe om en ikke har en idé eller forestilling om hva en hest er på forhånd, bare til sammen kan de gi mening. Det er likevel meningsfylt å skille disse fra hverandre, fordi ideen dikteres av samfunnets regler. Saussure sa videre at tegnet har to typer betydninger: Grunnbetydning(e) (denotasjon) og bibetydning(e) (konnotasjon). Denotasjonen er den eller de betydningene samfunnet en er sosialisert inn i tillegger et tegn, mens konnotasjonen er den eller de nyanserende betydningene, eventuelt en overført betydning, hvert enkelt menneske tillegger denotasjonen (op.cit.). Til sammen får ethvert tegn en subjektiv mening og sannheten blir relativ.

Tegnets referanse var irrelevant for Saussure, siden dannelsen av både uttrykket og innholdet er psykologiske prosesser. Bare ideen selv er interessant fordi den er utgangspunktet for mening. En lingvist må forsøke å forstå et tegn eller et ord via dets relasjon til de andre tegnene i språkssystemet. Meningen kommer frem i kontrasten med de andre tegnene. En kan

¹⁰ Det innebærer altså ikke en tilfeldighet at det eksisterer en forbindelse mellom innhold og uttrykk, denne er en nødvendighet; det er *hvilke* innhold og uttrykk som forbindes som utgjør tilfeldigheten.

altså tenke på språk som et system av forskjeller. Forestillingen om forskjeller er grunnlaget for den strukturoppfatningen som Saussure har grunnlagt (op.cit.).

Innad i lingvistikken utviklet det seg en retning hvor tekster ble ansett som store lingvistiske enheter karakterisert av organisering, scenesetting og forbindelser. Ett begrep tatt i bruk er "semiotiske grupper", som betegner samfunnsgrupper som lesende, kommuniserende agenter. Kunnskapen ligger i hvert enkelt menneske, men videreutvikles i samspill med gruppen. Innenfor gruppene utvikler medlemmene identiteter, men disse er ulike fordi hvert medlem oftest også tilhører andre grupper. Noen medlemmer innehar mer autoritet enn andre, hvilket kan styre grupped medlemmenes og gruppens utvikling i sterk grad (Spivey 1997). Som vi skjønner skilr lingvistikken her over i konstruktivismen.

Semiologi var Saussures navn på studiet av tegn. Tradisjonen semiologien kommer innunder kalles imidlertid for semiotikk. Fuglestad og Mørkeseth har definert semiotikk slik: "Semiotisk teori handler om hvordan dette uttrykket - tegnet - får et meningsinnhold og blir til mentale forestillinger inne i hodene våre, og på hvilke måter disse mentale forestillingene eller meningene blir kommunisert til andre (...). Kommunikasjon [blir] definert som produksjon og utveksling av mening". De sier videre at "Hovedpoenget med analyse av kommunikasjonssituasjoner blir å forstå dem i lys av den kulturelle konteksten" (1997: 171-2).

Kulturelle forskjeller i semiotisk teori

I motsetning til Jacobsen og de tidligere strukturalistenes prosesstradisjon¹¹ som var opptatt av kommunikasjonsproblemer, er semiotikerne i dag i større grad opptatt av kulturelle forskjeller (Fuglestad og Mørkeseth 1997: 170). Kultur defineres i geografien mer og mer som "et system av delte meninger", hvor en lokalkultur er en lokal variant av et slikt system (Philo 1991: 19). Fuglestad og Mørkeseth legger vekt på de saussurske begrepene denotasjon, konnotasjon og kode, i tillegg til kultur. En kode er det samme som meningssystemet, eller tegnsystemet. Koder gir en kulturell forhåndskunnskap i det bestemte samfunnet. Kodene har to hovedfunksjoner: De hjelper oss til å forstå og de er et verktøy når vi utfører "kommunikative handlinger". I ulike kulturer vil en tolke handlinger ulikt. Koden styres av konvensjoner som er definert av et samfunn. Fuglestad og Mørkeseth har oversatt et sitat av Fiske som illustrerer konsekvensen av det semiotiske systemet på en god måte:

"Når jeg kommuniserer med deg, forstår du mer eller mindre presist hva mitt budskap betyr. For at kommunikasjon skal kunne finne sted, må jeg skape et budskap av tegn. Dette budskapet stimulerer så deg til å

¹¹ Prosessmodellen er en kommunikasjonsmodell basert på Bühler: Avsender - Budskap - Mottaker (Fuglestad og Mørkeseth 1997: 170)

skape en mening igjen, som har visse forbindelseslinjer til det budskapet jeg skapte i første omgang. Jo mer vi deler de samme kodene, jo mer vi nytter de samme tegnsystemene, jo nærmere vil de to "meningene" vi legger i budskapet, være" (Fiske 1982 i Fuglestad og Mørkeseth 1997: 175).

Som også Saussures behandling av tegnet viste, kan altså ingen mennesker forstå hverandre fullstendig og det er håpløst å søke etter en slik perfeksjon. Men det er mulig å forstå hverandre bedre, og folk fra samme grupper har bedre forutsetninger enn folk fra ulike grupper. I forhold til møter mellom mennesker fra ulike kulturer vil en kunne bruke begrepene "dominerende kode", "opposisjonell kode" og "forhandlingskode", som antyder et hierarki og maktaspekt ved kommunikasjonen (op.cit.: 179). Men hvem som ekskluderes/inkluderes og hvor grensene mellom de ulike kulturene trekkes, har ofte nær sammenheng med dannelsen av myter. I en nasjonalstat for eksempel, må mytene og de fysiske grensene stemme overens for å danne en kulturell enhet, derfor er deler av nasjonale symboler konstruert for å tjene denne hensikten (Philo 1991: 24).

Jeg har hittil vist at konstruktivismens kritikk og forståelse er nært knyttet til saussurske begreper og kommunikasjonsteori. Jeg har også vist at en kan se på kommunikasjon som et maktaspekt på grunn av de komplekse relasjonene mellom blant annet individets utvikling, gruppeidentifisering og mytedannelser. Kanskje kan en herfra se knytningen mellom individuelle prosesser og større samfunnsstrukturer slik sosialkonstruktivistene påstår. I neste kapittel vil jeg diskutere nærmere disse sammenknytningene.

Språkets og begrepenes makt

Hvis språk, forståelse og kunnskap er subjektivt og kommunikasjon består av forhandlinger, kan en si at "alt er politikk". Enhver språklige ytring gir uttrykk for et ønske om å "vinne" en sannhet. Men "Problemet er ikke politiske holdninger; faktisk er alle handlinger politiske", påstår Gergen (1998: 46). Selv om folk lever i ulike "verdener" utgjør allikevel verdenskonstruksjonene virkeligheter for menneskene. Mange vil oppfatte disse virkelighetene som strukturer eller forhold de ikke kontrollerer og vil handle deretter. Siden kommunikasjon er så viktig for menneskene kan konstruksjonen av nye ord, begreper eller definisjoner konstruere nye virkeligheter.

Jeg har vist at mange teoretikere er inne på maktaspektet ved kommunikasjonen. Den franske sosiologen Michel Foucault er en av de teoretikerne som er mest kjent for slike teorier. Foucault skapte nye analysemetoder og et svært omfattende begrepsapparat. Hensikten med denne oppgaven er å analysere globaliseringsbegrepet gjennom et feltarbeid i Nepal. Som jeg har antydnet er begrepenes innflytelse på verdensoppfattelsene ikke ubetydelige, fordi de kan bidra til nye verdenskonstruksjoner og dermed endre folks handlingsmønstre. Men ethvert

nylansert begrep får selvfølgelig ikke like stor effekt. Foucaults oppfatning av diskurs og makt er spesielt viktig for å forstå de sammenhengene jeg ønsker å belyse.

Arkeologi og diskurs

Foucault kalte sin analysemetode for arkeologi. Arkeologien kan gi oss en nyttig bakgrunn for å analysere begreper, og gir oss et eget begrepsredskap til dette. Arkeologien skal finne forholdene og reglene som legitimerer visse begreper og kategorier (1972). Arkeologiske undersøkelser følger to prinsipper. For det første er det ikke en tolkende undersøkelse, arkeologien beskriver regelmessigheter, forskjeller, endringer og så videre. For det andre er det ikke en antropologisk undersøkelse, arkeologien unngår å søke forfattere og prøver ikke å søke etter mening hos mennesket. Metoden går ut på å kartlegge og analysere forhold rundt utsagn (Kendall og Wickham 2000: 26).

Et begrep er ett av mange utsagn. Et utsagn er for Foucault helt essensielt for alt språk, dets relasjoner og funksjoner. En setning er et system for konstruksjon av mulige utsagn. Uten utsagn har en intet språk. Mangler ett utsagn, derimot, har det ingen effekt på språkets eksistens. Gjennom utsagnet kan vi knytte Foucault til konstruktivismen slik jeg har presentert den:

”Uttalefunksjonens repeterbare materialitet avslører utsagnet som et spesifikt og paradoksalt objekt, men også som et objekt som mennesket produserer, manipulerer, bruker, endrer, bytter, kombinerer, dekomponerer og igjen komponerer, og muligens ødelegger” (Foucault 1972: 105).

Foucault definerer en diskurs som en gruppe utsagn som tilhører et enkelt formasjonssystem, som for eksempel en klinisk diskurs, økonomisk diskurs eller psykiatrisk diskurs (Foucault 1972: 107). Diskursen kan altså ses på som det kommunikative rammeverket som tilhører en bestemt gruppe eller sosial handling¹². Diskursene er både materielle, diskursive og komplekse. Natur, for eksempel, er ikke-diskursivt og er derfor materielt, men naturen eksisterer allikevel ikke i et ikke-diskursivt vakuum. Gjennom folks oppfattelse og bruk av naturen former diskurser sammen med materialitet virkeligheter. Diskurser eksisterer dessuten alltid i relasjon til andre diskurser, de eksisterer aldri i lukkede rom (Kendall og Wickham 2000).

Diskurser gir vekst til visse organiseringer av konsepter, regrupperinger av objekter og typer av uttaleformer, som til sammen former temaer og teorier. Disse temaene og teoriene kalte Foucault strategier. Utfordringen er å finne hvordan strategiene er distribuert i historien. Denne distribusjonen vil si noe om maktfordelinga i et samfunn:

¹² Foucault kalte også det generelle systemet som former og endrer utsagn for ”arkiv”.

”Utsagnet, slik det fremkommer i sin materialitet, fremstår med status, inngår i ulike nettverk og til ulike bruksfelt, er objekt for overføringer eller modifikasjoner, er integrert i operasjoner og strategier hvor identiteten er vedlikeholdt eller utslettet. Utsagnet sirkulerer, er brukt, forsvinner, tillater eller hindrer realisering av begjær, tjener eller motstår ulike interesser, deltar i utfordringer og kamper, og blir et tema for tilegnelse eller rivalisering” (Foucault 1972: 107).

Men dette betyr ikke at maktrelasjoner er det samme som kommunikasjonsrelasjoner. De har hver sine spesifikke naturer. Dette betyr igjen ikke at de er to forskjellige domener, de utgjør, sammen med ”målrettede aktiviteter” tre forskjellige relasjoner som alltid overlapper hverandre (Foucault 2001a).

Som Saussure og moderne semiotikere mente Foucault at utsagn ikke refererer til et evig formet objekt. Objekter og utsagn er forskjellige i tid og rom. Derfor er et beskrivende utsagn bare en av mange foreliggende formuleringer i en diskurs. Hvis en ønsker å gruppere store grupper av utsagn, bør en beskrive systemer av spredning. Finnes det en regularitet i et slikt system har en funnet en ”diskursiv formasjon”. Med ”formasjonsystem” menes en kompleks gruppe av relasjoner som fungerer som regler - men ingen lover konstruerer diskurser etter bestemte prinsipper. En diskursiv formasjon er et rom av uendelig mange stridigheter; et sett av mange ulike opposisjoner. Den er et korrespondanseskjema mellom flere temporale serier. Formasjonssystemet kan aldri være det siste stadium i en diskurs. Bak det komplette systemet er ikke livet selv, men en tett gruppe av mange relasjoner (Foucault 1972).

En diskurs` positivitet karakteriserer en enhet gjennom tid. Denne definerer et begrenset kommunikasjonsrom, eller en begrenset del av et formasjonsystem. Positivitetene utgjør konteksten til det som seinere fungerer som kunnskapsobjekter, illusjoner, sannheter, feil og så videre. Posiviteten utgjør altså forforholdene til utsagns virkelighet, ikke dens sannhet eller validitet. Positivitetene bestemmer derfor ikke individer innenfra eller utenfra. Å analysere en positivitet er å vise i forhold til hvilke regler en diskursiv praksis former grupper av objekter, uttaleformer, konsepter eller teoretiske valg. Innenfor disse kan praksisene gi opphav til nye utsagn, modifiseres og så videre. Hvis disse reglene sprenges er positiviteten erstattet av en ny positivitet (op.cit.). Foucault ser ikke på denne omveltningen som et paradigmeskifte, fordi et paradigme innebærer en endring av en teoretisk form. Han ser på den som en modifisering av de formasjonsreglene som er akseptert som vitenskapelige sanne. Slike modifiseringer skjer fordi det er et problem ved ”maktregimet” (Foucault 2001b). Dette skillet får ikke noen konkret konsekvens for min bruk av Foucault.

I analysen vil jeg vise hvordan globaliseringsdebatten består av flere ulike diskurser, med hver sine positiviteter. Dette kan kanskje forklare hvorfor det eksisterer en slik forvirring og uenighet over hva globaliseringsbegrepet betyr. Det finnes jo ingen virkelighet eller sannhet som er universell og som begrepet kan vise til. Globaliseringsdebatten er svært kompleks fordi den foregår innenfor ulike diskurser. Innenfor økonomiske diskurser og ulike forskningsdiskurser har en selvfølgelig svært ulike strategier. Problemet består i at de allikevel bruker samme begreper (ikke bare ”globalisering”). Jeg skal videre vise hvordan vi kan knytte maktbegrepet til uenighetene rundt meningsinnholdet.

Genealogi og makt

Foucault så selv på det at han feilet i å inkorporere en maktteori i diskursen som arkeologiens svake punkt. Den genealogiske metoden er en slags videreutvikling av arkeologien, eller ”en metode for å bruke arkeologien; for å knytte arkeologien til våre undersøkelser” (Kendall og Wickham 2000: 31). Hovedskillet mellom metodene er introduksjonen av maktbegrepet i genealogien.

I motsetning til oppfatningen av makt som noe asymmetrisk, som ”makt over”, undertrykkende, avhengighetsrelatert og knyttet til agents ønske om makt/kontroll, så Foucault på makt som symmetrisk og kommunalt, som en kollektiv kapasitet, en ressurs eller som konsensus. Makt er ”makt til”. Konflikter og dominering er perverterte former for makt (Dyrberg 1997: 2). Genealogi forstås vanligvis som ættegransking. Foucaults genealogi er hentet fra Nietzsche og er en slags historisk analysemetode, eller en ”filosofi om hendelser”. Denne genealogien er basert på historieforståelsen som sier at historien er et nettverk av fabrikkerte forståelser, presedenser, kunnskap og prosedyrer. Historien består av lag på lag med subjektive historiske forståelser og vil derfor aldri kunne fremstå som noe ferdig eller sant (McNay 1994: 88).

Mikromakt og disiplinære teknikker

I ”Discipline & Punish” (1995) redegjorde Foucault for fremveksten av det disiplinære samfunnet vi har i dag gjennom en genealogisk analyse av hvordan fysisk brutale straffemetoder, på grunn av et ønske om effektivitet og rasjonalitet på 16-1700-tallet, ble endret til fengselsstraff. Det var mindre kostbart både økonomisk og politisk. Fengselsstraffen var riktignok ikke den anbefalte straffen fra reformatorene, men ble innført som et kompromiss. Man ønsket ikke, som reformatorene, å gjenfinne det juridiske subjektet, men det *lydige* subjektet. Gjennom denne analysen forsøkte Foucault å vise hvordan maktrelasjoner på mikronivå endrer og former samfunn i en ikke-lineær retning. Han viser også at det ettertiden har definert som ”humanismens fremvekst” hadde rot i tilfeldigheter.

En kan si at kroppen entret et maktmaskineri som lagde relasjoner mellom føyelighet og nyttighet. Disse maktmekanismene var ikke en plutselig oppdagelse, men kom av mange ulike eldre serier med teknikker for disiplinering av kroppen. En maktas ”mikrofysikk”¹³. Til sammen ble de knyttet sammen til disiplinære teknikker. Dette maktmaskineriet med sine disiplinære teknikker spredte seg til hele samfunnet: til sykehus, militæret, skoler, fengsler, forbedringsanstalter, straffekolonier og fabrikker:

”Hierarkisert, kontinuerlig og funksjonell overvåking er kanskje ikke en av de store tekniske ”oppfinnelsene” i det 18. århundret, men dens snikende spredning skyldte sin viktighet til de maktmekanismene som tok den med seg. Gjennom slik overvåking ble disiplinær makt et ”integret” system, bundet fra innsida til økonomien og til målene til mekanismen den ble praktisert i. Den var også organisert som en multippel, autonom og anonym makt; for selv om overvåking er avhengig av individer fungerer den som et nettverk av relasjoner fra topp til bunn, til en viss grad fra bunn til topp, og til sist ”holder” dette nettverket det hele sammen og krysser det i sin helhet med makteffekter som kommer fra hverandre: Overvåkere, for alltid uendelig overvåket” (Foucault 1995:176-177).

Mikromakta holdes altså ved like gjennom et nettverk av relasjoner, bestemte typer relasjoner som ble vanlige i en bestemt kontekst. Relasjoner som er viktige fordi mennesket er sosialt, skaper seg identitet og orienterer seg blant ulike virkeligheter.

Utgangspunktet til Foucault var at ved enhver potensiell meningsproduksjon gjennom diskurs, finnes det en relativ begrensning i hva det er mulig å tenke eller si til ethvert tidspunkt. Dette er tilfelle på grunn av eksterne sosiale krefter som styrer denne begrensningen. Disse kreftene inkluderer ekskluderingsprosedyrer, interne disiplinære prosedyrer og begrensninger av det talende subjektet (McNay 1994: 86). Kreftene kan forklares som en del av en gruppedynamikk: For å vedlikeholde en gruppe kan en bare presse dennes grenser til en viss grad før den opphører å være den gruppen flesteparten av medlemmene identifiserte seg med da de sluttet seg til den. Ønsker en å sprengre disse grensene står en mellom valget mellom en ny gruppe, med all den famlingen og etablering av nye relasjoner som kreves, eller å begrense seg selv innenfor gruppas (mer eller mindre elastiske) grenser. Men valgmulighetene står gjerne ikke så åpenbart frem, fordi større samfunn etablerer institusjoner hvor de eksterne sosiale kreftene blir institusjonalisert.

I hjertet av alle disiplinære systemer fungerer et lite straffesystem med egne lover, spesifikke tiltak og bestemte former for vurderinger: Individene blir distribuert etter rank/grad for å straffes/belønnes og for å markere et hierarkisk skille av kvalitet, kunnskap og talent. Det som

¹³For eksempel repeterende øvelser som var svært vanlig i munkevesenet fra gammelt av, de var metoder for å oppnå frelsen. I Vesten endret øvelsene retning, men de beholdt visse karakteristika (Foucault 1995)

avviker blir straffet. Straffen er i utgangspunktet korrigerende. Disiplinære avstraffelser er typisk ikke-observerbare, de varierer fra lettere fysiske avstraffelser til innskrenking av goder og ydmykelser. Straffen inneholder ofte en repetisjon av øvelser. Straffen blir tildelt etter oppførsel definert av to opponerende verdier som ”god-ond”, og etter en skala som etableres mellom disse to ytterpunktene. Gjennom denne mikroøkonomien kan en differensiere individer, deres natur, potensialer og nivå, eller ”verdi”. Gjennom presisjon dømmes disiplinen individer etter ”sannheten”. Hensikten med alt dette er at alle skal bli like hverandre, at en skal normaliseres (Foucault 1995).

Normalisering i vitenskapen

Den juridisk straffen skal referere til et sett av lover og tekster. De disiplinære mekanismene refererer til en norm. Siden 1700-tallet har Normen gått sammen med andre krefter: Loven, Ordet, Teksten og Tradisjonen – og gitt disse mekanismene nye begrensninger. Overvåkingen av normalitet fikk en vitenskapelighet gjennom psykiatri og medisin, og ble derfor støttet av det juridiske apparatet. En nøye utarbeidet teknikk for overvåking av normer har utviklet seg som et ledd mellom disiplinene, eller som et sted for utveksling av kunnskap, Overvåking og normalisering ble de store instrumentene for makt. Eksamineringer kombinerer disse to instrumentene, ofte i rituelle seremonier, og bekrefter deres sannhet (Foucault 1995).

Cole (1992) viser hvordan dette har fått konsekvenser for vitenskapen. Han deler vitenskapsmiljøene inn i ”kjernekunnskap” og ”frontvitenskap”. Kjernevitenskapen består av et lite utvalg teorier, analytiske teknikker og fakta som representerer det gitte et bestemt tidspunkt i historien. Kjernekunnskapen er utgangspunktet for den læren, med de aksiomene, som folk tar for gitt. Denne vitenskapen eier en universell konsensus om sannhet og viktighet. Frontvitenskapen består av all forskning som aksepterer kjernekunnskapen som basis, eller som feiler i å oppnå kjernestatus. Kjernen brukes altså som evalueringsgrunnlag. Frontvitenskapen har lav grad av konsensus. Empiriske beviser som ikke passer med kjernen avvises eller overses. Siden kjernen oppfattes som sann oppfattes den også som determinert av naturen. Dette er årsaken til for eksempel Newtons sterke posisjon i vitenskapen i mange århundrer. Da Newtons klassiske mekanikk ble erstattet av kvantemekanikk, var dette et revolusjonerende paradigmeskifte. Konsensusen for Newtons kjerneparadigme brøt sammen og et nytt ble raskt etablert.

Maktrelasjonene får altså konkrete konsekvenser for hvordan menneskene definerer virkeligheten. Grupperelasjonene forhindrer mange nye ideer i å bli vurdert, mens institusjoner blir formet av disse samme uniforme gruppene og reproducerer derfor kjernevitenskap innad i positivitene.

Produktiv makt

Foucault så imidlertid på makt som en produktiv autonom kraft. Alle blir kontrollert av makt, derfor er det feil å se på noen samfunnsgrupper som kontrollerende grupper og andre som ofre. Makt slik det tradisjonelt oppfattes ser Foucault på som "dominering". Dominering og motstand er to effekter av samme maktrelasjon (McNay 1994: 6). Selv de dominerende gruppene er bundet i maktrelasjoner i det disiplinære samfunnet:

"Vi må slutte, en gang for alle, å beskrive maktas effekter i negative termer: Den "ekskluderer", den "undertrykker", den "sensurerer", den "abstraherer", den "maskerer", den "skjuler". Fakta er at makt produserer; den produserer virkelighet; den produserer objektomener og sannhetsritualer. Individet og kunnskapen som kan tjene på ham tilhører denne produksjonen" (Foucault, 1995: 194).

I diskursen blir makt og kunnskap forent, hvilket gir en symbiose mellom det diskursive og det materielle. Tilgangen til de diskursive formasjonene er påvirket av maktrelasjoner som også bestemmer tilgangen til visse sosiale goder og ressurser. Foucault er blitt kritisert av McNay for her å falle tilbake på et negativt og determinerende syn på makt. Han er også blitt beskyldt for å gjøre det uklart ved ikke å skille mellom ulike makttyper (McNay 1994, Kendall og Wickham 2000¹⁴). Foucault forsøkte i seinere verk å løse disse problemene gjennom en analyse av den individualiserende makt. Her gikk han nøyere inn på makt som en subjektiverende kraft gjennom styreteknikker ("governmentality") (McNay op.cit.: 112).

Problemer med maktbegrepet

Hovedproblemet til alle maktteorier er valget av maktas basis. Er makta basert på og avledet fra agents handling eller strukturelle forhold? Og er makt som mulighet eller kapasitet et kausalt konsept? Har individet "fri vilje" går en inn i kontraktteori. For å "ha"/eie makt må subjektet eksistere uavhengig av makt, og denne må da være et potensial, eller utgjøre en mulighet (Dyrberg 1997). Men ifølge Foucault er makt en relasjon eller prosess som ikke kan avledes fra noe høyere eller fra sosiale objekter som subjekter eller strukturer. Individet har ikke mulighet til å være for eller imot kontrakten, fordi en allerede er en del av den idet en fødes inn i samfunnet. Subjektet er gjennom identitetsbygging og meningskonstruksjon selv et produkt av maktrelasjoner.

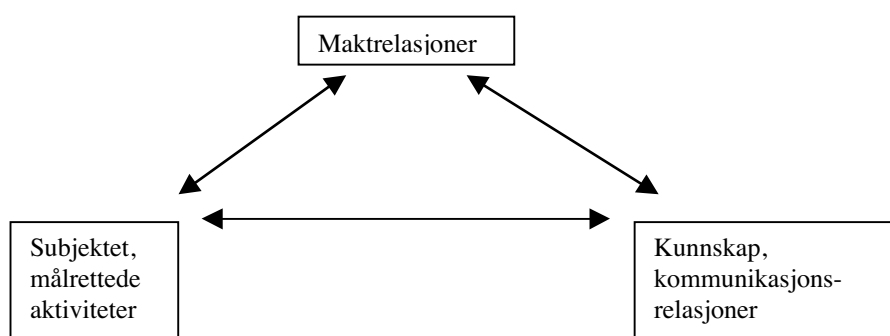
Makt har vanligvis en kausal natur både hos agenter og i strukturer, de genererer konflikter og konsensus. Men som relasjon lager makt bare en effekt. Foucaults maktbegrep er iboende i sosiale relasjoner og betyr at den ikke kan skilles ut, at den ikke er kausal. Det innebærer at verken subjektet eller den sosiale orden kan være objektive. Det rasjonelle eller autonome

¹⁴ Kendall og Wickham (2000) deler inn makt i vertikale og laterale typer. De vertikale, "tradisjonelle", er blant annet dominering, tvang, autoritetsbruk og manipulering, mens de laterale er nettverksfokuserede, som for eksempel forhandling, overbevisning og forførelse.

subjektet eller den intersubjektive orden er altså ikke gitt, og betyr heller ikke en grunnleggende mulighet for frigjørende strategier. De sosiale relasjonene er kontrollert av maktkamper, av disiplinære og normaliserende teknikker. Men makt er både produktivt og undertrykkende. Hegemoniske strategier kan derfor anses som forsøk på endring, eller mestring av den sosiale orden (op.cit.). Men uten et *element* av frihet eksisterer ikke en maktrelasjon: ”Makt utøves bare på frie subjekter, og bare så lenge de er frie” (Foucault 2001a: 342). Foucault definerer frihet som subjekter som har et sett av begrensede valgmuligheter (op.cit.).

Foucault er blitt beskyldt både for diskursdeterminisme og maktessensialisme. Dette avvises av Kendall og Wickham (2000) fordi kompleksiteten i forholdet mellom makt, subjekt og kunnskap utelukker mulighet for determinering eller opphavforklaring. Disse elementene er dessuten avhengige av hverandre og er derfor umulig å sees separat. De tre ulike elementene former hverandre og hverandres forhold (se figur 3).

Fig. 3: Elementenes relasjoner

Foucault mente at en kan dele inn Vestens historie etter ulike typer av maktrelasjoner som sirkulerte i samfunnet. Det disiplinære samfunnet ble innført på 1600 og 1700-tallet. Disse maktrelasjonene eksisterer også i dag, men har eksistert side om side med ”den regjerende staten” som er et samfunn som kontrolleres av et sikkerhetsapparat (Foucault 2001c). I dag ser vi at staten og dermed sikkerhetsapparatet svekkes, noen mener det forsvinner. Maktrelasjoner har konsekvenser for valg av begreper, teorier og verdensoppfattelser. Spørsmålet er da: Hva slags typer maktrelasjoner dominerer i dag? I analysen vil jeg vise at flere mener at globalisering innebærer en ny type maktrelasjoner i samfunnet. Men først og fremst vil jeg bruke Foucaults maktbegrep til å vise maktrelasjonene mellom de ulike globaliseringsdiskursene, og diskutere hva slags effekter de gir i det nepalske samfunnet. Nå skal jeg imidlertid avslutte dette kapittelet med noen generelle svakheter og problemer med konstruktivismen.

Filosofiske problemer og avgrensning av oppgaven

Jeg har i dette kapittelet tatt for meg konstruktivistiske teorier om mening, sannhet og virkelighet. Jeg har vist hvordan en kan anta at mening og oppfatninger konstrueres gjennom identitetsbygging, og hvordan identitet og samfunn konstrueres gjennom gruppemedlemskap. For alle konstruksjonene ser det ut til at språket og maktrelasjoner ligger som et begrensende og til dels strukturerende grunnelement. Til tross for at jeg har identifisert konstruktivismens ontologi som realistisk, har konstruktivismen også et åpenbart relativt fundament. I dette kapittelet vil jeg vise noen av problemene rundt relativismen som også har betydning for konstruktivismen. Geografien kan med sitt rombegrep og med sin tverrfaglighet tilby en god konstruktivistisk løsning. Jeg vil gjennom Sacks perspektivmodell vise hvordan geografi løser en del av de problemene jeg har vist og skal vise. Til slutt vil jeg konkludere med noen viktige avgrensninger for oppgaven.

Relativismeproblemet

Foucault mente at vi ikke kan kjenne virkeligheten gjennom de konseptene og teoriene vi har, fordi de er skapt av vitenskapsmenn med like liten tilknytning til virkeligheten som andre mennesker. Søken etter sannhet er et selvlureri hvor vi i stedet for å bli mer i stand til å kontrollere våre egne skjebner, endrer maktas struktur (Cuff et al. 1992). I motsetning til Foucault dro Derrida relativismen helt ut. Derrida forsøkte ikke å produsere nye konsepter og teorier, ikke å bidra til enda en illusjon. Han skapte i stedet en metode som han kalte for "dekonstruksjon". Med denne metoden skal man demonstrere tekstens ustabilitet. Slik vil ideologier, "for eksempel så nedfelte ideologier som konseptene om kausalitet, subjektet, identitet, om referensielle og avslørte sannheter" kollapse og resultatet blir tomrom (de Man i Spivey 1997: 113, min oversettelse). Metoden avslører forsøk på å finne felles forståelse av ting - forsøk som leder til meningskonstruksjoner. Derrida angrep dermed hele den vestlige filosofitradisjonen. Strukturalistene, for eksempel, ville vise at individet ikke kan kontrollere språket fordi språkssystemet, ikke individet, produserer meningen. Men strukturalistene forsøkte selv å kontrollere mening gjennom språkteoriene sine. Dekonstruksjonsmetoden skal vise hvordan alle forsøk på å kontrollere mening og diskurs vil falle sammen. En konklusjon en kan trekke fra Derridas argumentasjon er at en ikke skal snakke om virkeligheten, men bruke språket for dets egen skyld og dermed avdekke de uendelig mange mulighetene til mening (Cuff et al. op.cit.).

Derrida fulgte logikken helt frem til sluttpunktet. Han lagde ikke en ny teori, fordi det ville være et forsøk på å kontrollere virkeligheten gjennom språket. Han lagde heller en metode slik at mennesket selv kan dekonstruere andres forsøk på slike språklige dominanser, og slik ta makta over sin egen virkelighet tilbake. Men denne konsekvente relativismen innebærer at ingen kan kreve å bli hørt for sin påstand. Hvis språket og enhver verden er konstruert, kan en

dessuten også si at enhver struktur og teori er konstruert, inkludert konstruktivismen. Absolutt relativisme gjør det vanskelig å gå videre, å ha meninger, uten å havne i sirkelargumentasjon. Det blir umulig å bruke språket, i hvert fall i en tradisjonell vitenskapelig kontekst, og konstruktivismen blir til et metafysisk grunnlag. Derridas kritikk må tas til følge og vitenskapen mister enhver legitimitet. Jeg vil bruke "sosialkonstruktivisten" Gergen til å vise hvilken "løsning" konstruktivismen tilbyr.

Man kan si at konstruktivismen bare viser at noe er konstruert, ikke at konstruksjonen er "feil" eller "usann". En kan derfor avmaske, det vil si "ødelegge ideens praktiske effektivitet" (Hacking 1998: 60). Hvis en avviser sannheten i en idé, ser en på den som en hypotese. Siden ens egen avvisning også baseres på en hypotese, mister avvisningen sin funksjon. Men hvis en bare ser på den ekstra teoretiske funksjonen ideen gir, kan en avmaske. Foucault forklarte "avmaskingsmetoden" arkeologi, gjennom et bilde på diskursens "forskjellstre": De ulike oppdagelsene, nye begreper, tekniske forbedringer, oppdagelser og konseptuelle endringer, utgjør grener i dette treet. Det regjerende utsagnet, eller aksiomet, er røttene til treet. En kan godt kutte grenene til et tre uten å drepe røttene til treet. En kan derfor beskrive de arkeologiske deriveringene til, for eksempel, Naturhistorien, uten å begynne med dens "udemonstrerbare" aksiomer, eller dens fundamentale temaer¹⁵ (Foucault 1972).

Ved avmaskingen kan en avdekke svakheter i dominerende forståelser, uten å svekke sin egen avmasking gjennom relativisme. For nettopp i konstruktivismen har en som en konsekvens tradisjon for ikke å påberope seg rett på sannheten eller virkeligheten. I innledningskapittelet til "The Politics of Constructionism" siteres Gergen: "Konstruktivisme er ikke enda en fundamental kunnskapsteori, men en antifundamental dialog" (Velody & Williams 1999: 2). Som metateori er konstruktivismen svært pluralistisk. Det finnes ingen fundamentale grunner til å avvise noen typer diskurser: "Fordi diskursive praksiser er nedfelt i livsformene, blir det å fjerne et språk som å true en form for menneskelighet" (Gergen 1998: 45). Gergen argumenterer for å bruke sosialkonstruktivismen til "å bygge nye veier av restene" (Gergen 1999: 29). Etter at en har avmasket vil en se at vitenskapelige sannheter vokser ut av samfunnet, dets historie og tradisjoner, ikke av observasjoner. En vil se at utdanning innebærer sosialisering inn i ulike tradisjoner, tenkning blir en offentlig, ikke individuell, handling, og moralen er derfor heller ikke et individuelt valg. Hvis en velger å se bort fra disse aspektene ser en bort fra samfunnskonsekvenser som kulturimperialisme, "kunnskapsklassens" makt, instrumentelle relasjoner og så videre (op.cit.: 17). Sosialkonstruktivismen har altså ikke som mål å danne nye konstruksjoner, men å avmaske "sannheter" og gjøre veien åpen for nye muligheter. Gergen argumenterer videre: "Hver forpliktelse til virkeligheten eliminerer havet av rike alternativer, og ved å fortie alternative

¹⁵ for eksempel naturens kontinuitet

diskurser begrenser vi muligheter til handling. (...) slike påstander får den effekt at den fungerer som en stopper for konversasjonen” (op cit.: 223).

Beck (2000) føyer til at ikke-innblanding er umulig, ikke å ta stilling og ha meninger er derfor også umulig. En slik holdning forutsetter at vi kan leve i fullstendig separate verdener, hvilket er ”en grotesk og ufrivillig komisk illusjon” (Beck 2000: 82). Verden er riktignok en karikatur på dialog, folk snakker nødvendigvis med kryssende meninger. Det er derfor ikke interessant om, men *hvordan* innblandende og konfliktfylte former for samhandling fungerer. Det har vært antydning at perfekt kommunikasjon ikke en gang er nødvendig, fordi misforståelser har en kreativ kraft. En kultur er ikke bare en kultur tilhørende ett samfunn, men et resultat av mange kulturers innflytelse. Møtet mellom to kulturer fører oftere frem til en tredje hybridkultur enn til en tilbakevending til det opprinnelige som eksisterte før møtet.

En strengt relativistisk holdning har også en annen åpenbar svakhet ved seg. Hvis alt er relativt, må en godta alt slik det er. Denne holdningen er totalt blind for forståelse av andres standpunkt, og har derfor totaliserende trekk. Relativisme blir en holdning forbeholdt et ikke-eksisterende menneske: Et menneske uten mål og mening, eller et menneske uten sosiale relasjoner. En holdning om absolutt relativisme gir en paradoksal ignoranse og selvrettferdighet som utelukker kommunikasjon (op.cit.).

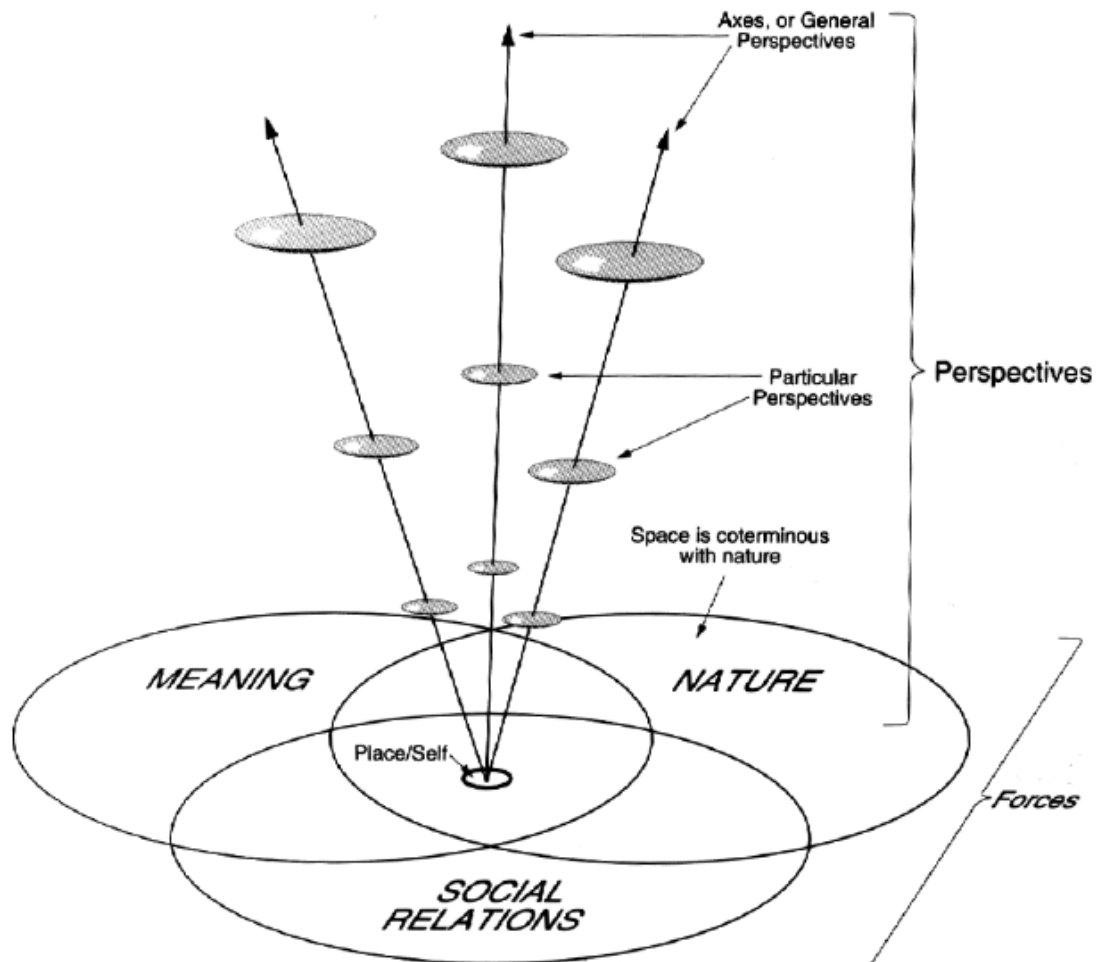
En geografisk løsning

Geografer har kritisert konstruktivismen på grunn av påstander om at landskapet også er konstruert. Mellomløsningen er som oftest et standpunkt om at samfunnsobjekter er sosialt konstruerte, men atskilt fra naturens objektive virkelighet. Når geografer snakker om konstruert rom mener de ofte konstruert *sted* fordi de forutsetter naturen, mening, sted og rom, påstår Sack (1997). Rom oppfattes som fysisk, mens sted er både fysisk og kulturelt. For Foucault var rom en integrert del av analysen. Positivitetene kan oppfattes som et rom begrenset i tid hvor diskurser finner sted. Dette rommet er for Foucault en perfekt analyseenhet. Slik jeg også har vist er materialitet og diskurs uatskillelige i arkeologien. Også Latour kritiserer dikotomien mellom samfunn og objekter. Han er spesielt kritisk til hvordan sosiologien determinerer naturen gjennom meningsteori. Han foreslår en type studier hvor kunnskap, makt og praksis ikke skilles fra hverandre (Kendall og Wickham 2000: 93). Med introduksjonen av konstruktivisme har meningsteori og semiotikk blitt en del av geografiske tankebaner. Geografenes rombegrep og tradisjon for studier både innenfor natur- og samfunnsvitenskapen gjør faget ideelt til å fange opp Latours utfordring.

For geografen Robert David Sack er virkeligheten en kombinasjon av ulike perspektiver. I boka *Homo Geographicus* (1997) presenterer han tre ulike perspektivakser: Den estetiske, den moralske og den diskursive/vitenskapelige. Grunnen til at ikke alle er ekstreme i sine

perspektiver er at perspektivene påvirker hverandre. I stedet for å la natur, mening eller sosiale relasjoner determinere hverandre, gir Sack geografien en struktur som knytter sammen krefter og perspektiver gjennom rom- og stedsbegrepet (se figur 4).

Fig. 4: Perspektivaksene

Kilde: Sack 1997

Et perspektiv, eller en forståelse på et sted, består av mening, natur og sosiale relasjoner. Mening og sosiale relasjoner utgjør kulturen. Naturen er humanisert fordi uansett hvor lite direkte involvert mennesket er, må en bruke menneskelige begreper for å forstå den. Møtepunktet mellom disse komponentene utgjør stedet, og blandingsforholdet av komponentene utgjør stedets struktur. Blandingsforholdet/strukturen er alltid forskjellig mellom steder. Strukturen – og altså stedet - vil alltid være i endring gjennom tid. Selvet skapes på stedet, men stedet skapes også gjennom selvet. Både stedet og selvet har elementene natur, mening og sosiale relasjoner i seg. Disse forbindelsene kan også brukes for

å forstå grupper og deres kollektive identiteter. Steder definerer grupper og gir dem deres identitet.

Dette systemet er kausalt. Fri vilje velges bort fordi det ikke er kausalt. Sack viser til Kant som sa at selv om vi innbiller oss alt om verden er kausalitet allikevel en forutsetning som produserer kraftfulle forståelser (op.cit.).

Ontologiske Avgrensninger

Hvis verden er konstruert kan alt være mulig. Kanskje vil det jeg argumenterer for derfor uansett være evangelisk. Derfor velger jeg å gjøre klart mine valg og avgrensninger her; jeg viser altså under hvilke forutsetninger mine påstander er interessante slik en konstruktivistisk matematiker ville gjort. Hvis en betrakter verden må en ta utgangspunkt i seg selv som en observatør. Det kan virke absurd å ta utgangspunkt i en metafysisk virkelighet vi ikke har kjennskap til. Men vår egen verden kjenner vi mer eller mindre til - enten den er konstruert eller ikke - fordi vi mer eller mindre kjenner til konstruksjonen. Det er altså gode grunner til fortsatt å benytte seg av vitenskapen og dens kunnskapsbank. Så får en heller akseptere at rammene er mindre sikre og definerte enn vi tidligere trodde.

Hva er et menneske uten et medmenneske? Mennesket tenker og kommuniserer gjennom språket. Altså må en forholde seg til språket som formidler av mening, og retorikken som formidler av rasjonaliteten. En kan dermed si, slik Fuller (1998) argumenterer for, at en må tillate realismens kunnskapskonsept, gjennom språket og retorikken, i en oppgave som utgir seg for vitenskapelig. Fullers påstand er at

"kunnskap er en forsvart, sann tro: A) Fordi kunnskap er ultimt en forsvart, sann påstand hvor en bare må følge reglene, en behøver ikke en personlig tro. B) Fordi kunnskap er ultimt et spørsmål om tro som aldri kan bli fullt ut forsvart - bortsett fra gjennom styrken av engasjement og handlingers konsekvens" (Fuller 1998: 93).

Eller sagt på en annen måte: Godtar en et paradigme, godtar en at noe kan karakteriseres som mer riktig enn noe annet (Cole 1992: 26). A leder småskala hverdagsforskning. B leder epistemologisk forskning på makronivå.

Mitt valg blir derfor menneskets minste felles multiplum, nemlig diskursen. Jeg kan ikke avvise relativismens paradigme, men jeg klarer ikke å avvise realismens kunnskapskonsept fullstendig. Realismen har sine svakheter og relativismen sine. Gjennom diskursen kan en ikke finne virkeligheten, men en kan finne en sannhet som fungerer og som unngår determinisme. Dette gjør meg til konstruktivist.

I analysedelen vil jeg vise diversiteten i de ulike globaliseringsteoriene og knytte dem til en historisk og begrepsmessig kontekst. Hensikten er ikke å fortelle leseren hvilken teori som er den ”sanne”, eller at globalisering ikke er viktig, for det er ingen tvil om at diskursene har så mye makt at globalisering er både sant og viktig for mange mennesker. Jeg ønsker heller å kategorisere dem og vise svakhetene i dem. Slik vil en kunne avgjøre selv om ”globalisering” har et gyldig innhold. Jeg skal prøve å avdekke diskurser rundt disse teoriene i Nepal, og deretter er målet å finne ut hvilken diskurs som råder blant folk flest. Før jeg kan begynne på analysen er det imidlertid nødvendig å gå gjennom metodologiske problemer og metodevalg.

Metoder

I en forskningsprosess er det ikke bare teori som er viktig. Også et velfundert metodevalg er viktig for at en skal få resultater som er tilfredsstillende for en selv og for andre. I dette kapittelet skal jeg diskutere metodologi og metoder. Metodologi kan forstås som metodelære, jeg skal altså diskutere ulike forhold som styrer ens valg av metode. Jeg skal videre i kapittelet vise "kronologisk"¹⁶ hvilke konkrete metoder jeg har valgt å bruke, og litt om problemer og løsninger jeg hadde på veien.

Konstruktivistiske metoder

Det er aldri tilfeldig hva en studerer, hvilke paradigmer en velger eller hvilke metoder en finner best, derfor er åpenhet om hensikten bak de valg en foretar viktig. Metodologien må sees i lys av de samme paradigmene som teoriene ses i. Denzin og Lincoln (1998) forklarer at forskningsprosessen kan ses på som en personlig biografi som er utformet av et samfunnsperspektiv påvirket av forhold som kjønn, klasse, rase, kultur og etnisitet:

"Den kjønnsliggjorte, multikulturelt situerte forskeren tilnærmer seg verden med et sett ideer, et rammeverk (teori, ontologi) som spesifiserer et sett av spørsmål (epistemologi) som er utforsket (metodologi, analyse) på bestemte måter" (Denzin og Lincoln 1998: 23).

Forskeren er bundet innenfor det valgte paradigmetts nettverk av epistemologiske og ontologiske premisser. Uavhengig av ultimate sannheter eller falsifiseringer blir disse delvis selvbekreftende (op.cit.: 26). Hovedparadigmet jeg har brukt i denne oppgaven er konstruktivismen som jeg har redegjort for i teorikapittelet. I det følgende skal jeg forsøke å vise og problematisere konstruktivistiske metoder.

Målsetningen med metoden

Denzin kaller prosessen å finne mening i det som læres "kunsten å tolke" (2000: 500). I samfunnsvitenskapen eksisterer bare tolkning av erfaringer, sier han. Tolkningen er dessuten i seg selv en erfaringsprosess. Valg av et konstruktivistisk paradigme betyr at forskeren ikke tror noen diskurs har en privilegert posisjon, eller at noen metode eller teori har et universelt eller generelt krav på autoritet. Et viktig poeng for denne retningen er at det finnes et uendelig mangfold av virkeligheter og sannheter, og at de alle er konstruksjoner. Paradigmet avviser derfor positivismens objektivitetskrav. Konstruktivistene likestiller enhver fremstillingsmåte, men de fremholder også viktigheten av at alle sannhetene må ha ytringsfrihet og en

¹⁶ Jeg skriver "kronologisk" i hermetegn fordi noen av metodene, observasjon og direkte observasjon, selvfølgelig foregikk kontinuerlig både før, under og etter de mer formaliserte metodene.

ytringsmulighet (Denzin og Lincoln 2000: 200). Konstruktivismen gir ikke noen oppskrift på hva en skal finne, men gir retningslinjer for hvordan en skal se og lete (Schwandt 1998: 221).

I en feltsituasjon vil både forskeren og forskningsobjektene ha hver sine virkelighetsforståelser. Forskeren vil forsøke å sette seg inn i forskningsobjektens virkelighet gjennom deltakelse i deres liv og kontekst. Men som jeg har vist, tror ikke konstruktivistene det er mulig å strippe seg selv for egne personlige og kulturelle forutsetninger for å gi en objektiv gjengivelse av individers erfaringer. Målsetningen med konstruktivistiske metodetilnæringer er derfor å produsere en konsensuskonstruksjon som er mer informert og sofistikert enn tidligere konstruksjoner og slik bidra til å utvide og utvikle kunnskapsnivået. En skal altså forsøke å forstå og rekonstruere folks konstruksjoner, men også være åpen for nye tolkninger som forbedrer informasjonen og sofistikertheten. Forskeren er kastet inn i en rolle som deltaker i forskningsprosessen. Dette er en prosess uten ende fordi verken forskeren, vitenskapen eller forskingsobjektene befinner seg i en statisk verden eller er statiske objekter (Guba og Lincoln 1998). Forskeren skal anta at leseren er i stand til å foreta subjektive generaliseringer fra det presenterte studiet (Denzin og Lincoln 2000: 202). Denne målsetningen krever selvfølgelig at forskeren er selvreflekterende over egne konstruksjoner i tillegg til å reflektere over sosiale og individuelle konstruksjoner.

Tolkningsmetoder

I følge Denzin er en god konstruktivistisk tolkning basert på:

”en formålbestemt (teoretisk) innsamling, en begrunnet teori, induktive dataanalyser, og ideografiske (kontekstuelle) tolkninger. Grunnlaget for tolkningen hviler på pålitelige empiriske materialer. Pålitelighet består av fire komponenter: troverdighet, overførbarhet, pålitelighet og etterrettelighet (disse er de konstruktivistiske ekvivalentene til intern og eksternt validitet, reliabilitet og objektivitet)” (Denzin 2000.: 508).

Innsamlingen må være formålbestemt fordi den skal belyse et problem eller gi kunnskap om et bestemt felt. En ”begrunnet teori” innebærer at en vedlikeholder de vanlige normer for hva som er ”god vitenskap”. I følge disse normene skal resultatene være betydningsfulle og gi forenlighet mellom teori og observasjon. Resultatene skal videre kunne generaliseres, reproduseres og bekreftes, gi sammenheng og presisjon. Pålitelige materialer skal alltid kunne sammenlignes med andre forskeres resultater som følger samme normer. Induktive dataanalyser representerer de kvantitative sidene av forskningen, og går på generalisering. Forholdet mellom kvantitativ og kvalitativ forskning vil jeg diskutere senere. En ideografisk tolkning innebærer en fokus på det spesifikke og kontekstuelle hvilket gjør generaliserbarhet mindre aktuelt (op.cit.).

”Begrunnet teori” er det mest benyttede kvalitative rammeverket for tolkning i samfunnsvitenskapen i dag, i følge Denzin. Begrunnet teori er omstridt fordi den kan ses på som et forsøk på å overføre positivismens pålitelighetskriterier til samfunnsvitenskapen (se figur 5).

Fig. 5: Parallele pålitelighetskriterier

Konstruktivismen	Positivismen
Troverdighet	Intern validitet
Overførbarhet	Ekstern validitet
Pålitelighet	Reliabilitet
Bekreftelighet	Objektivitet

Kilde: Guba og Lincoln 1998: 213

Men konstruktivistene prøver å unngå det de anser som de største svakhetene, nemlig faktaenes verdiladde natur, hendelsenes tvetydigheter, og kategoriske analyser (Denzin 2000). De legger mindre vekt på generaliserende teorier, velformulerte hypoteser, strengt definerte innsamlingsrammer, strukturerte intervjuer og forhåndsbestemte forskningsstrategier, metoder og analysetyper (Denzin og Lincoln 2000: 200). De bruker dessuten flere ulike metoder, såkalt metodetriangulering, som et alternativ til validitet (Denzin og Lincoln 1998: 4). Konstruktivistene opererer også med et annet sett pålitelighetskriterier, autentisitetskriteriene. Disse kriteriene innebærer vekt på rettferdighet og utdannende autentisitet (øke forståelsen for andres konstruksjoner), ontologisk autentisitet (forstørre personlige konstruksjoner), katalytisk autentisitet (stimulere til handling) og taktisk autentisitet (gi makt til handling) (Guba og Lincoln 1998: 213). I stedet for ”sannhet” kan forskeren søke etter riktighet, det vil si forsøke å få noe til å passe inn i en kontekst, diskurs eller et stående kompleks av andre symboler. I stedet for å finne ”sikkerhet” kan vi finne ”tilpasning”; i hvilken grad vaner, strategier, vokabular, stiler og utsagn er tilpasset en kontekst. Hvis resultatet fungerer, gir et nivå for forståelse, har relevans og er modifiserbart er det ”riktig” (Schwandt 1998: 239). Hvis konstruksjonene er ukomplette, forenklede, uinformerte, internt inkonsistente og drevet av en ufullstendig metodologi kan en imidlertid si at de er uriktige (op.cit.: 243).

Autoritetsproblemet

Mangelen på objektivitetens eksistens utgjør et problem for forskningen, som bare kan løses ved å kreve at forskningsresultatene ikke oppfattes som eneste sannhet. Forskingen har dermed endret funksjon sammenliknet med den lange tradisjonen den har hatt som autoritativt sannhetsvitne.

En forskers utsagn vil ofte bli oppfattet som mer autoritativt på grunn av vitenskapens dominerende posisjon som produsent av ”sannhet”, den lange prosessen som ligger bak, og på grunn av den posisjonen en forsker har i samfunnet. Dette kan oppfattes som et problem for konstruktivistiske forskere som er opptatte av maktspørsmål. Men i følge Foucault er ikke makt noe en kan rømme ifra, eller noe som er ondt. Makt er en relasjon som eksisterer i enhver samhandling. Dette betyr for konstruktivister at en må bruke forskningen til å oppmuntre til produksjon og spredning av ulike former for kunnskap. Forskningens autoritet er ikke negativ i seg selv så lenge den ikke selv bidrar til å opprettholde synet på sine produkter som eneste sannhet. For konstruktivister er det derfor viktig å gjøre det klart hvem sin erfaring som presenteres, hvilket paradigme en tilhører og så videre. Forskingen kan bidra til økt kunnskap og økt forståelse ved å viderefremme ulike erfaringer. Disse problemene avspeiles i valg av metoder og ut i fra oppfattelse og definering av ulike begreper.

I mitt feltarbeid og mine tolkninger har jeg forsøkt å benytte meg av antifundamentale vinklinger og metoder. Jeg har forsøkt å unngå å forkaste en sannhet for en annen, men har ikke vekket unna for å vise svakhetene i alle ”sannhetene”. Jeg har ønsket å vise en sannhet som er lokal og en kunnskap som ikke bare tilhører den dominerende diskursen innen vitenskapen. Jeg har også forsøkt å tolke ut i fra bruk av ulike typer metoder. En kaller gjerne kvantitative undersøkelser representative, kvalitative observasjoner for unike og skriftlige kilder for autoritative (Fossåskaret 1997: 23). Den konstruktivistiske metoden legger vekt på kvalitative metoder, men ser på metodetriangulering som et positivt virkemiddel for å oppnå mest mulig autentisitet.

Kvalitative versus kvantitative metoder

Kvantitative og kvalitative metoder utgjør to ulike tradisjoner innen forskning. De har ofte tidligere vært fremstilt som uforenelige og til og med som ulike paradigmer, men en slik fremstilling er ikke særlig fruktbar. Begge typer metodetilnærminger gir svar på ulike typer spørsmål og har ulike utgangspunkt for forskningen. Kvalitativ forskning legger vekt på prosess og mening, sosialt konstruerte virkeligheter, nære forhold mellom forsker og studieobjekter, situasjonelle begrensninger og verdiladning i undersøkelsen. Kvantitativ forskning gjør målinger og analyser av kausale forhold mellom variabler og er lite prosessorientert (Denzin og Lincoln 1998: 8). Metodetyperne belyser ulike aspekter ved samfunnet uten at de nødvendigvis ekskluderer hverandre, og i dag ønsker flere forskere å bygge bro mellom retningene. Guba og Lincoln mener for eksempel at både kvalitative og kvantitative metoder kan brukes hensiktsmessig innenfor et hvilket som helst paradigme (1998: 195). I praksis må forskeren velge på en skala mellom en fullstendig kvantitativ og en fullstendig kvalitativ tilnærming (Fossåskaret 1997).

Jeg har med mitt studie brukt en kvalitativt orientert forskning, hvilket innebærer en hovedvekt på de kvalitative metodene. Med de kvantitative metodene følger jeg i stor grad de strenge formelle reglene som disse underligger. Men siden hovedperspektivet mitt er konstruktivistisk, kommer jeg til å problematisere disse reglene og andre problemer underveis. Jeg skal videre gå kronologisk gjennom de metodene jeg brukte og de problemene jeg møtte underveis. Min første benyttelse av metoder hadde jeg under feltarbeidet. Jeg starter derfor med dette.

Feltarbeidet

"Globalisering" er et fenomen så vel som et begrep mener mange. Hva slags fenomen, eller om det er et eget fenomen, er det uenighet om. Forskere danner teorier hvor de prøver å tolke og argumentere for ulike konklusjoner, konklusjoner som vanligvis er fattet på basis av forskerens erfaringer. Jeg har også foretatt en innsamling av "erfaringer" som jeg mener kan belyse min argumentasjon. Jeg valgte å se på bryggeribransjen og alkoholkulturen i Nepal som et eksempel på "globalisering". Utgangspunktet for dette valget var en hypotese om det danske bryggeriet Carlsberg as` ekspansjon i Nepal.

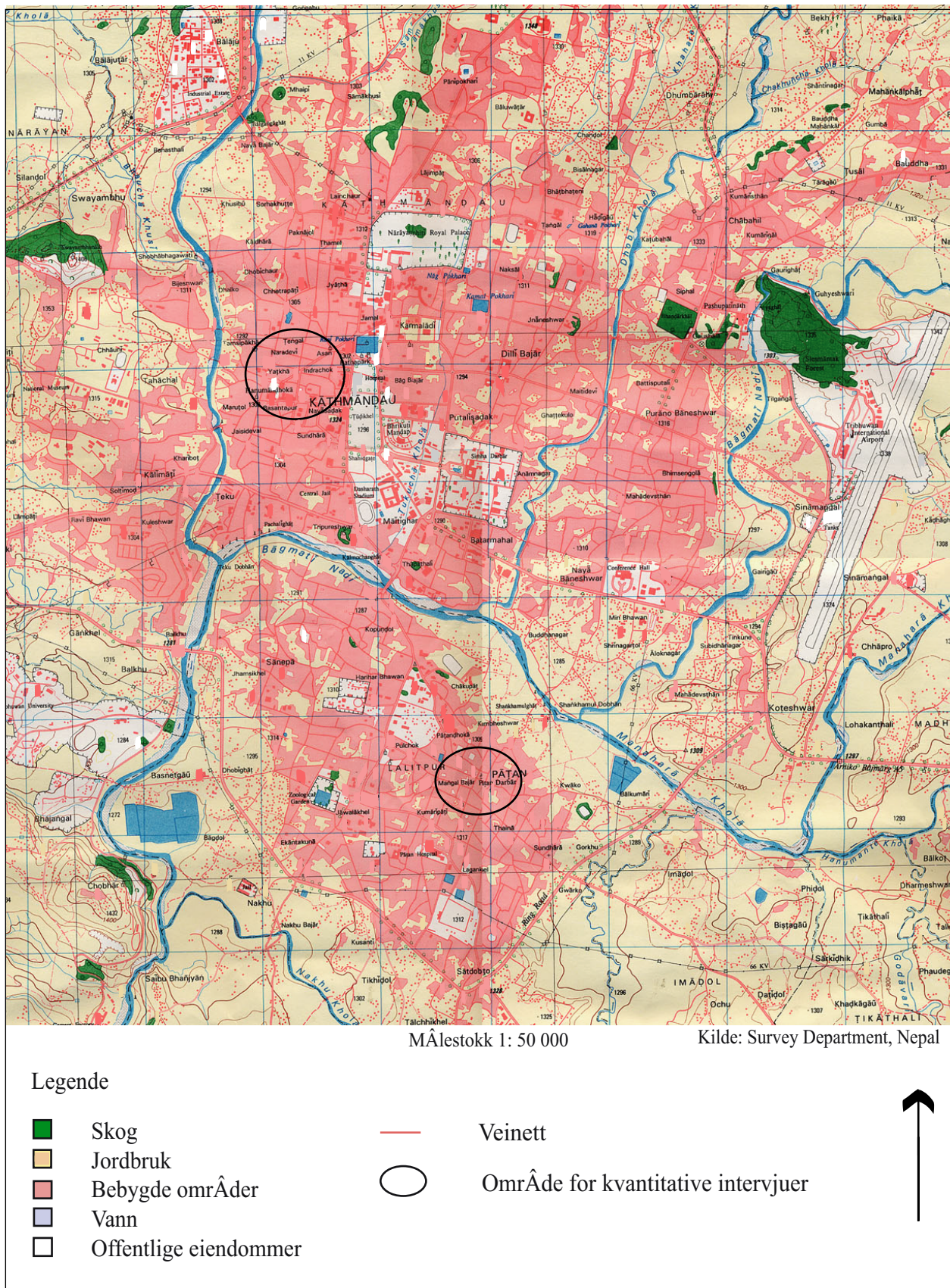
Primærmaterialet mitt fikk jeg tak i via deltagende observasjon, observasjon, feltsamtaler og halvstrukturerte intervju. Disse ulike undersøkelsesmetodene krever en svært varierende grad av involvering. Ved deltagende observasjon kreves en sterk involvering fra forskerens side, mens intervjusituasjonen krever svak involvering (Fossåskaret 1997: 17). Alle disse fire innsamlingsmetodene brukte jeg på det kvalitative materialet. Den siste metoden, halvstrukturerte intervjuer, var dessuten også valget mitt da jeg gjennomførte en kvantitativ studie. Jeg skal begynne med å gjennomgå denne innsamlingen etter en kort presentasjon av lokaliseringen av feltarbeidet.

Lokalisering

Mitt feltarbeid var konsentrert om Katmandu og nabobyen Lalitpur. Disse byene har vokst sammen gjennom årene og skilles i dag bare av elva Bagmati (se figur 6).

Patan, sentrum i Lalitpur, er kjent for å ha holdt intakt newarenes gamle håndverkertradisjoner. Her er newarene i flertall. Katmandu er en større smeltedigel selv om newarene også her utgjør den største enkeltgruppen. I tillegg til newar er de største gruppene i byen chhetri, bramini, tamang og gurung. I tillegg til disse gruppene eksisterer det over førti andre etniske grupper og kaster i byene (CBS 1999).

Fig. 6: Feltområdet mitt, områder for kvantitative intervjuer

Jeg bodde på Bergenshuset, et hus med blant annet studenthybler for studenter fortrinnsvis fra Universitetet i Bergen. Bergenshuset er lokalisert i Jaulakehl, sør i Lalitpur. Bergenshuset var

min hovedbase. Derfra var det bare en kort spasertur til Lalitpurs sentrum, Patan, og en kort kjøretur til Katmandu sentrum.

Miljøet på Bergenshuset var svært viktig for oppholdet i Nepal. Vi var tre studenter som bodde sammen permanent under hele feltarbeidet, og i tillegg bodde mange andre hyggelige studenter der i perioder. Vi hadde et godt, sosialt miljø som gjorde at vi delte erfaringer og kunne diskutere både gode og vonde opplevelser. Når en bor i et land som er så fremmed over lang tid, er kontakt med "likesinnede" viktig for takling av problemer og for at en sitter tilbake med de positive inntrykkene. Samtidig kunne en mer antropologisk boform ha gitt mer kunnskap om nepaleres liv og drikkekultur. Jeg kunne for eksempel ha funnet ut mer om kvinnenenes drikkekultur. De siste halvannen månedene bodde jeg på et gjestehus i Thamel, turiststrøket i Katmandu. Dette fungerte godt siden jeg visste akkurat hva som stod igjen, men jeg er glad for at jeg ikke bodde der under mesteparten av feltarbeidet.

Av stor betydning for innblikk i den nepalske kulturen hadde våre husvenner. De tok oss med til sine hjem, serverte oss mat og kultur, tok oss med til interessante og mer eller mindre relevante steder for at vi skulle få et innblikk i det nepalske samfunnet. Dessverre ble jeg stort sett bare nær venn med newarer. Newarenes kultur har altså farget min opplevelse av Nepal. Denne kulturen er gammel og omfattende og gir et imponerende bilde av nepalere som både religiøse, kreative, festglade og gjestfrie. Innsikt i andre gruppers liv og kultur fikk jeg som overnattingsgjest på en lengre fottur i Langtang, en av Nepals nasjonalparker. Langtang er et fjellmassiv like nord for Katmandu, og grenser til Tibet. Her bor det en god del buddhister, blant annet folkegruppen tamang. På en slik tur kan en få et ganske godt inntrykk av lokalbefolkningens levemåter fordi det er normalt å overnatte i folks hjem hvis en unngår de vanligste turiststedene. Under Dashain, en nepalsk høstfest, bodde jeg dessuten en uke hos en bramin i en liten landsby like nord for Biratnagar, helt i sørøst av Nepal. Der kunne jeg observere hvordan prestekasten feirer en av de viktigste festivalene i året. Jeg mener altså at jeg også fikk et innblikk i andre deler av Nepals samfunnsliv, ulike religiøse og sosiale grupper og kaster.

De kvantitative undersøkelsene

I prosjektbeskrivelsen ønsket jeg å se på Tuborg-reklame som et trekk av globaliseringa. Da jeg ankom Katmandu¹⁷ hadde jeg derfor planer om å gjennomføre kvantitative og kvalitative undersøkelser som kunne vise en holdningsendring. En slik holdningsendring kunne avspeile en forbruksendring i ølkonsumet. Jeg ønsket å sette disse i lys av reklamebudskapet og den verdenen de nepalske forbrukerne oppfattet rundt seg. Min første innsamling av data ble derfor kvantitativ. Jeg fikk tak i en tolk som tok meg med til forskjellige "bhatti", lokale

¹⁷ Katmandu er navnet på både hovedstaden og dalen. Nepalere selv bruker ordet om hverandre uten å spesifisere nærmere.

restauranter, hvor jeg foretok 50 kvantitative, halvstrukturerte intervjuer angående folks drikkevaner, deres argumenter for disse og eventuelle endringer de hadde registrert. Jeg spurte også konkret om informantenes assosiasjoner til Carlsberg/Tuborg. De fleste intervjuer jeg gjorde om folks alkoholvaner ble foretatt i sentrum av Katmandu og i Patan, sentrum av Lalitpur (se figur 6 s. 48).

Senere endret jeg vinklingen til å gjelde bryggerinæringen generelt og dennes muligheter, vilkår og utvikling i forhold til den lokale alkoholkulturen. Dette var nødvendig fordi forutsetningen om at det hadde skjedd en omfattende forbruksendring falt bort da jeg fikk mer innsikt i samfunnet. Det er riktig at en får et voldsomt inntrykk av øldriking på grunn av all ølreklamen, men inntrykket stemte ikke med resultatene fra undersøkelsene mine. Hovedvinklingen var altså uforandret, den var fortsatt fokusert på krysningen mellom tradisjon og globalitet, men valget av representanter for disse hadde endret seg noe; jeg droppet derfor reklameperspektivet.

Denne endringen i problemstillinger og hypotese er en hendelse som kvalitative forskere ikke ser på som problematisk. Et feltarbeid ses på som en erfaringsprosess. Målsetningen er å definere underveis, og på den måten utvikle ny kunnskap og nye begreper om et emne i en prosess hvor teori, metode og data virker inn på hverandre. En kvantitativt orientert forsker ville imidlertid normalt fastsette hypotese, fremgangsmåte og kategorier før han går i felt for å teste hypotesens gyldighet (validitet). Hvis data ikke passer inn i en kategori ville mange kvantitative forskere mer eller mindre bevisst se bort i fra disse. I mitt tilfelle endret jeg ikke på de kvantitative intervjuene. Jeg hadde allerede foretatt dem, og de var fremdeles interessante og nyttbare.

Representativitet og generaliserbarhet

Årsaken til at jeg intervjuet 50 informanter var at jeg ville ha muligheten til å lage statistikk av materialet som kunne si noe om folks holdninger og alkoholkultur. Jeg håpet at jeg slik kunne bekrefte det mine nøkkelinformanter fortalte meg. Nå er 50 informanter uansett et lavt antall om en ønsker å lage forskningsmateriale med høy representativitet og generaliserbarhet, men for et prosjekt som mitt som var begrenset av både tid og ressurser, var det i realiteten et valg mellom et relativt lite antall informanter kontra ikke noe kvantitativt materiale. Siden jeg ønsket å legge vekt på kvalitative intervjuer kunne jeg ikke gjennomføre et grundigere arbeid med de kvantitative. Dette kvantitative materialet vil derfor bare bli fremstilt som *indikatorer* på folks oppfatninger.

Hvis antall informanter er for lite til å gi noen representativ fremstilling og hvis det er umulig å generalisere, faller hensikten bort med den kvantitative undersøkelsen (Fossåskaret 1997:

16). Mitt materiale har mange kvalitative sider ved seg. Intervjuene jeg foretok var halvstrukturerte, det vil si at jeg spurte et lite antall utvalgte spørsmål til alle, men var åpen for ulike svar. Jeg førte svarene inn selv. Jeg hadde altså ikke bestemt svarkategorier på forhånd. I ettertid kodet jeg svarene og forsøkte å tolke noe ut av materialet. Hvor stor gruppen må være for at den skal være representativ og generaliserbar er det antagelig ikke mulig å gi et klart svar på. I mitt tilfelle har jeg fulgt et råd fra en vitenskapelig ansatt ved instituttet mitt om å samle inn minimum 50 svar.

Innsamlingen var tilfeldig. Jeg dro sammen med tolken min på fjorten ulike lokale restauranter, bhattier, over en periode på litt over en måned. Jeg lot tolken velge steder som han kjente til. Siden han er fra Patan dro vi til flest restauranter der. Vi var på ti bhatti på Patan og på fire bhatti i Katmandu. Hvis en ser på representativitet i forhold til etniske grupper er denne relativt god. I Nepal omtaler de kaster og etniske grupper om hverandre, derfor skiller heller ikke jeg disse to kategoriene. Representativiteten blir noe dårligere når en ser på dataene fra hver av byene separat. Hvis en ser på dem samlet er bildet bedre. De interne kulturelle forskjellene i en gruppe er minimale og vanskelig for en fremmed å oppdage på relativt kort tid. Selv om vi snakker om to forskjellige byer ser jeg altså ikke på sammenslåingen som et stort problem. Under følger en tabell over representasjonen av respondenter per etnisk gruppe/kaste, sammenlignet med fordelingen av befolkningen på etniske grupper i følge statistiske årbok (CBS 1999) sine 1991-tall.

Fig. 7: Fordeling av respondenter i forhold til gruppetilhørighet og befolkningen i byene Katmandu og Lalitpur

Etnisk gruppe/kaste	% innbyggere av befolkningen	Antall innbyggere i byene til sammen	% respondenter	Antall respondenter
Brahmin	17,22	160 564	6	3
Chhetri	18,2	170 104	18	9
Newar	40,4	376 711	56	28
Tamang	8,7	81 086	12	6
Gurung	2,3	21 237	2	1
Limbu	0,3	2 675	2	1
Sherpa	1	9 996	4	2
Totalt	100	822 373	100	50

Kilde: CBS 1999: 32

Det samlede antall respondenter fra newarkulturen var noe overrepresentert, 56 prosent var newarer selv om de bare utgjør 40, 4 prosent av innbyggerne. Også respondenter fra de mindre etniske gruppene sherpa, limbu, gurung og tamang ble overrepresentert. Når en ser på antall respondenter er ikke dette særlig overraskende. Limbu utgjør for eksempel 0,3 prosent

av innbyggerne i de to byene. Fordi jeg bare hadde en respondent fra denne gruppen ble den overrepresentert med en gang med sine to prosent. Det er registrert 62 ulike kaster og etniske grupper i statistisk årbok (CBS 1999: 32), hvorav sju er representert blant mine respondenter. Omtrent tretten andre grupper er større enn limbu, blant annet rai, thakuri, magari og damai, men disse er ikke representert i materialet. Tabellen gir altså ikke noe riktig detaljbilde av den etniske komposisjonen. Sherpaenes overrepresentasjon skyldes at vi gjorde intervjuer i en sherpa-restaurant fordi vi ville se hvem som drakk tumba. Braminene, prestekasten, skal egentlig ikke drikke alkohol. Dataene mine gir ikke stort nok grunnlag til å si at en tredjedel av mennene fra prestekasten allikevel drikker, men jeg vurderer disse tallene til å være representative som indikatorer på at mange braminer faktisk drikker alkohol.

Datamaterialet er ikke egnet til å konkludere om i hvilken grad kvinner drikker alkohol. Kvinner drikker stort sett ikke på disse arenaene. Representativiteten er høy i forhold til alder, hvilket jeg vil diskutere i analysen. Inntektsfordelingen er svært høy i forhold til landsgjennomsnittet, men også svært varierende slik en kunne vente. Dette har årsak i at dataene er fra de rikeste byene i Nepal. I tillegg skyldes dette en viktig svakhet i undersøkelsen, nemlig uklare spørsmål fra min side. Da jeg spurte om inntekt oppga jeg ikke om jeg mente før eller etter skatt, eller om det var personlig eller husholdets inntekt jeg var ute etter. Antagelig er tallene som ble oppgitt hovedinntekten i husholdet fordi høyinnteksgrupper har en tendens til å ha hjemmeværende koner. I så fall burde tallene ha blitt delt på et betydelig større antall mennesker, høye fødselstall er ikke uvanlig. At analfabetene er underrepresentert i materialet, skyldes kanskje at det er færre analfabeter i byene enn på landsbygda. I følge CBS var det i 1991 omtrent 60 prosent analfabeter i Nepal, mens det i Katmandu og Lalitpur bare var 32 prosent analfabeter (1999: 57). Av respondentene mine svarte to (fire prosent) at de ikke hadde noen utdanning, mens åtte (16 prosent) ikke svarte. Hvis en antok at de som ikke svarte heller ikke hadde utdanning, ville allikevel bare 20 prosent av respondentene være analfabeter. Dette antyder at det også kan være en annen grunn til underrepresentasjonen. Siden de fleste av respondentene hadde relativt høy inntekt er det raskt å anta at det kan eksistere en sammenheng mellom utdanning, inntekt og anledning til å kjøpe alkohol ute i stedet for å konsumere hjemme. Jeg kan imidlertid ikke si noe sikkert om dette ut fra mine data.

Konklusjonen min fra dette kvantitative datamaterialet er altså at det har en grei representasjonsverdi for denne undersøkelsen, forutsatt at en kan kombinere det med kvalitativ kunnskap. Selv om generaliserbarhet er et krav for kvantitativ metode og også er en norm for begrunnet teori, er ikke generaliserbarhet like viktig for konstruktivismen. Jeg synes det er nyttig å se på tallene og stoler på at de gir et relativt representativt bilde på folks alkoholvaner og –kultur. Men, jeg vil understreke at størrelsen på datamaterialet har utelukket

flere grupper og at jeg har vært uforsiktig i utformingen av noen spørsmål. Dette har gjort sikkerheten mindre og gjør kvaliteten på materialet dårligere. Derfor har jeg bare brukt dataene som indikatorer i analysen.

Reliabilitet eller reproduserbarhet

Jeg var tidligere inne på den begrunnede teoriens normer for god vitenskap. Disse innbefatter også et krav om reproduserbarhet. Reproduserbarheten avhenger av om det empiriske materialet er pålitelig, troverdig, overførbart og at en kan få det bekreftet. I kvantitativ metode ønsker en reliabilitet, som betyr pålitelighet. Dette betyr at målingene skal være entydige slik at en vil oppnå de samme resultatene ved en repetisjon av disse. Jeg mener at materialet mitt er relativt troverdig jamfør diskusjonen over. Ved en repetisjon av intervjuene vil en kunne få liknende resultater, men ved en mer omfattende undersøkelse kan en selvfølgelig forvente å få et mye mer detaljert og pålitelig bilde. Hvis resultatene fra denne kvantitative undersøkelsen står alene vil de ikke holde mål, men de ”passer” nok til at de kan belyse og understreke de kvalitative metodene og gir derfor et ”riktig” resultat.

Problemer med gjennomføringen av intervjuene

Jeg støtte selvfølgelig på en del problemer ved gjennomføringen av intervjuene. En del av problemene er typiske for diskusjoner i kvalitativ analyse og dukket opp gjennom hele feltarbeidet, så de tar jeg opp senere. Noen problemer var imidlertid unike for gjennomføringen av disse halvstrukturerte kvantitative intervjuene.

Til å begynne med gikk intervjuene bra, jeg måtte korrigere spørsmålene noe, men fikk stort sett de svarene jeg ønsket. Ett av spørsmålene var imidlertid problematisk. Jeg spurte om hvilke assosiasjoner folk hadde med Tuborg og Carlsberg. Først forstod ikke tolken hva jeg mente med assosiasjoner. Jeg forsøkte å forklare hva jeg mente med andre ord, men resultatet ble annerledes enn forventet. Folk svarte at det var dyrt, om de likte det, hvordan smaken var og så videre. De svarte altså på hva slags kvaliteter de forbandt med ølet. Dette er et typisk eksempel på hvor lett det er å feilkommunisere, og ulempen ved å bruke tolk. For meg var det vanskelig å forklare begrepet ”assosiasjoner” på en tilfredsstillende måte, og tolken hadde, til tross for bra engelskkunnskaper, et begrenset ordforråd. I dette tilfellet fikk jeg allikevel nyttig informasjon, til tross for at jeg i utgangspunktet var ute etter andre typer assosiasjoner. Jeg fikk jo ikke ”gale” svar, de var interessante nok.

Jeg lærte litt nepali de første to månedene i Nepal, men det jeg lærte var på langt nær nok til å kunne gjøre intervjuer selv eller til å overvåke oversettelsen av mine egne spørsmål. Når tolken brukte uhorvelig lang tid på å fremsi spørsmålene brukte jeg tid på å forklare han at han ikke måtte stille spørsmålet på en ledende måte, men oversette så direkte som mulig. Jeg

satt allikevel ofte med en følelse av ikke å ha full kontroll. Det som føles betryggende er imidlertid at tolken min hadde gjort samme type arbeid tidligere. Han viste dessuten alltid full forståelse for argumentene mine når jeg ønsket å presisere fremgangsmåten. Jeg kunne dessuten selv se at han fikk god tillit fra folk, han har et vinnende vesen og var i et miljø han kjente. Han ga meg også det forslaget å kjøpe sigaretter vi kunne tilby informantene for å vinne vennlighet og pratevillighet under intervjuet.

Folk viste liten skepsis til å svare. Det så ut til at de syntes det var underholdende og så på intervjuene som en spennende avveksling. Jeg tror imidlertid det var bra jeg hadde med meg en tolk som både var newar og mann. Som jeg tidligere har vært inne på, var flertallet av respondentene newarer. Tolken min er dessuten fra en kaste midt på treet, han tilhører middelklassen, har utdanning og er i tillegg omgjengelig. Dette gjorde det enkelt for han å bli akseptert og respektert for arbeidet han gjorde. Andre kaster og etniske grupper så heller ikke ut til å finne det problematisk å snakke med tolken. Om jeg hadde gått alene eller med en kvinnelig tolk kunne jeg fått andre problemer å stri med. Som kvinne er det en god del ting en ikke kan tillate seg om en skal bevare respekten i Nepal. Bhattiene er først og fremst en mansbastion. Få kvinner går dit, og de få kvinnene som går dit går sjeldent alene. Jeg har ikke inntrykk av at det er farlige steder for kvinner, de er offentlige møteplasser og mange har kvinnelige ansatte. Men som forsker ville det ha vært svært vanskelig å gjøre intervjuene på egen hånd, kanskje selv om jeg kunne språket. At jeg hadde med meg en mannlig tolk gjorde at intervjuene ble gjennomført på en ryddig og respektabel måte. Jeg hørte ingen skittkasting eller hentydninger, noe jeg derimot opplevde på gata når jeg gikk alene – selv om det var midt på dagen. En kvinnelig tolk kunne tenkes å nekte å bli med på slike steder.

Kanskje det største problemet jeg hadde var forholdet til tolken min. Til å begynne med gikk alt greit og vi hadde et godt forhold. Etter hvert ble dessverre forholdet forverret. Jeg fikk tak i tolken min gjennom noen studenter som bodde på Bergenshuset i perioden før oss. Han var en husvenn. Jeg delte han som tolk med en annen student. Etter hvert ble vi enige om en ordning hvor han jobbet for oss annen hver dag om ikke annet ble avtalt. Dette fungerte bra fordi vi da kunne transkribere intervjuer og søke andre kilder de andre dagene. At han var en husvenn gjorde det enkelt for oss fordi han var svært hjelpsom og vennlig. Etter at mer enn halvparten av intervjuene var tatt begynte han å gå lei. Han begynte å spørre om vi ikke var ferdige snart, og jeg fikk inntrykk av at han slurvet med intervjuene. Plutselig ble forholdet som både venn og ansatt problematisk. Vi hadde til og med en åpen krangel. Jeg følte på det tidspunktet at det ville være best for alle om jeg fikk en ny tolk, fordi vi skjønnte at han var blitt drevet for hardt. Jeg fant det imidlertid også vanskelig å lete etter en ny tolk fordi jeg hadde svært få intervjuer igjen av den kvantitative undersøkelsen og fordi vi befant oss midt i en lang ferieperiode.

Dilemmaet løste seg heldigvis av seg selv. Jeg ble invitert til en annen by i ferien Dashain, så vi fikk alle en pause. Da jeg kom tilbake avsluttet vi intervjuene og arbeidsforholdet.

De kvalitative undersøkelsene

For å få et oversiktsbilde over bryggerinæringas rammebetingelser intervjuet jeg flere byråkrater om regelverk for industri, miljølovgivning, reklamebestemmelser, etableringskrav, skattebestemmelser og så videre. En del av opplysningene dobbeltsjekket jeg gjennom intervjuer av representanter for organisasjoner og bryggeriene. Alle disse intervjuene vil jeg kalle halvstrukturerte dybdeintervjuer. Underveis i spørsmålene tillot jeg meg å omformulere planlagte spørsmål, stille utdypende spørsmål og andre spørsmål jeg kom på underveis, og avvek derfor av og til fra det planlagte intervjuet. Resultatene ble likevel at intervjurundene fikk karakter av å være en samtale, hvor jeg nærmest agerte som en nysgjerrig journalist eller en student. Jeg brukte også båndopptaker. Jeg trengte ikke å benytte tolk ved de fleste av disse intervjuene fordi de fleste var høyt utdannede folk som snakket godt engelsk. De fleste av dem så ut til å være godt vant til slike intervjuer, og var både svært imøtekommende og hjelpsomme med informasjon. Noen utfordringer måtte jeg allikevel bale med.

Jeg var overrasket over hvor godt jeg ble behandlet og imøtekommet når jeg ønsket å foreta et intervju. Det var ofte vanskelig for meg å vite akkurat hvilke organisasjoner, offentlige kontorer eller institutt på universitetet jeg måtte henvende meg til for å få den nødvendige informasjonen. Jeg valgte derfor til å begynne med å intervju representanter fra bryggeriene, og senere tok jeg kontakt med noen offentlige kontorer som hørtes relevante ut. Hvis disse ikke kunne gi meg relevant informasjon var de alltid hjelpelige med å gi meg tips og navn på andre kontorer, organisasjoner eller personer. Det var selvfølgelig tidkrevende å gjøre det på denne måten, men det hendte også at jeg fikk informasjon eller tips som jeg ellers kunne ha gått glipp av, eller som jeg ikke hadde tenkt på. Jeg ble alltid behandlet med stor respekt. Stort sett fikk jeg avtale om intervju allerede dagen etter jeg tok kontakt. Årsaken til den høye respekten jeg møtte fra nepalerne var selvfølgelig at jeg kommer fra et rikt land og var relativt rik på grunn av valutaforskjellene. At jeg er ”hvit” gjorde nok at jeg ble oppfattet som mer rik og betydningsfull enn jeg er. Dette er ikke uvanlig i Nepal. I følge Stacy Leigh Pigg har forståelsen av utviklingsbegrepet i den nepalske hinduistiske kastekonteksten utviklet et verdenssyn hvor dikotomiene ”utviklet” versus ”underutviklet” har blitt høyst polariserte. Assosiasjonen mellom utviklingshjelp og velstand er sterk. Hvite, vestlige folk blir oppfattet som ”naturlig” rike innbyggere fra rike land, slik som prestene, braminene, oppfattes som ”rene” (1993: 49). Denne konstruksjonen var både positiv og viktig for meg i disse situasjonene. Ikke bare ble jeg behandlet med respekt, jeg fikk også tildelt mye tid og tålmodighet til å gjennomføre intervjuene. Hvis de ikke kunne hjelpe meg med svar hjalp de meg med kontaktpersoner. Det spilte ingen rolle at jeg var kvinne under disse intervjuene, så det ut til.

For å arrangere intervjuer måtte jeg som oftest snakke med sekretærene først. Disse kunne imidlertid ofte svært lite engelsk. Heldigvis fikk jeg hjelp av nepalske venner til å arrangere avtalene. Dette var den eneste hjelpen jeg fikk til disse intervjuene.

Etikk og moral

Etikk er essensielt for konstruktivistisk forskning fordi undersøkelsene inkluderer deltakernes verdier. En bevissthet om forskerens egen moral er dessuten viktig fordi ingen forskning er verdifri. Hvis en kan redegjøre for sine egne verdier på forhånd vil en leser kunne danne sine egne konstruksjoner på et bedre grunnlag. Ved gjennomføringen av feltarbeidet vil en bevissthet rundt slike spørsmål kunne gi mer informerte og sofistikerte forståelser og svar. Det er flere punkter hvor en må tenke på moral. Skal en for eksempel alltid være helt ærlig om ens egen status i hjemlandet eller om hensikten med intervjuet eller ens deltakelse? En målsetning for en kvalitativ forsker er å fange individets synspunkt (Denzin og Lincoln 1998: 10). Hvis forskeren tror at åpenhet rundt disse forholdene vil være til hinder for å komme nærmere individets synspunkter, kan det være fristende å skjule deler av hensiktene. Men fordi konstruktivister ser på konsensuskonstruksjoner som en målsetning, ville det virke mot sin hensikt å være uærlig. Hvis en for eksempel utgir seg for en annen enn den en er, vil heller ikke forskningsobjektet forholde seg til forskeren på en måte vedkommende kan tolke. Å skjule sitt formål vil altså være destruktivt for målsetningen om å avdekke og forbedre konstruksjonene (Guba og Lincoln 1998: 215).

Jeg var hele tiden åpen om studienivå og hensikten med intervjuene. Jeg hadde ikke skaffet meg et studentvisum fordi dette var svært tidkrevende. Andre studenter brukte over en måned, mye tid og frustrasjoner, på å få tak i visumet. Siden jeg holdt meg i Katmandu fornyet jeg i stedet turistvisumet hver måned. Jeg føler at dette var et riktig valg. Bare én gang fikk jeg problemer på grunn av mangel på studentvisum. Da jeg skulle intervjuer markedsansvarlige i Mount Everest Brewery merket jeg en åpenbar skepsis. Da han hørte at jeg ikke hadde studentvisum lot han seg allikevel intervjuer etter at jeg hadde snakket litt med ham. Men det var opplagt at han var forsiktig med hva slags informasjon han ga. Jeg fikk inntrykk av at han var redd for at jeg skulle være en industrispion. Hos Gorkha Brewery og Singha Brewery møtte jeg overhodet ingen slik skepsis. De besvarte alle spørsmål jeg stilte svært utfyllende. Jeg kan selvfølgelig ikke vite hva de har vært bevisst på å utelate, det er ganske sikkert at også disse bryggeriene har en politikk for hva de holder skjult og hva de kan være åpne om. Jeg har allikevel ikke inntrykk av at de tvilte på min status som student og at de av den grunn holdt noe tilbake.

Representativitet

Jeg foretok intervjuer i omtrent halvparten av bryggeriene og i flere offisielle kontorer, i tillegg til ulike organisasjoner og individer. Ved å spre intervjuene på ulike aktører i samfunnet har jeg forsøkt å dobbeltsjekke informasjon og få et mer informert bilde av de ulike informantenes synspunkter. Siden dybdeintervjuene ble brukt til å få et overblikk over de ”store” aktørenes diskurser rundt bryggerinæringa, økonomiske og kulturelle spørsmål i Nepal, har disse ulike kildene bidratt til å korrigere bildet jeg har fått. Ved ulikheter i synspunktene er jeg blitt bedre i stand til å vise dette.

Observasjoner

For konstruktivister er observasjon en viktig metode fordi den gir en kunnskap som er nærmere folks erfaringer enn statistikk, og samtidig gir kunnskap som intervjuer kanskje ikke ville klart å avdekke. Taus kunnskap, vaner, tabubelagte emner og annen kunnskap som det er vanskelig å få tak i annet enn gjennom sekundærkilder (for eksempel gjennom antropologiske studier), kan belyses gjennom egne observasjoner av handlinger.

Man deler vanligvis observasjonsmetoden inn i to ulike typer som avspeiler ulik grad av involvering: observasjon og direkte observasjon. For at en skal kunne kalle en observasjon ”direkte” må forskeren være en av de aktørene som observeres. I motsetning til intervju som kan karakteriseres som en ekstensiv forskningsmetode, er observasjonsmetodene sterkt intensive; det vil si at de krever en høy grad av involvering. Gjennom observasjon kan en følge et mindre antall informanter gjennom deres hverdagsliv og gjøremål over en lengre periode. Informasjonen en samler får altså en større dybde enn intervjuene kan gi. I stedet for å studere enheter studerer en relasjoner (Fossåskaret 1997). Det er vanskelig å avgjøre hvor deltakende jeg var i visse observasjonssituasjoner. Som jeg har vist har hovedmengden av arbeidet vært konsentrert om intervjuer, mens jeg ellers har observert det nepalske samfunnet som gjester hos nepalske venner og som turister.

Medbrakte kulturelle verdier

Å gjøre et feltarbeid er å tolke, og for konstruktivistene er det en målsetning å få i gang en prosess som gir et utkomme som er nærmest mulig konsensus. Siden selve tolkningen begås av forskeren, er tilnærmingen mot konsensus et spørsmål om vilje og evne til å lytte, observere, samt kritisere egne holdninger og verdier. Som student fra Norge brakte jeg med meg et helt lass av verdier som jeg har tilegnet meg fra den norske virkeligheten, den vestlige kulturen, fra universitetskulturen og fra ulike subkulturer jeg har vært deltaker i på fritida. I møtet med Nepal og nepalere har utfordringen vært ikke å la disse forutsetningene overstyre tolkningsprosessen.

Å komme ”utenfra” til en kultur for å forsøke å forstå hva som foregår er kanskje umulig, men noen mener at det også kan være en forutsetning for innsikt (Gry Paulgaard 1997: 71). Imidlertid er faren for å begå feil forårsaket av etnosentrisme større når en gjør forskning i fremmede kulturer enn i ens egen. Det skillet en gjør mellom ”utenfra”, ”innenfra” og liknende, har like mye å gjøre med ulike posisjoner som med geografisk avstand (op.cit.). Dette innebærer at en høykastnepaler kanskje ville hatt like store problemer som meg med å studere visse sider av det nepalske samfunnet. I neste avsnitt vil jeg diskutere noen av de problemene med feltarbeidet som skyldtes de statuser jeg hadde og de rolleforventningene som var knyttet til dem.

Status og rolle

En kan definere status som formaliserte rettigheter og plikter, mens en rolle er summen av de forventningene en har av rettigheter og plikter til personer i bestemte situasjoner eller funksjoner (Fossåskaret 1997: 20). Forholdet mellom rolle og status kan forklares med at en status er det vi er, mens rollen er det vi ser. En status kan altså tillate ulike rolleutforminger, men hvilke er begrenset (op.cit.: 21). Jeg har allerede vært inne på min status som student. Nesten ingen tvilte på den statusen selv om jeg ikke hadde studentvisum, fordi ingen fant noen grunn til å tvile: Jeg var ”hvit og rik” og kunne derfor godt ha penger selv om jeg er var student. Jeg tok del i aktiviteter som vanlige turister vanligvis ikke ville ha gjort, og bodde dessuten utenfor turiststrøket i en permanent bolig, hadde tolk og så videre.

At jeg ble ansett som rik/hvit er en annen status, det samme er statusen kvinne. Som hvit og vestlig var rolleforventningene ganske variable. Men kombinasjonen hvit og kvinne ga en rolleforventning som kunne være vanskelig å forene med mine egne ønsker. Dessverre har turister en tendens til å bryte en kulturs koder når de er på besøk i et land. De er der ofte på ferie og slipper derfor å forholde seg direkte til kulturen. De oppfører seg dessuten ofte annerledes enn de ville ha gjort i sitt eget hjemland. Kvinnenes situasjon er svært varierende i Nepal avhengig av kaste, etnisk gruppe, sosiale status og geografi (Pigg 1993: 55), men en vanlig kjennskap mange unge nepalere har til unge hvite kvinner er gjennom vestlige pornoblader og turisme. Det er klart at det raskt bygger seg opp spesielle rolleforventninger knyttet til unge hvite kvinner som kommer på besøk til Nepal. Disse er imidlertid svært komplekse fordi hvite, ”frigjorte” kvinner samtidig utgjør et symbol på modernitet og rikdom. På en måte trer en utenfor de vanlige definerte kjønnsrollene og blir et slags ”intetkjønn”. I praksis ga disse rolleforventningene seg utslag i at jeg fant det vanskelig å finne ut hvor grenser for høflighet gikk og grenser for hva jeg som kvinne kunne tillate meg å gjøre. Det resulterte i at jeg valgte en slags mellomvei. Det hadde jo ingen hensikt å prøve å frigjøre meg fra statusen min eller de påførte rolleforventningene ved å late som om jeg var nepaler. Jeg

valgt å bruke *korta survival*, et vanlig kvinneklesplagg¹⁸, på intervjuer, mens jeg brukte vanlige vestlige klær på ”fritida”. Jeg forsøkte å følge instruksjoner for god nepalsk oppførsel da jeg var i kontakt med intervjuobjekter og under observasjon i nepalske kontekster, mens jeg fulgte egen folkeskikk i turiststrøket. Jeg hadde dessuten ofte følge av en mann, enten tolken eller nepalilæreren vår, hvilket beskyttet meg mot eventuelle ubehagelige opplevelser når jeg var i typiske mannsbastioner. Utover sporadiske slengbemerkinger (på nepali eller engelsk) fra unge menn i folkemengdene i vanlige handlestrøk og gater, opplevde jeg nesten ikke ubehageligheter.

Gjesterollen var den rollen jeg stort sett fikk av våre nepalske venner. Som gjest fikk jeg innsyn i en verden det ikke ville vært mulig å oppleve mye av som turist. Nå er det riktignok mange turister som blir godt behandlet av nepalere og ofte inviteres som gjester, men det er nok ofte et spørsmål om hvor mye tid en har til rådighet. Gjesterollen var som oftest sammenblandet med studentrollen. Nepalere jeg ble kjent med visste at jeg var student og var derfor ekstra påpasselig med å invitere meg med på festivaler og andre anledninger som viser festligheter og religiøs aktivitet. De forsøkte å vise meg de beste sidene fra kulturen. Hverdagslivet så jeg imidlertid mindre til som gjest, men en del av det fikk jeg kunnskap om gjennom samtaler og gjennom undersøkelsene og deltakende observasjon på bhattiene.

Sekundærlitteratur

Av sekundærlitteratur har jeg samlet en god del fra de ulike institusjonene og organisasjonene jeg var i kontakt med i Katmandu og Lalitpur, samt noen utmerkede bokhandlere i Katmandu i tillegg til Tribuvan universitet i Kirtipur. I tillegg har jeg samlet en god del avisartikler fra engelskspråklige nepalske aviser gjennom Internett. Mesteparten av litteraturen har jeg imidlertid fått tak i gjennom databaser jeg fikk tilgang på hos Nordisk Institutt for Asia Studier (NIAS) sitt bibliotek i København, og gjennom bibliotekene til Universitetet i Bergen. Det statistiske materialet fra Nepal har grei kvalitet, men er lite bearbeidet. Jeg har for eksempel måttet regne ut alle prosenter selv. Materialet utelukker dessuten en del problemstillinger som ville ha vært interessante å ha tall på og er i noen tilfeller ganske gammelt. Nepal opererer ikke med personnummer, og fødselsattest er ganske nytt. På grunn av dette og på grunn av svak infrastruktur er oversikten over befolkningen relativt dårlig. En kan derfor regne med at det statistiske materialet innehar en relativt stor usikkerhetsfaktor. Materialet er allikevel godt nok til at en kan få et realistisk bilde av situasjonen i Nepal.

Forskerens moral

Også i tolkningsprosessen vil en åpenhet om ens egen moral være hensiktsmessig. Når jeg ser på diskursen i Nepal og prøver å analysere disse, er det viktig å tenke på at jeg allerede har et

¹⁸ ”korta survival” består av en vid bukse (surival) med en kjole over (korta).

sett av forestillinger på forhånd, og at disse farger mine tolkninger. Denis Cosgrove uttrykker det slik:

”Selve konseptet om en ordnet verden er basert på stabile forestillinger og en villighet til å universalisere visse kulturelle antagelser. Å universalisere kartografiske bilder og kulturelle antagelser er en effekt av å ha vendt dem over til moralske påbud og forbud. Slik moralisering er klart beviselig i alle globaliseringsteorier enten de er økonomiske, miljøbestemte eller humanistiske” (Cosgrove 1991: 129).

Hvis en geograf skal ta på alvor sosiale og kulturelle forhold kan en ikke bare la økonomiske og politiske geografer snakke om den globale skalaen, sier han videre: ”Vi er til syvende og sist forpliktet til å analysere selve ordbruken og bildene som vi bruker i geografi for å snakke om og representere verden. Disse konstituerer selv egne kulturelle studieobjekter” (ibid). Denne oppgaven forsøker å gjøre dette, og jeg har dessuten gjort et bevisst valg av teori og metode, forsøkt å begrunne hvorfor og også forsøkt å vise noen svakheter. Gjennom valg av konstruktivismen har jeg forsøkt å vise og bruke mine moralske idealer om antifundamentalisme, toleranse, og kritikk av autoritet og vedtatte sannheter. Jeg har underveis også forsøkt å sette konstruktivismens alternative ideer under et kritisk søkelys, fordi jeg ønsker å likestille min egen tilnærming med enhver annens. Allikevel er det selvfølgelig begrenset hvor selvkritisk en klarer å være når alternative paradigmer bryter med ens moralske idealer.

Skriveprosessen

For en forsker er også skriveprosessen viktig fordi alle resultater skal tolkes og presenteres i skriftlig materiale. Når leseren leser tar hun del i en erfaring, og får en ny erfaring selv gjennom leseropplevelsen. Leserens tolker og konstruerer materialet selv når hun leser, fordi skriften umulig kan formidle forskerens tanker hundre prosent (se forøvrig i teorikapittelet). For forskeren er det altså viktig å skrive på en slik måte at leserens tolkning faller mest mulig overens med forskerens tolkning. Krav til teksten kan derfor være lesevennlighet og engasjement.

Oversettelser

Jeg har valgt å oversette alle sitater i denne oppgaven. Om en velger å oversette et sitat eller la det stå slik det ble hentet, er en avveining av risikoen for feil ved oversettelsen og originalens hensikt med setningen, mot et ønske om lesevennlighet. Siden jeg har valgt å ta et konstruktivistisk perspektiv, har jeg også valgt å se på hele forskningsprosessen som en prosess hvor en konstruerer en påstand og hvor en ikke påberoper seg sanne tolkninger. Dette betyr at når jeg har valgt et sitat, har jeg allerede brukt en teori som har avgjort hvilke sitater det kan være aktuelt å bruke og som kan illustrere utsagnene mine. I motsetning til

feltarbeidet er oversettelsen av sitatene enkelt å etterprøve, kildehenvisningene er alltid oppgitt.

Leseren av oppgaven går også gjennom en tolkningsprosess. Oppfattelsen og tolkningen av en lang, teoretisk og abstrakt oppgave kan være vanskelig nok i seg selv, om en ikke også må forholde seg til et annet språk. En målsetning for meg er at flere skal kunne lese og forstå oppgaven. Det har vært vanskelig å skrive et enkelt nok språk. I tillegg har jeg vært gjennom universitetskverna og benytter meg av en del tunge teorier. Dessverre har mange vitenskapelige ansatte en tendens til å gjøre sin egen litteratur unødvendig utilgjengelig ved å bruke fremmedord og flere ulike språk i samme skrift. Selvfølgelig kan en ikke uten videre oversette spesielle uttrykk som har en etablert betydning for analyser, men en kan forsøke å være kritisk til egen språkbruk.

Globaliseringsdiskursene

Innledning

I denne analysedelen vil jeg presentere Held et al.s (1999) inndeling av globaliseringsdebatten i tre teser. De tre tesene er a) hyperglobaliseringstesen, b) skeptikertesen og c) transformasjonstesen. Disse tesene reflekterer tre ulike diskurser som alle bruker begrepet ”globalisering”, men som legger fundamentalt ulikt innhold i begrepet. Hovedformålet mitt med denne analysen er å avdekke de ulike internasjonale globaliseringsdiskursene i Nepal (problemstilling en a); det vil si diskurser som benytter seg av de tre tesene. Jeg vil diskutere disses innhold og svakheter, både i forhold til Nepals geografi og i forhold til den konstruktivistiske kritikken. I tillegg til de konstruktivistiske framleggene vil vi se at noen av de viktigste uenighetene i diskusjonene er om globalisering fører til en avvikling av nasjonalstaten, om vi i dag kan se en ny internasjonal arbeidsdeling, om det har skjedd en endring i maktforholdene, og hvilken rom/tid-dimensjon som er riktig for analysen. I neste analysekapittel vil jeg se på folks oppfattelse av globalisering, gjennom en analyse av alkoholkulturen og ølmarkedet (problemstilling to). Først etter at disse forholdene er diskutert vil det være mulig å få svar på *hvem* sin virkelighet diskursene tilhører, og dermed få svar på maktdimensjonen i oppgaven.

Inndelingen i disse tre kategoriene kan virke noe bastant og urettferdig, siden den nødvendigvis overser flere forskjeller i globaliseringsdebatten. Den tilslører dessuten flytende overganger og kompromissteser, ved å lage skarpt atskilte ”idealtyper”. Jeg kommer allikevel til å bruke disse konstruksjonene, fordi de avdekker primærargumentasjon og fundamentale punkter for uenighetene. Jeg henviser til teorikapittelet ”paradigmer versus linearitet i historien” hvor problemstillingene rundt kategorisering ble utdypet og satt i sammenheng. Jeg må presisere at kategoriseringen her kun fungerer som et hjelpemiddel og på ingen måte utgjør en enestående inndeling eller representerer den eneste ”sannhet”.

Jeg har til hensikt å kritisere alle kategoriene ved hjelp av den konstruktivistiske teorien. Hver av tesene har vokst frem på ulik tid i bestemte historiske kontekster og i samsvar med bestemte og gamle filosofiske tradisjoner. Hver tese har utgangspunkt i det Foucault kalte en diskurs` positivitet, diskursens kommunikasjonsrom. Ingen tese kan sees på som uavhengig av noen diskurs.

En kan godt lese globaliseringsdebatten som en kronologisk utvikling. Dette vil imidlertid ikke representere en helt riktig lesning. Skeptikertesen har riktignok vokst frem som en kritikk av hyperglobaliseringstesen, og transglobaliseringstesen som en kritikk av begge disse tesenes

forutsetninger, men disse tradisjonene eksisterer side om side den dag i dag. Paradigmene er ikke av samme dato som tesene. Det eksisterer altså ingen konsensus eller uniform kronologisk ”utvikling”. Hvis en ønsker å se det slik allikevel, faller en inn under samme paradigme (og kritikk) som den første tesen jeg nå skal prøve å identifisere diskursen til i Nepal: Hyperglobaliseringstesen.

Hyperglobaliseringstesen – veien mot verdensmarkedet

I hyperglobaliseringstesen er globalisering en ny epoke i menneskenes historie. Hyperglobalistene kan tilhøre politiske retninger som er både liberale, konservative og radikale. Det de har til felles er synet på globalisering som hovedsakelig et økonomisk fenomen¹⁹. Det eksisterer i dag en økende integrert global økonomi, og politikk er endret fra den tidligere ”mulighetens kunst” til en ”rasjonell økonomisk styring” (Held et al. 1999: 4). Den nye internasjonale arbeidsdelinga (NIDL) har gjort Nord – Sør-inndelinga gammeldags. Privatisering er den økonomiske logikken. Nasjonalstaten er unaturlig og umulig i en globalisert verden. Hyperglobalistene baserer argumentene på analyser som viser fremveksten av en global økonomi, global diffusjon og hybridisering av kulturer. Verdensorganisasjoner som WTO, Forente Nasjoner (FN) og liknende, brukes som beviser på disse trekkene. Analysene er basert på kvantitative data. Hyperglobalistene ser på globalisering som en lineær, teleologisk²⁰ og deterministisk prosess mot ”det globale markedet”. Det kjente sluttpunktet, det globale markedet, gjør det mulig å vurdere i hvilken grad land er globalisert.

Avnasjonaliseringen vil komme på grunn av etableringen av overnasjonale selskapers overnasjonale nettverk innenfor produksjon, handel og finans. Enkelte selskaper har større budsjett enn mange nasjonalstaters budsjett, og kan derfor være viktigere i en maktpolitisk kontekst. ”Økonomisk globalisering” konstruerer nye former for samfunnsorganisasjoner som fortrenger tradisjonelle nasjonalstater som økonomiske og politiske primærenheter i verdenssamfunnet. Kunnskapsarbeiderne tar del i den nye eliten. I ”den nye økonomien” utvikles overnasjonale klasseallianser som er knyttet til en neoliberal økonomisk ortodoksi. Disse alliansene vil videreføre en liberal økonomisk politikk. For de marginaliserte gir den verdensomspennende konsumentideologien en ny global identitet. Spredningen av liberale demokratier forsterker følelsen av en kommende global sivilisasjon definert etter universelle standarder for økonomisk og politisk organisering.

¹⁹ Globaliseringa kalles av og til for ”økonomisk globalisering”, hvilket antyder en forståelse av at det eksisterer flere ulike former for globalisering. Hvis den økonomiske globaliseringa oppfattes som *determinerende* for andre ”globaliseringer” (for eksempel ”kulturell globalisering”), kategoriserer jeg allikevel teoretikeren til diskursen rundt hyperglobaliseringstesen.

²⁰ teleologi: å hevde at alt som skjer har en hensikt og dermed et kjent mål. Hvis en kjenner hensikten kan en derfor forutsi fremtiden.

To perspektiver

Det er til dels store forskjeller mellom de ulike hyperglobaliseringsteoriene. Forskjellene hyperglobalistene imellom går på deres fokus, eller perspektiv, innenfor det økonomiske verdensbildet. Jeg skal her vise to ytterpunkter av disse perspektivene; det ”nyliberale” perspektivet og det ”nymarxistiske” perspektivet. Ved å se på to så ulike perspektiver kan jeg vise hvor forskjellige de er og hvorfor de allikevel tilhører samme tese.

De ”nyliberale” ser på globaliseringa som den individuelle autonomitets triumf, og ser derfor positivt på at statsmakta taper for markedsøkonomien. Tilsynekomsten av ett enkelt globalt marked og global konkurranse, symboliserer menneskelig fremgang. Komparative fordeler gjør at alle har like muligheter og vil til slutt føre til utvikling for alle regioner. Nyliberale ser nå fremveksten av den første virkelige globale sivilisasjon. Vi beveger oss mot en ”verden uten grenser”, og har gjennom teknologi skapt en ”global landsby” (R. Dahal 1999: 49). ”Nymarxistene”, derimot, ser på utviklingen som den tyranniske, globale kapitalens triumf. For dem innebærer globalisering en polarisering mellom vinnere og tapere i en global økonomi. Nymarxister ser globaliseringa som fremveksten av den første globale ”markedssivilisasjon”. Globalisering betyr for dem en universalisering av kapitalismen.

Disse to forståelsene av hyperglobalisering vil for mange se ut som to fullstendig ulike standpunkter, men i følge Ferguson (1998) kan en faktisk se den ene modellen som en enkel omdannelse av den andre (se figur 8). De to perspektivene har ett identisk narrativ av sivilsamfunnet versus staten, men med motsatte fortegn²¹. Der de ”nyliberale” ser på utviklingsproblemet som for mye stat og for lite sivilsamfunn, ser ”nymarxistene” på problemet som for mye sivilsamfunn og for lite stat (1998: 52).

Jeg skriver kategoriene ”nyliberale” og ”nymarxister” med hermetegn i modellen, fordi dette er kategorier som kan virke ekskluderende for forståelsen av de to analytiske nivåene, men som er hensiktsmessig i forhold til diskusjonen om Helds hyperglobaliseringstese. Ferguson kaller disse to synene henholdsvis ”stat og samfunn” (nyliberale) og ”nasjonsbygging” (nymarxister).

Kategoriene symboliserer som nevnt ytterpunkter. Mellom disse ytterpunktene finner vi alle de som er redde for marginalisering og andre negative konsekvenser av den økonomiske globaliseringa, men som mener en må utvikle flere internasjonale organisasjoner og avtaler for å kontrollere markedets mest negative effekter.

²¹ Ferguson kaller perspektivene for ”paradigmer”. Jeg kaller synene ”perspektiver” fordi jeg ser på de ulike tesene som paradigmer. Perspektiver defineres som mindre velutviklede systemer enn paradigmer, og kan derfor enklere forkastes (Denzin og Lincoln 1998: 4).

Fig. 8: To perspektiver i hyperglobaliseringsteorien²²

	”Nymarxister”	”Nyliberale”
Nasjonal	Nasjonal Integrasjon modernitet + demokrati + utvikling + fremgang +	Staten modernitet - demokrati - utvikling - fremgang -
Lokal	Stamme, tilknytning til opphav modernitet - demokrati - utvikling - fremgang -	Sivilsamfunnet modernitet + demokrati + utvikling + fremgang +

Nøkkel:

Modernitet (+/-): oppdatert, nytt / gammeldags

Demokrati (+/-): fremmer demokrati / motarbeider demokrati

Utvikling (+/-): skaper økonomisk vekst / hindrer utvikling

Fremgang (+/-): dynamisk, progressiv / stagnerende, mot fremgang

Kilde: Ferguson 1998: 53

I det følgende vil jeg forsøke å finne hyperglobaliseringsdiskursen i Nepal. Dette vil jeg gjøre ved å gruppere de nepalske aktørene som bruker hyperglobaliseringstesens to perspektiver. Hva er deres argumenter knyttet til i forhold til den nepalske geografien, og hva er Nepals posisjon og muligheter innenfor denne? Jeg minner om at disse perspektivene allerede har godtatt at den økonomiske globaliseringa eksisterer og vil intensiveres i fremtida. I denne kategoriseringen vil jeg bevisst lete etter ytterpunktene i diskursen. Flertallet av de nepalske aktørene vil imidlertid antakeligvis forholde seg til modifiserte og lokale versjoner. Jeg vil diskutere noen av disse i avsnittet ”de moderate”.

²² Figuren er noe omarbeidet

Det ” liberale” perspektivet

Den nepalske regjeringa har gjort mange forsøk på å tiltrekke utenlandsk kapital gjennom en liberal politikk som er kompatibel med den økonomiske globaliseringa. Denne politikken gir topp prioritet til privatisering (M. Dahal 1999: 12, [3]). Vektleggingen av økonomiske og økonomisk relaterte virkemidler er typisk for det liberale perspektivet. Infrastruktur, for eksempel, vil i følge teoriene være en viktig faktor for attraktiviteten til et område, derfor ønsker regjeringa å bygge ut infrastrukturen i Nepal [3]. Målet er å tiltrekke seg flest mulige investorer for å få økonomisk aktivitet og utenlandsk kapital. Disse synspunktene støttes i pressen, i faglige økonomiske tidsskrifter, og i økonomiske forskningspublikasjoner.

Det er få aktører som protesterer på påstandene om at globaliseringsprosessen hittil har ført til manglende resultater for Nepal sin del. Men stiller en seg utenfor globaliseringa vil landet aldri få noen sjanser til å utvikle seg, tror aktørene i perspektivet. Denne holdningen reflekterer en deterministisk oppfatning av globalisering som en uunngåelig nyliberal økonomisk utvikling på et globalt plan. Hovedårsaken til Nepals finansielle fiasko er forsøkene på å hoppe inn i enhver økonomiske aktivitet, uten at landet har hatt verken råvarene, konkurransefordeler, eller bestemt politikk og målsetninger, mener noen (Baral 14.10.99). En rapport fra 1999 om styrkingen av Nepals industrielle sektor²³ antydte ”administrative problemer” hos myndighetene [3]. Mange aktører nevner korrupsjon som en av de viktigste årsakene til at forsøk på økonomisk utvikling av Nepal har feilet (M. Dahal 1999, Panday 2001).

Av de nyliberale hyperglobalistene blir det generelt sagt at dette er en overgangsfase. Den beste måten å bekjempe fattigdom på er gjennom fortsatt liberalisering av økonomien og ved å fjerne handelshindringer. For eksempel må fattige land få tilnærmet tariff- og kvotefri tilgang til verdensmarkedene (Günter Pleuger 9.05.01). Men Nepal må også føre en mer ”riktig” politikk og bli kvitt korrupsjonen. De liberale aktørene har en rekke løsninger som vil oppveie for ulempene globaliseringa måtte påføre i perioder, jeg nevner noen av dem her:

1) Nepal må finne sine konkurransefordeler. Nepal burde satse på sine nisjeområder som er vannkraft, programvareutvikling, tepper og klær, alle typer turisme, te og urter, en stor arbeidskraftreserve, og så videre (Baral 14.10.99). Andre områder som det allerede satses på er blomkål-, papir- og kardemommeproduksjon.

2) Assistanse fra de seks største internasjonale donorvirksomhetene, ITC, IMF, UNCTAD, UNDP, WTO²⁴ og Verdensbanken, til de minst utviklede landa. Denne assistansen går ut på å

²³ Rapportens navn: “Strengthening of the industrial sector in Nepal”

²⁴ se fulle navn på side for akronymer

overvåke at handelspolitikken er artikulert i en utviklingskontekst og til opprettelsen av en styrekomité som skal overvåke landenes funksjon kontinuerlig. Instituttene vil også opprette et fond som skal gå til utviklingen av nødvendig analytisk og politisk rammeverk for gjennomføringen av liberaliseringen, til utviklingsprogram og utviklingsprosjekter (Post Reporter 10.06.00).

3) En må jobbe for å styrke organisasjoner som WTO og lignende.

4) De fleste av Nepals politikere ønsker regionalisering for å danne en blokk som er sterkere enn nasjonalstaten i den globale konkurransen (jmfør bakgrunnskapittelet). Regionaliseringa er ikke her sett på i opposisjon til globalisering, men som et nødvendig skritt i retningen mot en mer rettferdig global konkurranse.

En kan selvfølgelig spørre seg om hvilken posisjon Nepals regjering og politikere i virkeligheten har innenfor denne diskursen. Som representanter for et utviklingsland som har blitt mer og mer uselvstendig i sin økonomiske avhengighet, er det kanskje umulig å se på globalisering som ensidig positivt slik nyliberalerne gjør. Staten er betydelig mindre enn i de fleste høyvelferdsland. Internasjonale institusjoner som IMF og Verdensbanken, sammen med allierte banker og regjeringer fra høyvelferdsland, har "tvunget" Nepal til en politikk med strukturtilpasninger (R. Dahal 1999: 52). Denne politikken er basert på det neoliberele hyperglobaliseringsparadigmet med narrativet stat er dårlig og sivilsamfunn er bra, nevnt over.

Kritikk av det liberale perspektivet

Det andre perspektivet i hyperglobaliseringstesen er basert på en dyptpløyende kritikk av dagens politikk. Den såkalte "overgangsperioden" har vist seg svært lang og hard: Perioden siden første strukturtilpasningsprogram i 1985 har ført til svakere resultater i jordbruket, mindre sosialhjelp fra staten til helse og skole, og så videre (R. Dahal 1999).

Mange mener den globale kapitalismen har ført til større ulikheter. Nepal tjente lite på markedsekspanjonen og tilgangen på mer avansert teknologi. Landet har vist liten vekst i eksport og har nesten ikke tiltrukket utenlandske investorer (Mathema 3.09.99). Den økonomiske veksten Nepal har hatt er blitt spist opp av befolkningsveksten. Samtidig har fjerning av subsidier på basisvarer ført til store økonomiske vanskeligheter for folk og for landbruket. De fleste fasilitetene som har kommet til Nepal gjennom globaliseringsprosessen har vært utilgjengelige for de fattige på landsbygda. I stedet har folk i tillegg til en sterkt forverret økonomisk situasjon, høy befolkningsvekst og dårlig helsetilbud, opplevd at de mister rettighetene til egne ressurser (Lohani 10.05.00).

Til tross for at korrupsjon er anerkjent som et stort problem i Nepal kan en ikke ensidig se på dette som årsaken til landets svake økonomiske posisjon. Også demokratispørsmålet er av avgjørende betydning. Det eksisterte korrupsjon før også, sier Panday, men med demokratiseringen har korrupsjonen blitt desentralisert (Lintner og Khanal 01.04.99 b). Dette argumentet forfølges av aktører med et perspektiv nærmere det nymarxistiske.

Det "nymarxistiske" perspektivet

I likhet med mange afrikanske land har Nepal mistet en god del suverenitet de siste tiåra. Gjeldsfordrerne har ikke bare overtatt føringene på makroøkonomiske valg, men også gitt ganske detaljerte krav for politiske prioriteringer. Nepals politikk er altså på mange måter formulert på steder som New York og Washington. Formelt sett er det regjeringene som har ansvaret, og demokratiske valg består derfor av å bytte en regjering ut med den neste. Men siden alle regjeringene befinner seg i samme gjeldssituasjon forandrer ikke politikken seg: "Slik bidrar "demokratisering", ironisk nok, til å simulere en folkelig legitimitet for en politikk som faktisk er dannet på en mindre demokratisk måte enn noensinne" (Ferguson 1998: 56).

Byråkrater og politikere ser hvor liten handlefrihet landet i virkeligheten har i sitt avhengighetsforhold til internasjonale pengeinstitusjoner og donorland. Korrupsjon kan derfor også ses på som et symptom på at demokratiet er en illusjon. Slik vurderer også noen nepalske kritikere det: "Etter hvert som den økonomiske beslutningstakingsmakta til staten i økende grad har skiftet over til globale aktører, har globaliseringsprosessen oppmuntret udemokratiske faktorer i den økonomiske og politiske beslutningstakingen" (R. Dahal 1999: 61). "Enten overlever globaliseringa eller demokratiet. De to er ikke kompatible" (Jhunhunwala 25.02.00).

Mangelen på makt hos folket, samt et større gap mellom fattige og rike er en viktig årsak til maoistenes suksess. Siden de statlige organene som skal avdekke og straffe korrupsjon ikke fungerer, utnytter de som sitter i en heldig posisjon denne til å trygge sin personlige økonomiske fremtid (R. Dahal 1999: 63). Politikerne verner om sine posisjoner ved å føre en diskurs som skal overbevise nepalerne om at nyliberal hyperglobalisering er uunngåelig og at den vil gi Nepal en bedre framtid. Slik kan de skjule sin økonomisk og politisk handlingsbundne situasjon. De som ikke har mulighet til å sko seg støtter i større og større grad maoistene (Rimal 6.08.99). Gruppen ønsker å fjerne de hierarkiske sosiale strukturene samtidig som de er i mot den eksisterende økonomiske politikken. Hovedmålsetningene er å fjerne imperialisme, føydalisme og byråkratisk kapitalisme (www.nepaldemocracy.org). Maoistene representerer en folkelig motstand som har oppstått som en følge av forverrede

levelkår og manglende demokratiske strukturer. Dette har også eliten merket seg: ”Det er en voksende oppfatning blant den nepalske eliten at hvis ingenting gjøres med de negative effektene av globaliseringa, vil borgerne foretrekke en autoritær politikk” (R. Dahal 1999: 57).

Jeg har hittil vist at det eksisterer en diskurs rundt hyperglobaliseringstesen i Nepal. For hyperglobalistene varierer synet på globalisering fra håp til sterk kritikk og angst. Hyperglobaliseringsdiskursen kan for mange arte seg som en diskusjon mellom to fullstendig uenige parter. Til tross for det følger de ulike perspektivene de samme regler for abstraksjon, og utgjør derfor samme diskurs. De fleste økonomiske og politiske forskere, politikere og maoistbevegelsen ser ut til å tilhøre hyperglobaliseringsdiskursen. Men i praksis går det ikke an å dele hyperglobaliseringsdiskursen inn i bare de to perspektivene. Det eksisterer også en gruppe vi kan kalle ”moderat kritiske”, som faktisk utgjør et betydelig antall aktører.

De moderate

Økonomiprofessor Madan K. Dahal representerer en mer moderat posisjon enn perspektivene jeg har diskutert over. Dahal mener at globaliseringas suksess ikke kommer automatisk, men bestemmes av regjeringenes effektivitet. Han mener at de ulike utviklingsparadigmene regjeringene hittil har fulgt, enten har vært overstyrende eller har glemt den *sosiale* utviklingen. Reformene som skulle tiltrekke ny industri har bare hatt en svært begrenset innvirkning på Nepal. Fjellområdene er i realiteten vurdert som ”en sone uten industri” og får i realiteten ingen utviklingshjelp fra regjeringa (1999: 19). Liberaliseringen har stort sett bare ført til negativ status for landet. ”Globalisering er, faktisk, et type nullsumspill, hvor noen få individer eller nasjoner tjener på andres bekostning. Det innebærer også enorme sosiale kostnader for land som søker å oppnå økonomisk fremgang på bekostning av de fattigste” (M. Dahal 1999 i forord).

Globaliseringas fremtid er avhengig av en betydelig størrelse på markedet og en forbedret infrastruktur (her er han enig med Dangol i NPC). For Nepal sin del er mulighetene for globalisering svært små. Landet er for avhengig av Indias grensepolitikk og landas handelsavtaler, mener han. Transport i større kvanta foregår over sjø, men transporten til havnen i Calcutta koster det samme som transporten til USA (BM juni 1999: 33-4). I forhold til andre lavvelferdsland med egen havner er Nepals konkurransevne derfor liten.

Men Dahal går ikke like langt som ”nymarxistene” i sin kritikk og løsning. Den største utfordringen er å få både markedet og staten til å fungere bedre. De burde arbeide sammen etter prinsippet om ”Utadorientert Økonomisk Nasjonalisme” (M. Dahal 1999: 9), det vil si en kombinasjon av økonomisk nasjonalisme og globalisering. En slik strategi kan hjelpe de

ultrafattige over den absolutte fattigdomsgrensa, samtidig som den vil sørge for vekst gjennom økt effektivitet. Dette er nødvendig for konkurransen på det internasjonale markedet (1999: 9). Også førsteamanuensis i statsvitenskap, Ram K. Dahal, slutter opp om denne løsningen:

”Siden nepalsk økonomi og politikk ikke er uavhengig må globaliseringsprosessen visselig aksepteres eller adopteres. Men Nepal burde strengt holde på sine nasjonale interesser og fordeler, nasjonale identitet og verdier. Globalisering på bekostning av nasjonale interesser burde aldri tillates” (R. Dahal 1999: 70-1).

Overgangsfasen i integrasjonen til den globale økonomien vil gi flere store sjokk i det nepalske markedet og samfunnet. Flere er redde for russiske tilstander (Lohani 10.05.00). Det er derfor viktig å styrke den økonomiske basisen til Nepal før integrasjonen tar av:

”Folk i det politiske hierarkiet burde forstå at en nasjon i global utvikling måler sin konkurransestyrke gjennom produksjon og markedsfleksibilitet, informasjonsflyt, en sunn finansiell base, adekvate legale rammeverk for handel og næringsliv, utdannet arbeidsstyrke og moderne lederpraksiser. Det bør være en tankevekker at Nepal mangler disse kritiske variablene” (Mathema 3.09.99).

Lavvelferdslanda trenger ikke avansert teknologi, men teknologi for småindustri eller landsbyindustri, kommenterer Ram K. Dahal. Han vil styrke relasjonene i regionen. Regjeringen bør dessuten opprette enheter som kan overvåke globaliseringas negative sider, og jobbe for å minimalisere dem i Nepal (1999).

Det er enighet blant de fleste i hyperglobaliseringsdiskursen om at det trenges en globalisering som er til dels *styrt*, slik at de verste skadevirkningene kan avhjelpes. Forskjellen mellom de liberale og moderate går på i hvilken grad en styring kan og burde brukes. Som en kan se bruker de moderate mye kritikk som også eksisterer i det nymarxistiske perspektivet, men de faller ned på en kompromissposisjon hvor de ”aksepterer” globaliseringas uunngåelighet.

En strategisk globaliseringsdebatt?

”Tiden har kommet for å møte og hilse globaliseringsbølgen. Det har vært sagt at globalisering er et produkt av tiden, og tiden er drivkraften og mirakelkuren til alle uløste problemer og mysterier. For optimister er den en skaper av muligheter, for pessimister er den en skaper av trusler og utfordringer. Så, å leve i følge med tidens fart er dagens mål. Altså er globalisering, i likhet med tid, en uunngåelig, kontinuerlig og irreversibel prosess” (Baral 14.10.99).

Globalisering forstås gjerne som uoversiktlige, ukontrollerbare økonomiske og politiske bevegelser på tvers av de tradisjonelle grensene. Zygmunt Bauman skriver i ”Imitations of postmodernity”: ”[F]or alle er ”globalisering” verdens ubønnhørlige skjebne, en irreversibel

prosess...” (1992: 21). I dette kapittelet skal jeg diskutere denne påstanden. Alle i hyperglobaliseringsdiskursen er ikke like romantisk mytisk-poetiske som Baral, men vektleggingen på nødvendigheten i utviklingen er der i høy grad:

”I dag lever vi i en verden hvor globaliseringsprosessen raskt påvirker alle samfunn i verden, uavhengig av hvor perifert eller ruralt samfunnet kan være” (Lama 21.06.99).

”globaliseringa har kommet for å bli og det er ingen mulighet til å gå tilbake på det, til tross for høylydte protester og bråkete demonstranter (...)” (Lohani 10.05.00).

Andre igjen er ganske pragmatiske:

”Finansminister Mahesh Acharya sa at vi ikke kan gå våre skritt tilbake eller prøve å leve i et økonomisk autarki” (Post Reporter 29.03.00).

Mange kritikere tror også at globalisering er en prosess som ikke kan stoppes:

”Uansett, i lys av den voksende gjensidige avhengigheten mellom land i hele verden, må globaliseringa fortsette. Men på samme tid må vi ikke akseptere urettferdigheter og ulikheter som har dukket opp i globaliseringas navn” (Upadhayay 13.09.01).

”globalisering, liberalisering og privatisering er universelle. Ingen enkeltland kan ha råd til å stå igjen. Hvis et land gjør det vil det bare lide (...). Med andre ord, det finnes ikke noe annet alternativ enn å modig møte det ansikt til ansikt” (leder 8.10.99).

I innledningskapittelet til *Geographies of economies` del 2 “(Re)thinking globalization”* (1997) deler Andrew Leyshon (hyper-) globaliseringsdebatten i to deler: Den som drives i de politiske miljøene og den som drives i det handelsorienterte miljøet. Den politisk definerte debatten har en tendens til å være ganske enkel eller evangelisk. Den baserer seg gjerne på et geoøkonomisk perspektiv som forsvarer og rettferdiggjør nasjonalstaten. Den handelsorienterte debatten produserer skrifter og forståelse for det største publikummet. Via tidsskrifter og magasiner om ledelse og økonomi, via publikasjoner om handel, bøker eller ulike former for rapporter av handelshøyskoler, av ulike forfattere og media, har dette miljøet etablert en “strategisk globaliseringsdebat”. Nøkkelfigurer i denne debatten er akademiske spesialister i handelsadministrasjon og lederteori, lederkonsulenter og såkalte “helteledere” fra suksessfulle bedrifter. Også bedrifter selv sprer deres syn på seg selv i en globalisert verden via reklame og bedriftslitteratur.

I Nepal kan en finne igjen denne diskursen i de økonomiske tidsskriftene og hos politikernes retorikk. Politikernes debatt har jeg allerede vært innom. Politikerne forholder seg til en virkelighet hvor de er presset på den ene siden av Nepals gjeldsfordrere, og på den andre siden av frykten for å miste posisjoner med tilhørende status og økonomi. For dem finnes det ingen annen løsning enn økonomisk globalisering. Men de er bare med på globaliseringa så lenge denne vedlikeholder eller styrker deres posisjon (Panday 2001: 18). Media er til en stor grad knyttet opp til myndighetenes agenda, påstår Bhattarai (19.02.00): "Hvis de offisielle media ble brukt i de "dårlige" panchayat-myndighetenes interesse før 90-tallet, brukes de i dag på samme måte av de "demokratiske" myndighetene". Fremdeles i dag har ikke uavhengige radio-, eller TV-operatører lov til å kringkaste nyheter. En rask gjennomgang av artikler som omhandler "globalisering" på nettsiden www.nepalnews.com²⁵ viser at mer enn to tredjedeler bruker begrepet i betydningen hyperglobaliseringstenen beskriver. Av disse var igjen to tredjedeler positive til globaliseringa og en tredjedel var moderat skeptiske. Denne uformelle undersøkelsen antyder at media ikke er like slavisk opptatt av politikernes diskurs, som de er av den strategiske globaliseringsdebatten.

Med "strategi" menes ikke her en bevisst makthandling fra en aktør, men en samlet oppslutning om de felles aksiomer som hyperglobaliseringstenen innebærer. Hyperglobaliseringstenen er en diskurs i foucaulsk forstand, en diskurs som organiserer konsepter og objekter, som former temaer og teorier som til sammen utgjør en strategi. De som er innenfor denne diskursen vil ha et verdenssyn som er begrenset i sin elastisitet utover denne strategien.

Dette er altså en privatsektorsisk diskurs produsert for og av et miljø, en diskurs som er mer et forsvar av enn en forklaring på hvordan verden fungerer. Diskursen fungerer fordi den har et stort publikum og blir derfor selvbekreftende og selvpropaganderende. Denne forståelsen av globalisering har vist seg å være umåtelig seigliv. Den har dessuten vist seg å være viktig fordi den fungerer både i diskurs og materialitet samtidig, takket være den populære formen (Leyshon 1997: 143-4). Dette betyr at diskursen både forklarer verden og gir en strategi for handling. Dette gir konsekvenser for den fysiske, konkrete verden, i form av konstruksjonen av nye diskurser og nye materielle former.

Det eksisterer imidlertid en god del kritikere av hyperglobaliseringstenen. Disse påstår at ut fra historiske analyser kan en ikke påstå at globaliseringa representerer en ny epoke fordi endringene ikke er forskjellige nok fra tidligere historiske hendelser. Disse påstandene inngår i en diskurs av skeptikere. Held et al. kaller tesen som hviler på denne diskursen for "skeptikertesen". Denne skal jeg diskutere i neste kapittel.

²⁵ En nettside som har lenker til de fleste aviser og magasiner i Nepal som har lagt ut artikler på Internett.

Skeptikertesen – globalisering er en myte!

Skeptikertesen er ikke egentlig en globaliseringstese, det er en tese som avviser globaliseringas eksistens. Skeptikerne baserer sin kritikk av hyperglobalistene på historiske analyser fra forrige århundreskifte. Hyperglobaliseringa er en myte fordi de trekkene som diskuteres ikke representerer noe nytt. Nasjonalstatene vil dessuten også i fremtiden kunne regulere en internasjonal økonomi. Også skeptikerne har en økonomisk, lineær og deterministisk tilnærming basert på kvantitative analyser.

I en kronikk i Morgenbladet (22.01.99) skriver Colin Scott at hyperglobalistenes forståelse av globalisering fungerer som en rettferdiggjørelse av innstramningstiltak i den økonomiske politikken og at "den er mer mystifiserende enn opplysende". Den markante økningen i det tverrnasjonale handels- og investeringsnivået kan ses på som en del av den 300 år gamle internasjonaliseringa. Denne definerer han som "en situasjon der kapitalen opererer på tvers av statsgrensene, men hvor de privateide firmaene samtidig har en forankring, en base, i en politisk og juridisk regulert nasjonaløkonomi". Denne basen har alle de 100 største multinasjonale selskapene, påpeker Scott. Dessuten har "den overnasjonale handelen og de overnasjonale investeringene blitt mer konsentrert innenfor regionalt avgrensede områder enn tidligere". Scott kan ikke se at det finner sted noen avnasjonalisering i den utstrekning han mener hyperglobaliseringsteoretikerne prøver å påvise: "Tvert om finnes det gode grunner til å anta at den moderne kapitalismen *forutsetter* nasjonalstatenes institusjonelle rammeverk, selv om den aldri har vært strengt nasjonalt avgrenset" (22.01.99, min utheving).

Victor D. Norman kritiserer også forståelsen av en global kapitalflyt: "Riktignok er det store, daglige kapitalbevegelser; men det meste av dette er plasseringer med så kort tidshorisonat at de bare betyr noe for valutakurser og kortsiktige renter" (9.04.00). Det er i hvert fall tre trekk som viser at vi er langt fra et globalt kapitalmarked, sier han videre: For det første blir det meste som spares i et land investert innenlands. For det andre viser aksjeinvestorer en klar preferanse for hjemlige aksjer; 80-90 prosent av investeringene går til slike. Dessuten flytter ikke den delen av kapitalen som faktisk flytter på seg, stort lenger enn til nabolandet. Dette skjer til tross for at avkastningene viser store forskjeller mellom land. Forklaringen på det bildet vi har fått av at bedrifter i stadig raskere tempo investerer på tvers av landegrensene er, i følge Norman, at bedriftene flytter på seg:

"Over 60 prosent av alle direkte bedriftsinvestering over landegrensene er knyttet til fusjoner og oppkjøp, og i de fleste av disse tilfellene blir gjelden stående, mens aksjonærene bytter eller får oppgjør i form av aksjer. De reelle kapitalbevegelserne knyttet til investeringene er gjennomgående små" (Norman 9.04.00).

Skeptikerteoretikerne definerer globalisering som et perfekt integrert globalt marked. De bruker statistikk over handelsflyt, investeringsnivå og arbeidskraft til å bevise at det eksisterte et svært høyt nivå av samhandling mellom visse nasjonaløkonomier på 1800-tallet. Handel, investering og flyt er i dag konsentrert om triaden Europa, Japan og Nord-Amerika (Hirst og Thompson 2000: 69). Det finnes ingen idealtipe av integrering, men en kan si at den økonomiske integreringen var mer betydningsfull i den klassiske gullstandardperioden. Den internasjonale økonomiske betydningen var betydelig mer global i sin geografiske utstrekning. Altså er globaliseringa en myte. Skeptikerne mener at hyperglobalistene er naive, mener Held et al. (1999), fordi de undervurderer nasjonalstatenes makt til å regulere internasjonale økonomisk aktiviteter. Integreringskreftene er avhengig av nasjonalstatenes økonomiske liberalisering for å kunne spres.

Det som derimot er nytt i dag er dagens nivå av økonomisk uavhengighet. Før eksisterte heller ikke dagens regionalisering. Skeptikerne mener at globalisering og regionalisering er motstridende tendenser. Den økende sentraliseringen i regionene og oppmuringen av grenser på tvers av de gamle nasjonalgrensene skjer ikke fordi nasjonalstatene er svekket. Regjeringene er primærarkitektene bak dette forsøket på å stimulere til økt økonomisk aktivitet. De nasjonale regjeringene er agenter for monopolkapitalen, fordi de har videreført den multilaterale økonomiske ordenen USA grunnla etter krigen. Noen kaller dette for et nytt trinn i vestlig imperialisme, og påstår at styringen av verden det siste århundret har bestått av å konservere Vesten og dens verdier. Integreringen fører til økende marginalisering av den 3. verden fordi regionaliseringen ekskluderer dem fra handelen.

Skeptikerne tror ikke på NIDL, de peker på at hovedinvesteringen skjer i hjemregionen og at det ikke er noen betydelig restrukturering av de globale økonomiske relasjonene. Skeptikerteoretikerne anerkjenner heller de gamle ulikhets-/hierarkitesene i verdensøkonomien. Ulikhetene fører til fundamentalisme og aggressiv nasjonalisme og ikke til homogenisering eller globale kulturer. Globaliseringsbegrepet reflekterer bare en politisk beleilig rasjonalitet som forsøker å implementere upopulære, ortodokse og nyliberale økonomiske strategier (op.cit.).

Skeptikerteoretikerne baserer seg altså ofte på en kritikk av nyliberalismen, men i motsetning til det ”nymarxistiske” perspektivet innenfor hyperglobaliseringstesen, kritiserer skeptikerne hele fundamentet til hyperglobaliseringstesen. De påstår at globaliseringa er en myte, det vil si at globaliseringa er konstruert. Under vil jeg diskutere nærmere hvordan skeptikerne argumenterer for dette.

To modeller over internasjonal økonomi

Globalisering i en radikal forståelse burde bety utviklingen av en ny økonomisk struktur, i følge Paul Hirst og Grahame Thompson (2000). En ekstrem og ensidig modell basert på denne forståelsen kan gjøre oss i stand til å vurdere graden av internasjonalisering. Slik kan en eliminere visse muligheter og unngå forvirring rundt enkelte påstander. Hirst og Thompson har foreslått to modeller; en over en fullt globalisert verden, og en over en åpen internasjonal økonomi.

Den internasjonale økonomien

Den internasjonale økonomien domineres og determineres av nasjonaløkonomier. Handel og investeringer produserer en voksende samkjøring mellom disse nasjonale økonomiene. Denne samkjøringen er strategisk i den forstand at rammeverket for nasjonal politikk og økonomi er atskilt fra det internasjonale. De internasjonale og de nasjonale rommene for politikk forblir på relativt separate nivåer, eller de fungerer "automatisk" slik som i Gullstandardperioden frem til 1914. Systemet i den tida var genuint internasjonalt, knyttet sammen av effektiv langdistansekommunikasjon og industrialiserte transportmidler. Dagens internasjonale økonomi er relativt åpen, men i forhold til tiden før første verdenskrig er investeringene forskjellige i sine former og bestemmelsessteder. I dag er skalaen av kortsiktig finansflyt større, og frihandel er mer generalisert og institusjonalisert. "Motsetningen til en globalisert økonomi er altså ikke en nasjonalt innadrettet økonomi, men et åpent verdensmarked basert på handlende nasjoner, som til en større eller mindre grad er regulert av både nasjonalstatenes offentlige politikk og overnasjonale byråer" (Hirst og Thompson 2000: 75).

Det internasjonale pengesystemet er veldig annerledes enn før første verdenskrig og fri arbeidsmigrasjon er drastisk redusert siden da. Forskjellen mellom et handelssystem hvor varer og informasjon transporteres med seilskip, og et system hvor de transporteres med dampskip og elektrisitet, er kvalitativ. Hirst og Thompson konkluderer derfor med at "informasjons- og kommunikasjonsteknologiens revolusjon på slutten av 1900-tallet har utviklet videre et handelssystem som bestemmer verdensprisene dag for dag: Den skapte det derimot ikke" (2000: 71).

En globalisert verden

En globalisert verden er, i motsetning til en internasjonal økonomi, en modell hvor nasjonaløkonomiene er underordnet og omorganisert inn i et globalt system gjennom internasjonale prosesser og transaksjoner. Dette globale systemet fremstår som en ny makt, fortsetter Hirst og Thompson. Det internasjonale økonomiske systemet blir autonomisert og fraknyttet lokalsamfunnet når markedene og produksjonen blir virkelig global. Det nasjonale

nivået er gjennomsyret og endret av det internasjonale nivået. Hyperglobaliseringstesen baseres på en slik modell.

En konsekvens av en globalisert verden er problematiske styresett. En kan forvente konflikter og konkurranse mellom regulerende institusjoner og byråer på ulike nivåer. Dette kan vi se i for eksempel EU i dag. En annen konsekvens er utviklingen av multinasjonale selskaper til overnasjonale selskaper. Disse ville være uten nasjonal tilknytning, og utenfor rekkevidde for nasjonale og internasjonale avtaler og reguleringer. I dag ser det ut til at multinasjonale selskaper med en nasjonal base, men med internasjonal orientering, fortsatt utgjør mønsteret. For det tredje ville organisert arbeidskraft bli svekket som politisk og økonomisk makt, og et åpent arbeidskraftmarked ville oppstå. Det har vi ikke på global skala i dag. En siste konsekvens av globaliseringa ville være svekkelsen av det internasjonale politiske systemet som en følge av svekkede nasjonalstater. Andre institusjoner og organisasjoner ville vinne relativ makt ved å bruke det globale markedet og media. Militærmakt ville være mindre betydningsfullt for beskyttelse av økonomiske interesser. Militære styrker ville først og fremst blitt brukt i forbindelse med nasjonalitets- og religionsspørsmål. I hvilken grad dette har skjedd er antagelig et definisjonsspørsmål. Mange vil påstå at internasjonale institusjoner som for eksempel WTO har mye makt, mens andre vil si at årsaken til dette er at enkelte nasjonalstater overstyrer disse institusjonene hvilket ikke antyder noen svekkelse av nasjonalstatene. Det er også vanskelig å definere i hvilken grad militære styrker benyttes til beskyttelse av økonomiske interesser, eller til å beskytte nasjonalitets- og religionsspørsmål. Ofte ser det ut til å være en synergieffekt av alle disse faktorene som er avgjørende.

Problemet med disse to idealtypemodellene er at de ikke er gjensidig utelukkende. Under visse forhold kunne en globalisert økonomi inkludere og underordne den internasjonale økonomien. Problemet med å analysere hva som er i ferd med å skje er å identifisere de dominerende trendene. Hirst og Thompson mener at en hybridiseringsprosess ikke finner sted. Den svake veksten av overnasjonale selskaper, og den fortsatte dominansen av høyvelferdsland i både handel og utenlandske investeringer, stemmer bedre overens med modellen over en utviklet internasjonal økonomi (op.cit.).

Eksisterer skeptikerdiskursen i Nepal?

Skeptikertesen er ikke mye diskutert i Nepal. Av artikler på Internett og i diverse fagbøker fant jeg bare én som kritiserer forståelsen av hyperglobalisering på denne måten. Narayan Manandhar (29.09.99) omtaler ulike standpunkter i utviklingsdiskursen som "kvantehoppteoretikerne" og "alternative utviklingsteoretikere". Kvantehoppteoretikerne mener at den eneste måten å vinne over Nepals enorme fattigdomsproblemer på, er å satse på megaprojekter, kapitalintensive prosjekter, utenlandsk kapital og teknologi. Etter 50 år med utviklingseksperimenter er dette det eneste som står igjen. De "alternative

utviklingsteoretikerne” tror fundamentalt at fremgang bare kan oppnås gjennom små, bærekraftige skritt. Fremstillingen av disse gruppene faller påfallende overens med de ulike perspektivene i hyperglobaliseringsdiskursen. Kritikken til Manandhar av disse gruppene har elementer fra skeptikertesens.

Generelt, mener Manandhar, feiler politikerne i å se mulighetene i Nepals størrelse, store arbeidsføre befolkning, variasjon i klima og topografi, og så videre. Det er de statiske ressursene, som vannkraft, vannressurser, turisme, jordbruk, programvareindustri og så videre som er i fokus i planleggenes utviklingsplaner. Men hvordan har det seg at de individuelt hardt arbeidende nepalere fungerer så dårlig i grupper? Det er mangel på organisasjonskunnskap, lederskap og forvaltning som er årsaken til Nepals store problemer, konkluderer han. Det er ikke globaliseringas tilstedeværelse som utgjør tragedien eller forskjellen. I følge Manandhar kan ikke historien vise til en ny epoke:

”Slik som dette landets grenser blir håndtert er det vanskelig å snakke om suverenitet. Hvis en ser på den åpne grensen og den årlige flyten og migrasjon til populasjonen, kan en lure på om ikke den såkalte ”globaliseringa” er et ganske gammelt konsept i dette landet” (Manandhar 29.09.99).

At jeg ikke har kommet over flere kommentarer, artikler eller liknende, kan selvfølgelig ikke avskrive diskursen som helhet blant nepalere. Men det antyder at hvis den i det hele tatt eksisterer i Nepal så er den fullstendig marginalisert både i media, blant politikere og i forskningsmiljøer. Årsaken til dette kan blant annet være etableringen av transformasjonstesens. Transformasjonstesens har tatt vare på en god del av skeptikernes synspunkter. Dette skal jeg gå nærmere inn på seinere. Det eksisterer en god del problemer med både skeptikertesens og hyperglobaliseringstesens. Hensikten med neste kapittel er å vise disse.

Problemer med hyperglobaliserings- og skeptikertesene

Kritikken av hyperglobaliserings og skeptikertesene tar utgangspunkt i den konstruktivistiske historiekritikken, hvor linearitet, teleologi, kausalitet og periodiseringer blir avskrevet som uholdbare forutsetninger og metoder.

Skeptikertesens og hyperglobaliseringstesens anser globalisering som et enkelt forhold eller som et sluttmaal, som et fullt integrert marked med like priser og renter over alt. Økonomisk globalisering måles opp mot denne idealtypen. Siden dette er teleologisk er det empirisk uakseptabelt (Held et al. 1999: 11). Lineariteten mot den kjente endestasjonen bekreftes og avkreftes ved bruk av statistiske beviser. Men alt kan bevises statistisk når en kjenner fremtida. Problemet er altså ikke tallene som brukes, men at de brukes i en teleologisk og lineær hensikt og at de velges deretter. Når Hirst og Thompson setter to ulike modeller opp

mot hverandre ligger svakheten i at alternative modeller ikke blir synlige. I beskrivelsen av ”den globale formen” brukes både lineære historienarrativer og bestemte typer periodiseringer. Periodiseringene er viktige for å konkludere med hva som utgjør forskjellen mellom ulike historiske epoker²⁶. Disse og valget av den lineære forståelsen kan anses som en konstruksjon av utvelgelsesprinsipper, som tjener formålet mer enn validiteten. Skeptikerne bruker historien til å avvise globaliseringa totalt. Som vi kommer til å se i neste kapittel har andre teoretikere brukt denne kritikken til å *omdefinere* globaliseringsbegrepet.

En annen relatert problemstilling er kausalitetsproblemet: Hva driver globaliseringsprosessen? Hvis flere enn én faktor nevnes, er det en tendens til at markedet og kapitalismen trekkes frem som drivkrefter bak prosessen. Men dette kan oppfattes som reduksjonistisk; som et forsøk på å gi enkle løsninger på kompliserte spørsmål. Denne debatten er også knyttet til modernitetsdebatten. Enkelte mener at globalisering er en global diffusjon av vestlig modernisering, altså en slags vestliggjøring (Held et al. 1999.: 12). Det er vanskelig å se forskjellen mellom modernisering og globalisering i mange av disse teoriene. Er globalisering bare en av disse ”omfattende endringene” som må skje som følge av endringene fra moderniseringa? Hvis det er slik er vel ikke globalisering som fenomen noe nytt, da er det snarere slik at endringene som følger modernisering i vår tid har fått en egen betegnelse, slik skeptikerne hevder.

Hyperglobaliseringstesens narrativ hvor det bygges opp en opposisjon mellom ”stat” og ”samfunn”, er basert på en illusjon, mener Ferguson. Ideen at det eksisterer to motstående strukturelle enheter er basert på kategoriseringer som er forenklende og uholdbare. I følge Ferguson burde en heller se på stater som bestående av knytter av sosiale praksiser, hvor hver bit er like ”lokal” i sin stedlighet og materiellhet som enhver annen (1998: 55). For eksempel kan en ”global” institusjon bestå av mange kontorer med ulike ”lokale” oppfatninger, vaner, praksiser og så videre. På samme måte er mange ”lokale” samfunnsorganisasjoner også globale. INGOer, for eksempel, fungerer på både et overnasjonalt eller ikke-nasjonalt nivå, og på lokale nivåer. Opphevelsen av den ”vertikale forståelsen av makt” (op.cit.: 46) må føre til en fullstendig revurdering av vår oppfatning av opposisjoner, nivåer og analytiske inndelinger. Ferguson oppfordrer til en fokus på prosesser og praksiser, i stedet for vertikale plasseringer av grupper og institusjoner i et statisk hierarki (op.cit.: 67).

Jeg har vært inne på at problemene med linearitet, teleologi, kategorisering og kausalitet har ført til en omdefinering av globaliseringsbegrepet. Denne omdefineringen har forsøkt å forstå

²⁶ se også i ”Paradigmer versus linearitet i historien” i teorikapittelet

globaliseringa på prosess- og praksisorienterte måter. I neste kapittel vil jeg diskutere transformasjonstesen og dennes eksistens i Nepal.

Transformasjonstesen – forbedret arvtager?

Transformatikere som Held, McGrew, Goldblatt og Perraton (1999), ser på globaliseringa som en sentral transformativ drivkraft bak de raske sosiale, kulturelle, politiske og økonomiske endringene som omrøkker de moderne samfunn og verdensordenen. Globaliseringa er overnasjonal. Nasjonalstatens rolle endres, makt overføres fra det statlige til det private. Endringer er kvalitative og prosessen er differensiert, uforutsigelig og ikke forutbestemt.

Dicken definerer internasjonalisering som utbredelse av aktiviteter på tvers av landegrenser, mens globalisering er en funksjonell integrasjon av aktiviteter på tvers av landegrenser (1998: 5). En bred definisjon på globalisering gir Held et al.: ”Globalisering kan forstås som utvidingen, utdypingen og akselereringen av en verdensomspennende sammenforbundenhet i alle aspekter av nåtidens samfunnsliv, fra det kulturelle til det kriminelle, det finansielle til det spirituelle” (1999: 2).

En viktig forskjell fra de to foregående tesene er transformasjonstesens vektlegging av at globalisering er en *prosess*. Retningen for denne prosessen er ukjent og er en konsekvens av tilfeldige historiske prosesser fulle av manglende sammenhenger og tilfeldigheter (Held et al. 1999: 7). Disse tilfeldige og motstridende kreftene trekker og dytter samfunnet i ulike retninger, fragmenterer og integrerer, tvinger frem konflikt og samarbeid, universalisme og partikularisme. Globaliseringa er altså ikke lineær eller teleologisk. Hvor verden går er ubestemmelig og usikkert. En unngår derfor å evaluere den nåværende situasjonen i forhold til enkle idealtyper som ”et globalt marked” eller ”en global sivilisasjon”. Transformasjonstesen unngår også reduksjonisme fordi den antar at globaliseringsprosessene er et resultat av et kompleks samspill mellom økonomiske, teknologiske, kulturelle og politiske krefter. De avviser altså at globaliseringa er en økonomisk determinert prosess.

Skeptikernes kritikk av troen på nasjonalstatens fall følges opp av transformatikerne. En slik antakelse forutsetter en underliggende tese om globaliseringa som en slags lukket jernboks, som tvinger en global finansdiskurs på regjeringene. Kritikerne mener at flere ulike motstandsorganisasjoners makt (som for eksempel miljøvernorganisasjoner eller minoritetsorganisasjoner), viser at globaliseringa ikke er så uniform.

Mange mener en ikke kan tilføre globalisering til én epoke, men at en må skille mellom ulike globaliseringsepoker i historien. Disse er både kvalitativt og kvantitativt forskjellige. Ved å omdefinere globaliseringa fra et moderne fenomen til et historisk analyseapparat unngås

skeptikernes avvisning, samtidig som deres kritikk er tatt til følge. Derfor kan en si at transformasjonstesene er en forbedret arvtaker av de to foregående tesene. I dette kapitlet skal jeg gå nærmere inn på hvordan transformatikerne ser på globalisering, og diskutere om disse faktorene og denne diskursen finnes i Nepal.

Globalisering som en romlig-temporær prosess

Som prosess mener transformatikerne at globaliseringa er et historisk fenomen som en kan definere inn i perioder. Gjennom en systematisk komparativ analyse av globalisering over tid, kan en sammenligne disse periodene. Slik kan de se noe nytt ved dagens nivå av global, økonomisk og kulturell sammenknytning, i motsetning til skeptikerne. Men de unngår hyperglobalistenes feil med kategorisering, fordi de ikke gir inntrykk av at de konstruerte kategoriene er gitt av naturen. Samtidig mener de at innenfor forskjellige domener som for eksempel politikk, økonomi og kultur, har globaliseringa startet på ulike tidspunkt, de har fulgt ulike spor og tempo. En kan altså snakke om flere ulike globaliseringer på samme tidspunkt i historien – men altså i ulike rom.

Transformatikerne forutsetter at dagens mønster av globalisering av økonomisk, militær, teknologisk, økologisk, migrasjonsmessig, politisk og kulturell flyt er historisk nytt. Nå er alle land, om ikke alle regioner, en del av det større globale systemet. Det som er nytt i verden er at regjeringene og samfunn i verden, må tilpasse seg en ny verden. Denne verdenen er uten klare forskjeller mellom internasjonale og innenlandske, eksterne og interne affærer. Den statssentretede styringsformen er erstattet av ”et nytt suverenitetsregime” (Held et al. 1999: 9). Nasjonenes makt, funksjoner og autonomitet endres, og vi får nye grenser å forholde oss til.

En tilfredsstillende definisjon for globalisering må inneholde mål på og grundig utforske globale nettverks ekstensitet/ utstrekning, den globale sammenknytningens intensitet, den globale flytens hastighet og den globale sammenknytningens påvirkninger, mener Held et al. (1999). Disse er ”de romlig-temporære dimensjonene”:

”Globalisering kan bli lokalisert på et sammenhengende hele av det lokale, nasjonale, og regionale. I den ene enden av dette kontinuumet ligger de sosiale og økonomiske relasjonene og nettverkene som er organisert på en lokal og/eller nasjonal basis; i den andre enden ligger sosiale og økonomiske relasjoner og nettverk som krystalliserer seg på en bredere skala av regionale og globale samhandlinger. Globalisering kan forstås som en referanse til de romlig-temporære forandringsprosesser som er underliggende for en omforming i organiseringa av menneskelige affærer, og som binder sammen og utvider menneskelige aktiviteter på tvers av regioner og kontinenter. Uten referanser til slike ekspansive romlige forbindelser kan en ikke formulere noen klar eller sammenhengende forståelse av dette begrepet” (Held et al. 1999: 15).

Held et al. deler inn globaliseringa i fire historiske epoker: Den førmoderne perioden (9-11000 f.Kr – 1500 e.Kr), den tidlig moderne perioden av vestlig ekspansjon (1500-1850), den moderne industriæraen (1859-1945) og nåværende periode fra 1945 til i dag. Forskjellene mellom epokene beskrives og sammenliknes gjennom de fire romlig-temporære dimensjonenes tilbøyeligheter. Disse dimensjonene må konkretiseres. De operasjonaliseres derfor til:

- infrastruktur
- institusjonalisering
- lagdeling
- samhandlingstyper

Under følger en kort analyse av Nepals romlig-temporære dimensjoner basert på Held et al.s kriterier. Denne analysen baseres på ulike nepalske kilder og antyder derfor transformasjonstesens diskurs i Nepal. Samhandlingstyper vil bli kort diskutert i forbindelse med infrastrukturen.

Infrastruktur og institusjonalisering

Infrastrukturen bærer global flyt, nettverk og relasjoner. Den kan være både fysisk (veier, Internett), regulerende (ulike lover og liknende) og symbolsk (gruppeidentifisering). En periodes samhandlingskapasitet kan gjennom infrastrukturen kvantifiseres og sammenliknes med de andre periodene. Institusjonalisering innebærer regulering av samhandlingsmønstre og deres representasjon i rom og tid, altså: I hvilken grad samfunnet har utviklet institusjoner som regulerer alle typer samhandling. Infrastruktur og institusjonalisering kan knyttes til maktspørsmålet. Maktbegrepet her anses som en relasjonell faktor, jamfør Foucault. Makt er ikke bare et individuelt, men også et strukturelt fenomen, fordi institusjoner tar del i relasjonene. Institusjoners handlemønstre og politikk kan være vanskelige og tunge å endre, de totale effektene av disses handlinger oppfattes derfor som strukturer (Held et al. 1999).

Nepals fysiske infrastruktur er ikke imponerende akkurat, men den har hatt en utvikling siden Rana-regimet ble kastet. Veinettet er konsentrert om byer og mellom de største byene, Tibet og India. Elektrisitetsutbygningen er svært lav og bare fem av tusen innbyggere har telefontilgang. I jordbruket har i praksis bare en åttendedel av arealet overrisling. Avislesning har økt mye bare de siste ti åra og Internett har hatt en eksplosiv vekst i hovedstaden, men med en analfabetisme på nesten 60 prosent, er det klart at utstrekningen er begrenset. Blant barn og ungdom er analfabetismen riktignok mye lavere, noe som lover en økt bruk av skriftlig media i fremtida. Når det gjelder Internett er tilgangen på Internettkafeer stor i

Katmandu, men prisen er høy for det fattige folket. På landsbygda, hvor størstedelen av befolkningen bor, har en stort sett ikke tilgang på Internett.

Den regulerende infrastrukturen er også kvalitativt annerledes sammenlignet med Rana-regimet. Grunnloven av 1990 inneholder mange målsetninger om menneskerettigheter og likt fordelt utvikling. Gjennomføringen av ambisjonene og lovverket går imidlertid ikke alltid like knirkefritt, hvilket ikke kan måles i antall institusjoner, men i disse institusjonenes manglende resultater. Et av problemene er den hierarkiske strukturen i samfunnet. Det fatalistiske kastesystemet og korrupsjonen hos byråkratiet og politiet, er noen av årsakene til at ikke alle har like muligheter i Nepal. Men skritt i riktig retning tas: Det blir for eksempel undervist i menneskerettigheter på politiskolen, og media har et økende kritisk blikk til det som foregår i samfunnet (NSAC 1998).

Symbolsk infrastruktur som gruppetilhørighet, har ført til nye samhandlingstyper. De tradisjonelle samhandlingstypene i Nepal har vært kooperative og/eller konfliktladde. I dag har en i økende grad fått en konkurrerende samhandling. At media er lokalisert i byene har bidratt til en økende by-land-polarisering. En økende individualisme har ført til at folk identifiserer og bryr seg mindre med de tradisjonelle sosiale, religiøse, politiske og juridiske institusjonene, mener Bhattachan (1999). Spesielt blant den urbane og utdannede eliten er dette tilfelle. Som en konsekvens tar folk seg dårligere av familien, eldre, barn og handikappede (se figur 9).

Fig. 9: Et aldershjem i Katmandu, konsekvensen av en ny individualisme?

På landsbygda har den intensifiserte "jana yudha" (folkets krig) ledet av maoistbevegelsen, fått økt tilslutning særlig det siste året. Dette er en bevegelse mot den eksisterende eliten, mot parlamentarismen, mot den økonomiske globaliseringa (hyperglobaliseringa) og for selvforsynthet, kommunitarisme, og tradisjonalisme

(op.cit.). Gjennom denne bevegelsen har ulike mennesker, på tvers av kaster og etniske grupper, forent seg i kampen mot den felles fienden.

Maoistbevegelsen er ikke et udiskutabelt globalt fenomen slik som for eksempel de mexicanske zapatistene oppfattes; den bruker ikke media like bevisst og har heller ikke et bredt internasjonalt støtteapparat. Men hvis en anerkjenner maoistbevegelsen som en grasrotbevegelse, kan en se en trend det siste århundret av opprør og revolusjoner. Sånn sett utgjør denne trenden kanskje en forskjell fra tidligere globaliseringsepoker.

Nye typer institusjoner som ikke eksisterte tidligere, har også oppstått i denne historiske epoken. Menneskerettighetsorganisasjoner, miljø- og kvinneorganisasjoner, samt demokratiske statlige strukturer med tredelt maktfordeling og forsøk på desentralisering, er del av det siste århundrets globale trender. Samtidig har, som før nevnt, tradisjonelle institusjoner som familien og lokalsamfunnet blitt noe svekket.

Ny lagdeling

(Trans-) globalisering endrer maktas organisering, distribusjon og utøvelse. Disse ulike lagdelingene gir forskjellige sosiale og romlige mønstre, for eksempel hierarki og ulikhetsmønstre. Vi har i dag nye mønstre for global lagdeling, mener Held et al. (1999); noen lag er høyt i ordenen og andre er marginalisert. Vi har nye maktrelasjoner og ny arbeidsdeling (NIDL). Produksjon og finans har fått globale og tverrnasjonale mønstre, samtidig som de nasjonale økonomiene omorganiseres. Systemene for tverrnasjonal produksjon, bytte og finans vever tett sammen framtida til samfunn og hushold på alle de ulike kontinentene.

Nasjonalstatenes mulighet til å styre egne territorier sidestilles med internasjonale institusjoners styringer og bindinger gjennom internasjonal lov. Globalisering er assosiert med en fraknytning av forholdet suverenitet, territorialitet og statsmakt. Den nye verdensordningen er ikke statssentrert fordi nasjonalstatenes autoritet har diffundert mellom offentlige og private agenter på lokalt, nasjonalt, regionalt og globalt nivå. Statene må tilpasse seg den endrede globale orden (op.cit.).

De sosiale og romlige mønstrene i Nepal er lite endret. Fatalismen og kastesystemet står fremdeles sterkt, og knytter til seg et rigid sosialt mønster som det er vanskelig å bryte. Det er fremdeles høykaster og byfolk som har høyest utdanning, økonomi, posisjoner, helse og makt. Disse har befestet sine posisjoner og økonomi med de økte forskjellene i samfunnet. På universitetene og blant elitene finner en likevel flere fra lavere kaster, hvilket viser at kastesystemet kan ha fått en mindre sterk betydning. Særlig økonomisk suksessfulle etniske grupper som gurung, magar og newar er godt representert. Disse har i dag i større grad råd til å gi barna en utdanning. Jeg har ikke kjennskap til om de urørbare i kastesystemet har fått forbedrete økonomiske eller sosiale muligheter til utdannelse, men disse utgjør ikke noen stor

gruppe ved universitetene i dag. Allikevel antyder dette at kapital begynner å bli viktigere enn kaste i noen sammenhenger, og at sosial klasse derfor har en økende betydning.

Nye industrier som teppeproduksjonen og klesproduksjonen har ført til industrisysseletting i byene. Lønnen og arbeidsforholdene er ofte svært dårlige. Mye vannforurensing fra disse industriene har i tillegg forverret levevilkårene for folk i byene. De planlagte EPZ-områdene vil ytterligere sette Nepal på kartet som tilbyder av lavinntekts arbeidskraft. Nepal konkurrerer med andre fattige land om investeringer fra de multinasjonale selskapene, nederst i hierarkiet i den nye internasjonale arbeidsdelinga (NIDL).

Staten har etter demokratiseringa overført statsmakta fra et synlig militære til et synlig politi. Politiet er kjent for å være korrupt, og ikke særlig populært for dette eller for sin undertrykking av demonstrasjoner som er kritiske til den eksisterende regjeringas politikk (NSAC 1998: 156)²⁷. De marginaliserte gruppene går via geriljavirksomhet for å få makt til å forandre samfunnet. Regjeringas makt og frihet til å styre nasjonen er svært liten i Nepal. Nepal styres, slik jeg har diskutert tidligere, av globale og regionale institusjoner og forhold. Men nasjonen som sådan ser ikke ut til å være truet.

Globaliseringas historie

Krishna B. Bhattachan, universitetslektor i antropologi og sosiologi ved Tribhuvan Universitet, mener det har vært flere bølger av universalisering. Disse kan forstås som eldre og nye former for globalisering. Den første bølgen var universaliseringen av teknologi, som ild, og sosiale institusjoner, som ekteskap, familie, slektskap og krig. Denne universaliseringen er like gammel som menneskeheten selv. Den andre universaliseringsbølgen var religionenes spredning på tvers av rom og tid. Den tredje bølgen var kapitalismens spredning gjennom kolonialisme og imperialisme. Men den siste globaliseringsbølgen er "universaliseringen av utnyttelse". Denne bølgen har blitt til en ny religion i både moderne og postmoderne samfunn, mener Bhattachan (1999: 80-81).

Globaliseringas innvirkning på befolkningen kan tjene som eksempel på disse bølgene. Da hinduismen kom til Nepal med indiske flyktninger på 1200-tallet, undertrykte religionen etter hvert den eksisterende pluralismen av naturreligioner og buddhisme. Dette var den andre bølgen. Med den tredje bølgen av kapitalisme ble mange av de lokale økonomiske systemene utslettet. Med den nyeste bølgen av globalisering kan nå innfødte fra kulturer som opprinnelig spiste storfekjøtt men som har blitt nektet dette gjennom hinduismen, nå spise importert biff på Katmandus finere restauranter. Den politiske benyttelsen av menneskerettighetsbegrepet er et typisk eksempel på hvordan de tidligere marginaliserte gruppene gjenvinner makt i

²⁷ Dette synspunktet ble også relativt klart uttrykt av flere av mine informanter.

samfunnet. Men deres økende bevissthet om etnisk egenart har også ført til økende spenninger i dette multietniske samfunnet. Også religiøse konflikter blomstrer opp med nasjonalstatens svekkede makt. I Tarai har hinduistiske fundamentalistgrupper vokst frem og ligger i konflikt med de muslimske, kristne og buddhistiske minoritetene (op.cit.).

Globalisering som kulturelt fenomen

Som analysen over viser kan globalisering, i følge transformatikerne, oppfattes som et like så mye kulturelt fenomen som økonomisk og politisk. Siden hyperglobaliseringstesen og skeptikertesen hovedsakelig ser på globalisering som et økonomisk fenomen er dette et viktig skille mellom tesene. I dette avsnittet skal jeg derfor se litt nærmere på globaliseringas kulturelle side. "Kultur kan bli definert som et intersubjektivt meningssystem av kategorier og symbolske koder som folk bruker for å forstå erfaring, sosial samhandling og til å generere ny handling og mening", i følge Fløysand (1999: 5)²⁸. Aktører med ulike interesser handler i ulike "sosiale felt" (ibid).

Robertson (i Beyer 1994: 28) sier at verdens økonomisystem er fundamentalt kulturelt og politisk. Han tar utgangspunkt i kulturstudier som benekter ideen om stengte samfunn. Globaliseringa fører til omlokalisering, det vil si at global betyr "på flere steder på samme tid", eller "overlokal". Men dette betyr ikke nødvendigvis en renessanse for det lokale, fordi det lokale undertrykker både omlokalisering og avlokalisering. Det lokale er altså et aspekt av det globale. Robertson snakker derfor om "glokalisering". Glokalisering innebærer en redistribuering av privatisering og tap, av rikdom og fattigdom, av ressurser og mangel, av makt og maktesløshet, av frihet og tvang (op.cit.).

"Dialektiske" prosesser av kulturell globalisering gjør at motsetninger alltid blir gjort mulige og aktuelle. Slik kan en altså se på globale prosesser som både homogeniserende og heterogeniserende. Verden blir mer homogen gjennom endringer i kunnskap og teknologi på en global skala, samtidig som den blir mer heterogen fordi folk kommer i kontakt med en større og mer plural verden (Fløysand 1999). Dermed øker kompleksiteten i produksjon av identitet og samhandling. Nasjonalisme, for eksempel, skapes etter globale premisser i dag, i følge Robertson. De selektive prosessene som avgjør hvilke historiske og kulturelle tradisjoner som nasjonale samfunn velger for sin nasjonale identitet, er globale. Det globale på sin side er et resultat av samhandling mellom disse identitetene (Beyer 1994).

Globaliseringsprosessene består av paradokser: både universalisme og partikularisme, både forbindelse og fragmentering, sentralisering og desentralisering, og konflikt og balanse. Det er mulig å se det slik hvis en skifter ut ekskluderende modeller (Enten-Eller) med inkluderende

²⁸ Jamfør kapittelet "Kulturelle forskjeller i semiotisk teori" i teorikapittelet.

(Både-Og) (Beck 2000). Ved å se på fenomenenes eksistens side om side, unngår en å konstruere uholdbare dikotomier.

I Nepal har globaliseringa gitt flere motstridende sosiokulturelle effekter, mener Bhattachan (1999). På den ene siden har Menneskerettighetskonvensjonen gjort det enklere for grupper å protestere mot nasjonale overtramp og vise sin kulturelle egenart. På den annen side fører den kulturelle homogeniseringsprosessen til en rask ødeleggelse av innfødte kultursystemer. Dette er en av globaliseringas mest negative effekter, mener Bhattachan. Dette skjer både i urbane og rurale områder. Konkret skjer dette først og fremst gjennom forbruk av varer fra høyvelferdsland. I urbane områder, hvor middelklassen og den økonomiske eliten befinner seg, kan en få tak i det meste av importerte varer. ”Vestlige” varer signaliserer status og er derfor attraktive. Bhattachan kaller dette en ”Vest er Best-mentalitet”. I rurale områder er utvalget mer begrenset, men også der kan en for eksempel få Coca Cola, San Miguel, Tuborg og Carlsberg. Mange av disse produktene er produsert i Nepal eller Øst-Asia, men de er ”vestlige” oppfinnelser (figur 10). Den unge generasjonen lærer engelsk, men ikke sine egne morsmål. ”Vest er Best-mentaliteten” gjør også at nepalere i økende grad ser ned på sine egne tradisjonelle normer og verdier. Slik blir kommunitarisme, animisme, bon, lamaisme, buddhisme, lokal mat og drikke, og tradisjonell transport negativt, mens individualisme, kristendom, vestlig øl, biler og cola blir positivt, sier Bhattachan. Denne mentaliteten bidrar også til at de best utdannede nepalerne forsvinner ut av landet. Selv de uten utdanning reiser ut av landet, først og fremst til Golfen eller Sørøst-Asia, hvor de jobber under dårlige arbeidsforhold.

Fig. 10: ”Vestlige” varer er populære i Nepal

Jeg har i dette kapittelet vist at det eksisterer en betydelig og viktig diskurs rundt transformasjonen i Nepal. De transformatorne jeg hittil har nevnt har unngått en del av hyperglobalistenes og skeptikernes fallgruver. Men som jeg tidligere har nevnt består transformatorer av veldig mange aktører med like mange ulike perspektiver. Noen av disse faller i en annen fallgrube, nemlig en noe uforsiktig bruk av andre begreper. I neste kapittel skal jeg illustrere dette gjennom en diskusjon av bruken av det viktige moderniseringsbegrepet.

Moderniseringsmyten

Foucault viser at konsept ofte har en annerledes

forhistorie enn vi antar. Fremveksten av et konsept i en diskursiv formasjon, og utviklingen av dennes meningsinnhold i og på tvers av ulike positiviteter og diskurser, gjør at et begrep har ulik betydning i rom og tid. I dag har humanismen et annet meningsinnhold enn den hadde på 17 og 1800-tallet. Også globaliseringsbegrepet har et utgangspunkt i en diskursiv formasjon. Globalisering er dessuten ofte knyttet til moderniseringsbegrepet. Men modernisering er ikke et uproblematisk begrep. Det skal jeg vise i dette kapitlet.

Som vi har sett unngår transformatikertesene å bruke et lineært eller teleologisk globaliseringsbegrep. Men unngår de å bruke andre begreper i sin forståelse som er lineære eller teleologiske? Modernitetsbegrepet er gammelt, velbrukt og dypt nedfelt i de fleste økonomiske teorier og samfunnsteorier. Som globaliseringsbegrepet har modernitetsbegrepet ulike meningsinnhold og definisjoner, men det representerer en tro på fremtida, en tro på fremgang og/eller et rotfestet lineært narrativ. Til tross for flere tiår med modernitetskritikk er ord som ”utvikling” og ”fremgang” fremdeles positive forklaringsfaktorer for modernismens, og nå også for mange av globaliseringas, forkjempere.

James Ferguson viser i “Expectations of modernity” (1999) hvordan forestillingene om modernisering bygde opp forventninger om fremtida, og hvordan de har styrt og styrer befolkningens selvilde og de politiske handlinger i Zambia. Ferguson argumenterer for at disse forestillingene ikke stemte overens med virkeligheten, og at modernitet er en myte. Moderniseringsteoriene baseres på en rekke svakheter og inkluderer ikke pluraliteten som eksisterer i verden. Teoriene er ekskluderende for land som befinner seg i økonomiske nedgangstider, fordi det ikke er rom for reversibilitet i dem. Ferguson viser hvordan folks handlinger kan tolkes som overlevelsesstrategier i en økonomisk-politisk romlig kontekst.

Ferguson deler inn forståelsen av myter i to: a) Populærversjonen: En myte er en falsk og ukorrekt versjon av fakta som blir trodd b) Den antropologiske versjonen: Myter har en sosial funksjon; de gir et kosmologisk bilde som gir fundamentale kategorier for eksistensielle forståelser. Moderniseringsmyten var aldri bare en akademisk forståelse, moderniseringa var og er anerkjent av både politikere og vanlige folk som fakta (Ferguson 1999: 13).

Moderniseringsbegrepet har gitt en forståelse av urbanisering og modernisering hvor individer blir kategorisert mellom to kjente sluttpunkter. Dette har ført til dualismer som primitiv-sivilisert, stammemenneske-bymenneske, tradisjonell-moderne, kapitalistisk-førkapitalistisk og så videre:

”I hjertet av det dualistiske paradigmet ligger ideen [om] to analytisk atskilte typer av sosiale og økonomiske system: På den ene siden, det gamle rurale ”stammesamfunnet”, på den andre siden, et nytt, moderne, industrielt system – assosiert med en urban livsstil” (Ferguson 1999: 86).

Konstruksjonen av slike dualismer gir orden til kaoset, men har de begrensningene at ”typiskheten” gir en forståelse av stabilitet som ikke eksisterer. Når analysen overser variasjonene blir den derfor bunnfalsk. Typer strategier og frekvensen av dem, har endret seg over tid, men ikke lineært eller korresponderende. Disse dualismene er basert på et svært svakt grunnlag og bør derfor forkastes.

Periodiseringen putter mening i en historisk prosess, skaper protagonister, helter og historier. Dette kan bare karakteriseres som overforenkende eller reduksjonistisk: ”[I]koner som ”globalisering”, ”demokratisering”, ”sivilsamfunnet” og ”økonomisk vekst” baseres på et nakent evolusjonistisk narrativ som reduserer et komplekst og differensiert globalt økonomisk system til et kappløp for økonomiske og politiske fordeler” (Gibson-Graham 1995 i Ferguson 1999: 16). For å slippe unna linearitetens og teleologiens begrensninger må en gi full vekt til eksemplene av samlevende variasjoner i ethvert tidspunkt i historien, mener Ferguson.

Under skal jeg gi et eksempel på noen teoretikere som bevisst har unngått hyperglobaliseringstesens og skeptikertesens linearitet og teleologi, men som feiler fordi de bruker moderniseringsbegrepet for ukritisk.

Moderniseringsbegrepet i globaliseringsdiskursen

I følge Aschehoug og Gyldendals Store Norske leksikon (1988) er modernisering i samfunnsvitenskapen :

”en samlebetegnelse for forskjellige kjennetegn ved nyere industrisamfunn; motsetningen er tradisjonalismen i førindustrielle samfunn. (...) omfattende endringer på ett felt av samfunnet, f.eks. innenfor økonomi og arbeidsliv, vil kreve endringer på andre områder, som politikk, utdanning og familieliv. Et kjennetegn ved moderniseringen har vært sosial differensiering og en kulturell rasjonalitetsutvikling, ved siden av en økt tilgang på materielle ressurser”.

I følge Beyer (1994) tar Robertson utgangspunkt i Tönnies` begreper ”gemeinschaft” (kommunale strukturer) og ”gesellschaft” (assosiative strukturer). Modernisering innebærer et skifte fra det første til det andre. Dette fører til en utvidelse av forskjellene mellom individet og samfunnet. Disse forskjellene endrer og problematiserer forholdet dem imellom. I globaliseringa gjentar denne spenningen seg, men nå på tvers av samfunn, ikke bare i spesifikke samfunn. I følge Robertson er globaliseringa en slags *videreføring* av moderniseringa fordi de samme prosessene skjer på en større skala. Det er prosessens

spredning fra ett samfunn til flere som er grunnleggende nytt. Globaliseringa relativiserer både samfunn og individer på grunn av de mange flere kulturene de må forholde seg til. Når individer former sine personlige identiteter må de forholde seg både til en homogen og en relativ verden.

Luhmann (i Beyer 1994) utdyper Robertsons forståelse. For Luhmann er et samfunn et sosialt system og et sosialt system er handlinger basert på meningsfylt kommunikasjon. En kan fastslå eksistensen av et globalt samfunn fordi meningsfull kommunikasjon i økende grad finner sted mellom to fritt valgte punkter på kloden. Luhmann setter opp tre kriterier som kjennetegn på en moderniseringsprosess:

1. en kvantitativ økning i differensiering (utvidelse av forskjeller)
2. en kvalitativ endring i kriteriene for sosial kommunikasjon
3. et skifte fra dominansen av lagdelt differensiering (for eksempel kastesystemet) til funksjonell differensiering (for eksempel økonomi, sentrum-periferi etc.)

Globaliseringa er knytta til en dominans av læring som overlevelsesmekanisme; altså et skifte fra en normativ til en kognitiv måte å reagere på. Historisk falt dette skiftet overens med skiftet fra lagdelt til funksjonell differensiering, påstår Luhmann (op.cit.). Dette betyr at spredningen av globaliseringa vil føre til en spredning av kognitive tankesett og dermed kunnskapsbaserte samfunn.

Legger en disse kravene til grunn kan Nepal sies å være midt i en moderniseringsprosess. Bhattachan har vist til en økende individualisering og spenning i forhold til de kommunale samfunnsstrukturene. Det vil være for grovt å påstå at denne prosessen har gått særlig langt, men i visse urbane miljø, kanskje særlig hos øvre og midtre klasser, kan en se tendensen. Høykastene har et ganske strikt syn på religion og tradisjon²⁹, mens de vanlige fattige nepalerne lever i større grad et tradisjonelt liv på grunn av inntektsnivået.

I urbane områder kan en også se en kvalitativ endring i kommunikasjonen. Internett har også i Nepal fått mange tilhengere og brukere. Dette innebærer en helt annen type kommunikasjon enn for eksempel telefon, fordi Internett innebærer en visuell dimensjon og en individuelt tilpasset hastighet. Spørsmålet da blir om Internett er modernisering eller globalisering. Telefonen innebar en kvalitativ endring i forhold til telegrafens siden en kunne høre lyden av kjente stemmer brakt over store avstander. Hvis Luhmanns kriterier til modernisering legges til grunn, og Robertsons teori om at globalisering er en utvidelse av moderniseringen holder,

²⁹ Se Bistas kommentarer i avsnittet "Sosiokulturelle og religiøse forhold" i delen "Nepals geografi".

vil derfor telefonen være en del av moderniseringsprosessen, mens Internett er en del av globaliseringsprosessen.

Ser en på Luhmanns tredje kriterium, om en endring fra en lagdelt differensiering i samfunnet til en funksjonell differensiering, har jeg tidligere vist at tradisjonalisme fremdeles er viktig i Nepals tilfelle. Kastesystemet er støttet av den økonomiske, politiske og religiøse eliten. Men visse økonomiske funksjonelle endringer har dukket opp. Det kapitalistiske systemet *har* fått innvirkninger ved at for eksempel enkelte lavkastefamilier har fått høyere økonomi og status. Gjennom enkelte hindufilmer signaliseres et syn på kastesystemet, hvor den rigide kasteinndelingen ofte ses på som et hinder for samhold og felles målsetninger.

Hvis en følger Luhmann og Robertsons definisjoner av modernisering og globalisering, betyr det at visse sider av samfunnet har gått gjennom moderniseringsprosessen, og at de allerede har begynt på globaliseringsprosessen (for eksempel kommunikasjon). På den annen side er andre sider av samfunnet på begynnerstadiet i en moderniseringsprosess. Men slik Ferguson viser hviler kriteriene til Robertson på noen grunnleggende svakheter. Disse svakhetene gjør det nødvendig å stille fundamentale spørsmål ved begrepene og analysene deres. Tönnies begreper er for eksempel en dualisme som er gjensidig utelukkende og basert på en lineær og teleologisk forståelse. Men er det ikke slik at et samfunn alltid vil kunne ha noen av de komponentene som Robertson leter etter? Jeg viste i teorikapittelet at blant annet Sack ikke kategoriserer samfunn etter moderniseringsbegrepet. Han ser på hvert sted og hvert individ som fundamentalt unikt, fordi de er satt sammen av enestående blandinger av natur, mening og sosiale relasjoner. Slik Sack behandler samfunnet unngår han problemet med moderniseringsbegrepet.

I likhet med Robertson gjør Luhmann et feilgrep, slik jeg ser det. Han eksemplifiserer lagdelt og funksjonell differensiering med forskjellen mellom kastesystemet og økonomisk lagdeling. Men er disse ulike typene lagdeling virkelig kvalitativt forskjellige? Kastesystemet har mange funksjoner i samfunnene de eksisterer. Økonomisk lagdeling kan være en av disse. Kategoriene er derfor ikke gjensidig utelukkende, og kan ikke representere et endelig skifte.

Oppsummering

Jeg har i denne analysedelen vist at mange begreper har fundamentale svakheter i analysen på grunn av antagelser som er tatt for gitt. Jeg har vist hvordan den tradisjonelle historiske analysen har alvorlige svakheter fordi den produserer lineære og kausale narrativer fra historiske bruddstykker. Av samme grunn har moderniseringsmyten, uavhengig av sin utbredelse, et falskt narrativ.

Analysen tok for seg Held et al.s (1999) tre globaliseringsteser, hyperglobaliseringstesen, skeptikertesen og transformasjonstesen. Jeg har vist, gjennom å analysere globaliseringsdebattene i Nepal, at det eksisterer en hyperglobaliseringsdiskurs og en transformasjonsdiskurs. Jeg kunne ikke finne nok materiale til å stadfeste en skeptikerdiskurs. I tillegg til å identifisere diskursene i Nepal har jeg kritisert de ulike tesene ved hjelp av konstruktivistisk teori.

Hyperglobaliseringstesen kan deles inn i to perspektiver som har ganske ulike synspunkter på globaliseringa. Det som gjør at de likevel kategoriseres til samme diskurs er blant annet deres oppfatning av globaliseringa som økonomisk, deterministisk og lineær. Skeptikertesen har vokst frem som en kritikk av hyperglobaliseringstesens analyser. Skeptikerne har også en økonomisk og lineær oppfattelse av globalisering, men mener at historisk materiale viser at det ikke eksisterer en betydelig kvantitativ forskjell fra for eksempel 1800-tallet. Derfor mener skeptikerne at globaliseringa er en myte. Både hyperglobaliseringstesen og skeptikertesen er teleologiske.

På grunn av kritikken av at disse tesene er lineære, teleologiske og reduksjonistiske, har transformasjonstesen forsøkt å unngå disse fellene. For transformatikerne er globalisering en prosess som har ført til at verden er blitt kvalitativt endret. En kan ikke vite hva denne prosessen vil bringe, men en kan identifisere en forskjell fra tidligere epoker. Prosessen skjer i et komplekst nettverk på ulike områder, inkludert kultur og økonomi. Fordi prosessen er uoversiktlig og udestimerbar kan en si at det eksisterer mange forskjellige globaliseringsprosesser i tid og rom.

Til tross for at transformatikerne har forsøkt å unngå problemene til hyperglobaliseringstesen og skeptikertesen, faller noen av dem i den samme fellen. Jeg har vist at flere teoretikere bruker moderniseringsbegrepet ukritisk. Dette begrepet er dypt forankret i de fleste samfunnsvitenskapelige og økonomiske teorier, men det er like fullt problematisk. Moderniseringsbegrepet er også en oppfatning som er teleologisk, lineær og derfor deterministisk.

Den beste måten å unngå de nevnte problemene på er å beskrive de unike virkelighetene til samfunn og individer: "På sitt beste kan det [globaliseringsbegrepet] bli belyst gjennom empiriske studier av sosiokulturelle, politiske og materielle rom av sosial praksis i stadig endring" (Fløysand 1999). Jeg vil i neste analysedel ta opp problematikken rundt hvem sine virkeligheter diskursene representerer. Hvis hver av diskursene globaliseringstesene er trukket ut fra er konstruert i en positivitet, er det interessant å se om det er noen diskurser som er

oversett. Har for eksempel vanlige nepalere diskurser rundt globalisering som ikke fanges opp av tesene? Hva er nepaleres virkelighet?

Alkoholkultur som globalitet

Innledning

Bauman skriver i "Imitations of postmodernity" (1992) at postmodernismen i sin natur er grunnleggende moderne, men i motsetning til Tönnies (og Robersons) moderne samfunn er de postmoderne samfunn forestilte. De postmoderne teoriene kan ikke slippe unna det moderne fundamentet de er utviklet fra, men de kan gjøre dem ubetydelige. Jeg har hittil vist svakheter noen transformasjonsteorier har, og vil nå vise en "postmoderne", konstruktivistisk, innfallsvinkel. Nøkkelen til denne er å stille spørsmål ved hvem sin virkelighet de ulike diskursene og tesene "tilhører". Gjennom dette spørsmålet kan en ikke unngå å forsøke å avdekke de diskursene som ikke umiddelbart er åpenbare. På den måten kan en unngå forenklinger og generaliseringer som overser de unike stedene.

I denne delen skal jeg redegjøre for hvordan en kan tenke annerledes om globalisering. Gjennom et studie av alkoholkultur i Nepal har jeg forsøkt å finne en "skjult diskurs". Jeg har i dette studiet sammenlignet den "lokale" alkoholkulturen med den "globale". Gjennom analysen skal jeg forsøke å få svar på hvilken virkelighet nepalere forholder seg til og opplever.

Hvem sin virkelighet?

Grossberg (1996) mener at vi trenger en helt ny innfallsvinkel; en helt ny type teori og teoritilnærming. Diskursen om kultur og makt er ofte strukturert rundt forskjellen og forholdet mellom "det lokale" og "det globale". Bruken av disse begrepene hviler ofte på implisitte forståelser eller snevre og selvmotsigende definisjoner. Dette kaller han problemet med diskursens kontekst:

"Er globalisering et generelt fenomen eller en erfaring som tilhører en spesifikk klassefraksjon – av globale intellektuelle, en ny metropol elite, eller en ny informasjonsserviceklasse. Med andre ord, hvem sin virkelighet, erfaring eller fantasi blir beskrevet? Og hvis globalisering tilhører en spesifikk fraksjon, beskriver vi bare det lokale hos denne?" (Grossberg 1996: 176)

Beck (2000) deler også globaliseringstesene inn i tre; inn i "globalisme", "globalisering" og "globalitet". Globalisme tilsvarer Helds hyperglobaliseringstese og globalisering tilsvarer transformasjonstesene. Men globalitet utgjør en fjerde kategori av teser. Helds transformasjonstese hviler på et sviktende premiss, mener Beck. Dette premisset er at multinasjonale samfunnsrom bare oppstår som et resultat av bevisste/overlagte handlinger. De forutsetter eksistensen av meningsbærende aktører og institusjoner.

Becks globalitetstese sier at vi har lenge levd i et verdenssamfunn hvor *en har hatt forståelsen av* at lukkede rom ikke eksisterer og at ingen land, grupper eller samfunn kan stenge seg ute fra resten. "Verdenssamfunnet" er her definert som sosiale forhold som ikke er integrerte eller determinerte av nasjonal politikk. En slik definisjon av verdenssamfunnet forutsetter overnasjonale former for produksjon og arbeidsmarkedskonkurranse, globale rapporteringer i media, overnasjonale konsumentboikotter, overnasjonale livsstiler, "globalt" oppfattede kriser og kriger, militær og fredfull bruk av atomenergi, ødeleggelse av natur og så videre. Dette er et eksempel på "forestilte verdener".

Hvis tesene og diskursene jeg har diskutert alle utgjør ulike forestilte verdener, må det finnes uendelig mange muligheter for å kombinere lokale og globale forståelser, eller "glokale" utviklingskombinasjoner slik Roberson og Fløysand argumenterer for³⁰. Massemedia gir drømmer om flere "mulige" liv enn før slik at fantasien vinner en spesiell type makt over folks hverdagsliv: "Vi kan altså snakke om en mediegenerasjon og konstruksjonen av den globale betydningen av lokale militære konflikter. Denne konstruksjonen aktiverer både globale sivilsamfunn, og den globale dimensjonen av konflikten" (Beck 2000: 92). Lokale livsstiler er svekket. Nye livsstiler formes nå etter "livsstilsmodeller" som er grunnleggende annerledes enn de har vært tidligere.

Operasjonaliseringskriteriene er derfor, i følge denne "konstruktivistiske" teorien, *i hvilken grad* samfunnet oppfattes som et verdenssamfunn, sier Beck:

"Spørsmålet om hvor langt det eksisterer blir derfor (i følge thomasteoremet som sier at det folk tror blir sant, blir sant i sin konsekvens) empirisk snudd til et spørsmål om *hvordan og i til hvilken grad* folk og kulturer i verden forholder seg til hverandre i sine forskjeller, og til hvilken grad denne selvpoppfattelsen av verdenssamfunnet er relevant for deres atferd" (Beck 2000: 10, min utheving).

Hvis et samfunn oppfatter verden som et verdenssamfunn, vil dette utgjøre en diskurs hvor reglene og funksjonene er fullstendig ferdig definert; en diskursiv formasjon. Retoriske argumenter, normaliserende taktikker og ulike institusjoner som skoler, media og liknende, kan forsterke diskursen og praksisen. I sin ytterlighet vil ingenting bli begrenset til lokale hendelser; vi må omorganisere og omorientere våre liv, handlinger, organisasjoner og institusjoner på en lokal-global akse. "Hvis opplevelsen av verdenssamfunnet er et essensielt trekk ved verdenssamfunnet er ikke det multikulturelle samfunnet en illusjon, men en global realitet", sier Beck (op.cit.: 89).

³⁰ I avsnittet "Globalisering som kulturelt fenomen"

Alle i et samfunn eller alle diskurser behøver ikke være enige i definisjonen av verden som et verdenssamfunn. En kan heller ikke vite at et slikt ytterpunkt er mulig. Men hvis store diskurser, som for eksempel hyperglobaliseringstesens diskurs, går ut på at verden går mot en økonomisk global verden, at denne økonomiske globaliseringa vil føre til en kulturell homogenisering og så videre, så har slike diskurser en stor innflytelse på manges oppførsel. Slike diskurser får en selvoppfyllende rolle hvor praksis oppfyller og reproducerer diskursen. I noen land er den økonomiske diskursen sterkere enn i andre. Er en først en del av det økonomiske systemet, er det ofte vanskelig for deltakerne å se alternativer. Det kan videre være lite som tilsier at de burde gå mot systemet, fordi systemet vil oppfattes som ideelt og fungerende.

Medias rolle som formidler av nye symboler og nye drømmer antyder en ny global maktdimensjon. Beck skiller mellom den første og den andre modernitet. Den første kaller han "metodologisk nasjonalisme": Staten fungerer som en samfunnsbeholder (op.cit.: 65). Forståelsen av (trans-) globaliseringa kollapser denne arkitekturen for tenkning, handling og livsrom, og leder til den andre modernitet. Denne gir nye maktmuligheter, nye sosiale rom for handling, oppfatninger og så videre. Den andre moderniteten innebærer ikke en regelstyrt politikk, men en "metapolitisk" kontekst hvor den globale kulturelle industrien avløser knytningen mellom stat, samfunn og identitet: "Mennesket må stole på medias symbolske politikk. (...) Det bestemende spørsmålet er hvem som mestrer disse symbolene" (Beck 2000: 70).

Beck har her omdefinert modernismebegrepet etter konstruktivistiske prinsipper: "Modernitet" er en virkelighet som har oppstått på grunn av endringer i folks virkelighetsoppfatninger. Moderniteten sier ingenting om fremtiden, er ikke lineær eller deterministisk. Spørsmålet for en som analyserer globalisering følger av alt dette i *hvilken grad* politiske kriser oppfattes som globale, og *hvem* som oppfatter det globale (op.cit.).

Globalitetstesens i Nepal

I Nepal er nesten 60 prosent av befolkningen analfabeter. Globaliseringstesene jeg har diskutert formidles først og fremst gjennom skriftlige media, gjennom aviser og tidsskrifter. De tilhører en politisk, økonomisk og forskningsrettet diskurs, som først og fremst er tilgjengelig for eliten. Men i hvilken i grad *oppfatter* befolkningen globaliseringa? Eksisterer globaliseringa for dem? I denne delen skal jeg analysere feltarbeidet mitt fra Nepal. Der studerte jeg alkoholkultur og den voksende ølindustrien. Det hadde ingen hensikt å spørre folk direkte om et begrep de kanskje aldri hadde hørt om, det eksisterer dessuten ikke noen konsensus rundt oversettelsen av globaliseringsbegrepet, så jeg så på flaskeøl som et symbol på globaliseringa.

Som forbruks- og prestisjeobjekter er varer knytta til meldinger, symbolsk innhold og sosial verdi. Mening gis til materielle ting gjennom bruk og gjennom deres kognitive sosiale konstruksjon (konstruering, spredning og bruk av kunnskap som folk bruker til å forme meninger knyttet til ting). Meninger og verdier som definerer ting som varer, endres over tid og rom og er kontekstbundne. Øl har et mangfold av meninger uttrykt gjennom et kompleks av tro, vaner, tradisjoner og holdninger til øldriking (Long 1992).

Flaskeøl er et ungt produkt i Nepal. 90 prosent av markedet dekkes av to store utenlandske bryggerier, filippinske San Miguel og danske Carlsberg. Den lokale alkohol- og bryggekulturen er svært tradisjonsrik. I den følgende diskusjonen vil jeg først diskutere den lokale, ”tradisjonelle” alkoholkulturen og dens rolle i samfunnet. Deretter vil jeg se nærmere på flaskeølets inntreden på den nepalske arenaen: Hva slags posisjon har flaskeøl fått i det nepalske samfunnet? Hvordan oppfatter folk tilsynekomsten av dette produktet? Hvis folk oppfatter nye produkter som øl som en trussel/mulighet for den tradisjonelle kulturen, assosierer de dette nye med noe globalt, noe vestlig eller noe moderne? Det vil også være interessant å vite om det eksisterer noen forskjell på folks vurderinger av ølets kulturelle og økonomiske verdi. Får jeg svar på disse spørsmålene har jeg dekket både de økonomiske og kulturelle temaene i globaliseringsdiskursene.

For å få svar på disse spørsmålene har jeg forsøkt å få en generell oversikt over alkoholkonsum, vaner, ritualer, marked for nye varer og arena for konsumet. Ved å finne årsakene til valget av drikkevarer kan jeg finne noen av de forholdene eller de virkelighetene nepalerne må forholde seg til i dagliglivet.

Dataene

Jeg gjorde en kvantitativ innsamling fra de lokale restaurantene, hvor jeg undersøkte folks drikkevaner. Jeg kommer til å vise til denne undersøkelsen flere ganger senere i analysen. Jeg samlet inn data fra 50 respondenter, 34 fra Patan, sentrum i Lalitpur, og 16 fra Katmandu sentrum. Utvalget var tilfeldig valgt, intervjuene foregikk over mange dager og på fjorten ulike restauranter. Fordelingen av kaster og etniske grupper var som følger:

Fig. 11: Gruppedeling

Etniske grupper	Bramin	Chhetri	Newar	Tamang	Gurung	Limbu	Sherpa
Antall respondenter	3	9	28	6	1	1	2

Fordelingen av respondentene ga en stor overvekt av newarer. Jeg nevner av og til newarene som en spesiell gruppe fordi denne gruppen utgjør omtrent 40 prosent av Katmandus befolkning, og nesten halvparten i Lalitpur (CBS 1999: 43³¹). Newarenes kultur inkluderer en utstrakt bruk av de omtalte drikkevarene. Chhetri (krigerkasten) utgjør den nest største gruppen, med ni prosent. Det er en ganske stor underrepresentasjon siden chhetri utgjør omtrent 20 prosent av befolkningene i både Katmandu og Lalitpur (ibid).

En viktig svakhet med datamaterialet er den dårlige representativiteten av folk med lav utdanning. Av 50 respondenter oppgav to at de ikke hadde utdanning overhodet, mens åtte ikke svarte på spørsmålet (se figur 12). Årsaken til denne mangelen er grupperelatert. Newarer, chhetrier og braminer er de gruppene som har høyest utdanningsnivå i Nepal. En annen årsak kan være sammenhengen mellom utdanning og inntekt. Siden jeg foretok intervjuene på restauranter fikk jeg ikke tak i de som ikke har råd til å drikke slike steder.

Fordelene ved datamaterialet er at jeg har fått svar fra et bredt utvalg av kaster og av folk med store ulikheter i inntekts-, og utdanningsnivåer. Den gode aldersspredningen gjør det også mulig å få et inntrykk av generasjonsskiller i holdninger. Se for øvrig i metodekapittelet for en nærmere diskusjon av materialet.

Fig. 12: Respondentenes utdanningsnivå

Utdanning	Ingen	Barneskole	Ungdomsskole	videregående	Høyere utdanning
Antall respondenter	2	8	2	12	18

* Åtte respondenter svarte ikke. Etter det gamle utdanningssystemet var videregående tiårig, mens av de med høyere utdanning hadde de fleste Intermediate (2år), og ellers Bachelor (4 år) eller Master (6 år)

Lokal alkoholkultur

Dette kapittelet forsøker å gi et generelt innsyn i den lokale alkoholkulturen. Jeg kommer derfor til å si litt om de ulike drikkevarene som brygges og litt om hvem som drikker de ulike varene.

³¹ Innbyggertallene i CBS er i 1991-tall

Hjemmeproduserte drikkevarer³²

Nepalere har lange tradisjoner for å produsere sine egne alkoholholdige drikkevarer hjemme. Landet har mange festivaler av religiøs art, og befolkningen tar gjerne en fest når det byr seg. Nepal er dessuten et jordbrukssamfunn hvor mange familier har hatt sin egen produksjon av de nødvendige råvarene. Feltarbeidet mitt er fra byene Katmandu og Lalitpur. Det er vanlig at bybefolkningen dyrker grønnsaker på egne jordlapper i utkanten av byene. Drikkevarene produseres stort sett av kvinnene, og hver familie har sin tradisjon for smakstilsetninger og produksjonsmåte. Produksjonen går stort sett til eget konsum, til fester og festivaler. Det produseres også en god del til salg i lokale restauranter, bhattier. Jeg vet ikke hvor stor andel av det totale alkoholkonsumet de hjemmeproduserte drikkevarene utgjør, men de utgjør åpenbart en betydelig del.

Jeg har ikke kunnskap om hvem som brygger for salg i bhattier, om det er en bestemt etnisk gruppe, klasse eller kjønn. Studier fra Afrika viser at det meste av tradisjonell alkohol produseres av de som har råd til å produsere. De fleste som brygget kom fra husholdninger som var aktive i landbruk, og 88 prosent eide sin egen jord. Bryggingen krever kapital, utstyr og ingredienser, så en viss velstand er nødvendig (Roe 1999: 16). I følge Nepal Human Development Report bruker gjennomsnittshusholdningen omtrent like mye penger på alkohol og tobakk som på utdanning (rundt tre prosent), og bare noe mindre enn det som brukes på medisiner og hygiene (NSAC 1998: 122). De fleste alkoholrelaterte leversykdommene finner en dessuten blant den fattige landsbybefolkningen (Shrestha [9]). Disse tallene indikerer at mange kjøper alkohol til tross for fattigdom. Men i følge en informant produserer folk sin egen alkohol fordi de ikke har råd til å kjøpe alkohol [9]. Dette kan selvfølgelig bare gjelde de som eier eller har tilgang på jord, eller de som kan kjøpe ingrediensene selv.

Befolkningen i byene Katmandu og Lalitpur er betydelig rikere enn landsgjennomsnittet. Fra et økonomisk perspektiv er det derfor ikke merkelig at produksjonen er høy her. Denne analysen skal imidlertid ikke studere produksjonen i noen stor grad, men konsentrerer seg om konsumet.

Risvin

Til ritualer og festivaler produserer nepalere vanligvis risvin, eller "chhyang" (kalles "thong" på newari). Brygget drikkes også ofte under arbeidet på jordene (Löwdin 1998). I de lokale restaurantene brygger de chhyang til dem som ønsker å nyte drikken utenom disse spesielle anledningene. Vinen har altså både en kulturell og økonomisk verdi. Antakeligvis brukes den

³² Alle lokale drikker staves etter engelsk stavemåte.

bare til spesielle anledninger i hjemmene på grunn av den lange, og til dels kompliserte, tillagingsprosessen og den begrensede holdbarheten.

Særlig newarkvinnene produserer chhyang, men også, for eksempel, gurunger og tamanger lager risvin [13]. De har noe ulike tradisjoner i de ulike folkegruppene. Barn drikker ofte chhyang helt fra tre til fire års alderen, men de får begrensa mengder til de blir ti år [13]. Chhyang regnes ikke som alkohol selv om det er velkjent at en blir påvirket. Vinen kalles for "flytende mat" fordi den er en næringsrik drikk som i noen tilfeller inntas i stedet for mat (Bansal [2]).

Det produseres mange forskjellige varianter av chhyang. De lages av kokt ris, ukokt gjæra ris, hirse, bygg eller mais (Löwdin 1998: 201). Jeg var bare borti den typen som produseres av ris, og omtaler derfor bare denne her. Fargen, smaken og alkoholprosenten er årsaken til at jeg kaller denne chhyangen for "vin" og ikke "øl". Löwdin og andre kilder som inkluderer de andre typene chhyang, kaller chhyang for "øl". Jeg antar at de kaller gjør dette på grunn av to faktorer: Ingrediensene og produksjonsmåten har (til en viss grad) sterke assosiasjoner til øl. Chhyang som produseres av hirse og bygg får visstnok også en brunere farge [13].

Chhyang brygges av ris, sukker, vann, "kjemikalier" (en blanding av rismel, sukkerlake, ingefær eller hvitløk), og urter. Risen dyrker de selv, eller er lokalt produsert. "Kjemikalierne" og sukkeret kjøpes på det lokale markedet. Chhyang lages ved at en lar kokt ris gjære i tre til fire dager. Deretter tilsetter en vann og lar det stå nok et døgn. Da kan en få ut den første vinen som kalles "muthe". Denne regnes som en delikatesse og gis ofte til brudepar eller spesielle gjester. Den smaker ekstra søtt, er tjuk og hvit. Etter at denne er tappet ut fyller en på mer vann. Chhyangen en får etter muthe, er mer gulaktig og minner om hvitvin i smak og konsistens. Chhyang holder opp til en uke etter produksjon hvis den filtreres. Alkoholnivået er på rundt ti prosent og oppover ("Deepak" [12]).

Tumba

Tumba er en tibetansk drikk som kun produseres av eksiltibetanere eller andre buddhister og kun serveres i deres restauranter. Tumba har mye til felles med chhyang i tillagingsprosessen, men den lages bare på hirse eller mais. Når frøblandingen er ferdig gjæra har en den i store mugger, heller varmt vann over, og deretter drikkes drikken med sugerør mens den fremdeles er varm. Frøblandingen kan fylles over med varmt vann opp til tre ganger. Tumba er spesielt populært om vinteren. Smaken preges av frøblandingen og er mild. Alkoholnivået til tumba er også på rundt ti prosent [12]. Også tumba har en viss kommersiell verdi og selges på egne "sherpa-restauranter". Restproduksjonen går gjerne til dyrefôr.

Sprit

Sprit kalles ”raksi” på nepali, og ”eela” på newari. Nesten alle nepalske familier brygger raksi kontinuerlig fordi den kan oppbevares så lenge en vil³³. Raksi er heller ikke knyttet til noen bestemte anledninger, men kan drikkes når som helst og hvor som helst [13]. Raksi brennes i egne brenneapparater som for eksempel lages av en lokal pottemaker (se figur 13). Det er vanlig å tilsette krydder eller frukt og hver region har sin spesialitet. Raksi har stort sett svært bra kvalitet og har god smak. Barn har tilgang på raksi etter ti års alder, men det varierer sterkt når de begynner å drikke og de får bare drikke ved spesielle, stort sett rituelle, anledninger. De begynner vanligvis ikke å drikke i de lokale restaurantene før de er rundt tjue år gamle. Eldre mennesker har ”lov” til å drikke raksi så mye de vil [13].

Fig. 13: Brenneapparat for raksiproduksjon

Det tar tre til fire timer å brenne raksi. Etter brenningen står spriten atten til tjue dager før den kan drikkes. Alkoholene har en svært varierende styrke, helt fra 40 til 96 prosent [13][9].

Konsumentene

I Nepal kan ikke hvem som helst drikke når som helst. I dette tradisjonelle samfunnet er det strenge religiøse og kulturelle koder for hvem, når og hvorfor. En viktig skillelinje er kjønn. Menn har større frihet enn kvinner til å drikke alkohol. Kvinnene i Nepal kan også drikke alkohol, men det er ikke godtatt at de drikker mye utenom festivalene. Mens unge jenter drikker lite selv på festivaler, kan

gifte kvinner godt drikke her. Også gravide kvinner serveres chhyang fordi det ikke anses som alkohol. Dessuten anses drikken som bra for helsa. Blant menn kan det forekomme ganske mye drikkepress. Men menn kan heller ikke drikke ukontrollert. Siden kvinnene har ansvaret for produksjonen av alkoholen kan de også til en viss grad kontrollere alkoholinntaket i hjemmene. Elleve mannlige respondenter fortalte at de ikke fikk lov til å drikke så mye hjemme og oppga det som en av årsakene til at de drakk i restaurantene.

Religion og etnisk bakgrunn har også betydning for hvem som drikker. Fattige nepalere drikker hyppigere enn rike nepalere, både på grunn av fattigdommen, men også fordi mange rike nepalere er fra høye kaster og av religiøse grunner drikker lite eller ingen alkohol. Folk fra prestekasten, braminer, skal egentlig ikke drikke alkohol. Disse gjør det allikevel i økende

³³ Herfra vil jeg kalle all hjemmeproduisert sprit for ”raksi” og industriproduisert for ”sprit”.

grad, særlig i urbane områder. På Teaching Hospital i Katmandu har det vært flere pasienter fra høykastene fra byen. Disse drikker alkohol mest i skjul, i følge Shrestha. Shrestha er lege på sykehuset [9]. Noen etniske grupper kalles foraktfullt for ”matwali”, alkoholdrikkere. Konsum av alkohol har vært et viktig skille mellom høykaster og lavkaster i Nepals hinduisme. Dette er for eksempel årsaken til at newarbraminere, som drikker alkohol, aldri er blitt godtatt som like høytstående i kastesystemet som hindubraminene (Bista 1994: 41).

Tradisjonelt har altså de høye kastene vært bremseklosser i forhold til folks alkoholkonsum. Parallelt med at deres autoritet i dette spørsmålet er noe svekket, vokser det frem nye autoriteter. Maoistbevegelsen, som ellers bare har forakt for kastesystemet, står på linje med braminene i sin motstand mot alkohol. Samtidig jobber legene aktivt for å endre lovgivningen på området. 40-50 prosent av leversykdommene hos befolkningen antas å komme fra alkohol eller er alkoholrelaterte, hvilket er et høyt tall sammenlignet med andre land. Fra studier gjort i samarbeid mellom Teaching Hospital i Katmandu og Japan, ser en at de fleste pasientene med leversykdommer har en historie med stort alkoholforbruk. Landsbyfolk er høyere representert blant disse syke. Leversykdommer utvikler seg fortere hvis pasienten i utgangspunktet har en dårlig diett med lite proteiner. Illegal brygging er også vanligst blant fattige mennesker fordi de ikke har råd til å kjøpe alkohol [9].

Global alkohol

I dette kapitlet skal jeg berøre de viktigste økonomiske forholdene for ølindustrien. Jeg kommer også til å nevne bryggerienes konkurransemessige status, og forsøke å gi et generelt overblikk over markedet.

I Nepal finnes det i skrivende stund fem bryggerier:

Gorkha Brewery Limited (GBL) er ti år gammelt og produserer Tuborg og Carlsberg.

Mount Everest Brewery (MEB) er ti år gammelt og produserer San Miguel, Golden Tiger og Guinness.

Himalayan Brewery Limited (HBL) er femten år gammelt og produserer Iceberg.

Singha Brewery Limited (SBL) er fire år gammelt og produserer Singha Beer og Real Gold.

United Brewery Nepal Limited (UBNL) er tjue/tjueto år gammelt og produserer Kingfisher og Star.

Produksjon og konsum

Mange utenlandske bryggerier har satset på Nepal. Årsaken til dette er at da de store tunge aktørene ble introdusert for 10 år siden var demokratiet helt nytt. Det knyttet seg store forhåpninger til at Nepal, med all den bistanden landet mottok, ville utvikle seg og få en betydelig vekst: ”Markedsanalysene sa at det nepalske markedet hadde mange muligheter”,

forklarer Amit Goswami, markedskonsulent hos Mount Everest Brewery [5]. Derfor var det viktig for bryggeriene å være tidlig ute og manifestere seg i markedet. Andre faktorer trakk også de globale selskapene til Nepal: Billig arbeidskraft, et fordelsaktig industrielt miljø, og et potensial for eksport til India (Anooz 04.99). SBL vil forsøke seg på det indiske markedet: ”Selv om indere ikke drikker mye alkohol, er den indiske befolkningen så stor at markedet blir stort for oss. Vi ser for oss store muligheter der”, sier Bansal [2]. Også GBL og MEB har lansert sine produkter i India. Eksporten til India kan føre til økning i produksjonen og overskuddet til tross for at det nepalske markedet stagnerer for en periode. De sørasiatiske landas arbeid for en frihandelsavtale (SAFTA) vil i fremtiden gjøre en slik eksport både enklere og billigere.

Det har vært en vekst i ølkonsumet, men økningen har langt i fra vært så stor som bryggeriene forventet da de satset på markedet. Økonomien til den nepalske befolkningen ble aldri bedre slik alle ventet. Totalt er kapasiteten i Nepal på 340 000 hektoliter øl, etterspørselen er på 190 000 hektoliter. Overproduksjonen er altså på 150 000 hektoliter. På grunn av denne overkapasiteten i markedet går mye produksjon tapt til avskrivning. De siste to til tre åra har mulighetene for å tjene penger blitt redusert på grunn av den beinharde konkurransen. De ulike bryggeriene øker produksjonen først og fremst på bekostning av hverandre (Thygesen [10]).

Nepalere drikker cirka en liter øl i året hver, mot en halv liter for ti år siden. Til sammenligning drikker nordmenn over 14 år 64,9 liter øl hver (Statistisk Sentralbyrå på nett). I dette perspektivet har ikke salget økt særlig selv om det er fordoblet. Årsaken til den svake økningen i konsumet ligger i religiøse, kulturelle, sosiale og historiske hindringer, mener Søren Thygesen som er Carlsbergs danske representant hos Gorkha Brewery [10]. Det finnes ingen tradisjon for øl i Nepal, påstår Thygesen. Øl har bare eksistert i landet i 20-25 år. Nepalernes kulturarv gir en gammeldags familiestruktur og mange liker ikke å vise at de drikker. Landet er dessuten fattig, sier han, men nye merker får generelt folk til å drikke mer. Han sammenligner markedet med det kinesiske som er i voldsom ekspansjon: ”I Kina er det nesten ingen religiøse hindringer og de har også en helt annen aksept for øl. Der finnes det store muligheter” [10].

Men som vi har sett behøver ikke kultur eller religion å være en hindring for alkoholkonsumet. Store folkegrupper i Nepal drikker tvert i mot mye alkohol *på grunn av* religionen. Jeg har også inntrykk av at fattigdom og stress er viktige argumenter for å drikke alkohol. Thygesens inntrykk av at religionen er en hindring stemmer altså overhodet ikke med min informasjon eller mitt inntrykk. Legestanden og maoistene er en større trussel enn religionen. Kulturen hindrer riktignok at kvinner drikker særlig alkohol, men jeg kan ikke

tenke meg at bryggeriene noensinne har regnet med å kunne øke salget stort på grunn av kvinnene.

Selv ti prosent av markedet utgjør ikke nok produksjon for at et bryggeri skal klare å overleve i Nepal, markedet er minst 27 ganger mindre enn det indiske markedet, i følge Business Age (Anooz 03.99). Markedet vokser med fire til fem prosent i året mot ti til tolv prosent i India. Det nepalske ølmarkedet er mer modent enn det indiske; det har flere kjente utenlandske ølsorter, og konsumet er gjennomsnittlig høyere enn det indiske som bare ligger på en halv liter per person. Dette gjør det fremtidige vekstpotensialet i Nepal mindre. Det indiske markedet har dessuten et lavt eksportpotensial fordi alkohol er en av de varene som ikke omfattes av handelsavtalen med India, og må derfor fortolles (Anooz 03.99, anonym 17.06.00). Det er kanskje det usikre nepalske markedet og eksportpotensialet som er årsaken til at de store bryggeriene bare hadde lisensavtaler i Nepal til å begynne med. Lisensavtaler gir lav risiko sammenliknet med andre bedriftsformer.

Markedsføring og strategier

Da San Miguel og Tuborg ble lansert for ti år siden fikk MEB kontroll over markedet på grunn av en aggressiv markedsføring (se figur 14). I dag kontrollerer GBL og MEB 90 prosent av markedet sammen med rundt respektive 60 og 35 prosent hver³⁴. Bare GBL gikk med overskudd i år 2000, av disse to. Dette skyldes, sier Thygesen, bedre markedsføring.

Fig. 14: Aggressiv markedsføring er viktig i kampen om markedsandelene

Katmandu utgjør 50 % av markedet for Tuborg og Carlsberg [10], og 60% for små ølmerker som Singha Beer og Real Gold [2].

Da markedsføring av tobakk og alkohol ble

forbudt i elektronisk media i 1999 ble det vanskeligere for nye merker som Kingfisher.

³⁴ Ifølge SBL har disse to 80% av markedet. De tror GBL alene vil ta 70% av markedet om trenden fortsetter.

Ølmarkedet er preget av lav konsumentlojalitet, så god markedsføring er helt essensielt for suksess. Det indiske ølet ble lansert av UBNL i 1998. Bryggeriet kastet seg inn på markedet med tung markedsføring i de fleste medier, men reklame gjennom disse mediene må i dag føres via satellitt-TV fra India (Anooz 03.99). MEB og GBL gikk i 1999 over til sponsing av lokale helter og hendelser, ekspedisjoner, sport og kultur. For de mindre bryggeriene er det vanskelig å ta opp kampen mot disse gigantene.

Tuborg markedsføres først og fremst mot urbane menn i alderen 18-30 år med inntekter over 6-7000 rupi i måneden. Carlsberg rettes mot menn mellom 18 og 35/40 år med høyere inntekter enn 10 000 rupi. Kvinner er ikke i målgruppa, mens turister utgjør bare cirka 330 000 personer i året og er derfor en liten konsumentgruppe, opplyser Thygesen [10]. Målgruppen til MEB er unge mennesker mellom 20 og 40 år, sier Amit Goswami [5], både kvinner og menn. Menn mellom er en stabil konsumentgruppe. Ungdom er mer nysgjerrige, prøver ulike smaker på grunn av trender, venner etc. og er derfor en mer ustabil konsumentgruppe [5].

Både MEB og GBL har økt salget på bekostning av andre. MEB har ikke gitt opp konkurransen med GBL i Nepal. Selv om bryggeriet har tapt markedsandeler til GBL, har også de økt kapasiteten i år. Til tross for manglende suksess har heller ikke SBL gitt opp. Det ligger tydeligvis mye penger i salget av øl. Bryggeriet eies av den private Chaudhary Group som er en av de største og mest suksessrike matvareprodusentene i Nepal for tida. Gruppen har ikke gitt opp ølmarkedet og de har kapital til å satse igjen. Bansal mener at ølmarkedet kommer til å endre seg sterkt i fremtiden. I motsetning til det europeiske markedet rettes i dag alt øl mot nesten de samme konsumentene. I fremtiden kommer det til å satses mer på nisjer. SBL vil om kort tid lansere nye ølmerker. Disse ølmerkene er både milde og sterke og vil derfor rette seg mot flere nisjer i markedet. De vil også forsøke å utvikle et eget øl [2].

Arenaer

I dette kapitlet skal jeg gi en kort innføring i hvilke forskjellige arenaer alkohol inntas, hvilke typer alkohol som inntas de ulike stedene, og litt om hva slags betydning alkoholen har for de bestemte arenaene og omvendt.

Bhattiene

En "bhatti" er en lokal restaurant. De kjennetegnes med åpne dører med tøyforheng foran og ligger i gateplan. Lokalene er små og innredet med enkle bord og benker, noen steder bare med krakker uten bord. Her serveres enkle retter og alkohol. Øl, sprit, raksi, chhyang, brus og vann er drikkevarene som serveres. I bhattiene som eies av tibetanere og buddhister er chhyangen byttet ut med tumba. Chhyang som produseres til dette kommersielle formålet

smaker ikke like godt som hjemmeproduisert chhyang. Raksien kan være utvannet [12]. Maten som serveres er ofte omeletter, stekte kjøttvarer som pølse, innvoller, hjerne, karriretter og lignende. Også dal bhat og momo serveres mange steder³⁵. En må ha lisens for å selge alkohol i Nepal. Mange av bhattiene er illegale og de plages ofte av politirazziaer ("Sabin" [14]) .

Det er stort sett bare menn som spiser og drikker i bhattier. Flere oppga at bhattiene var mennenes sosiale møtested; stedet hvor de tok fri både fra konene og fra hverdagen med dens stress og slit. Hele 26 av respondentene nevnte avstressing som enten hovedårsaken eller som en av årsakene til at de drakk alkohol på bhattiene. Den andre mest nevnte grunnen var at de ønsket å være sosiale, eller ha det gøy sammen med venner (21 respondenter). Kvinner går sjeldent til de lokale restaurantene. Bare lavkastekvinner og noen buddhistkvinner drikker der av og til. Av mine 50 respondenter var bare to kvinner. Disse var fra de etniske gruppene tamang og sherpa, som hovedsaklig er buddhister.

"Turistrestauranter"

De dyre restaurantene benyttes stort sett av overklassen, av og til av middelklassen, og overlever ellers på grunn av turistene. På disse stedene selges stort sett ikke lokale drikkevarer, men øl og fabrikkproduisert sprit fra innland og utland. Kvinner drikker også av og til moderate mengder øl her, i lag med familie eller venner [14]. Her er alle prisene høyere, men interiør, sørvis og stil følger internasjonale standarder. En kan finne restauranter i ulike prisklasser og med ulike matutvalg. Drikkeutvalget varierer med rettene. Noen steder kan en kjøpe rødvin til maten, mens andre steder går det bare i øl. I turiststrøkene har en puber og kafeer som kunne ha ligget hvor som helst i verden, og som serverer vestlige bakervarer, coctailer og drinker. På kveldstid er disse områdene nesten tabuområder for nepalske kvinner, fordi det regnes som voldsomt vulgært. Unge gutter er det derimot nok av. De har frihet nok til å kunne la seg påvirke og inspirere av vestlige levemåter.

Turismens vekstpotensial og turismen som inntektskilde er en viktig årsak til de unge guttenes involvering i turistområdet. Men mange har også en åpenbar dragnig mot det vestlige, slik Bhattachan argumenterte for i kapittelet "Globalisering som et kulturelt fenomen" i forrige analysedel. Dette er åpenbart et fenomen for gutter med god inntekt. En god daglønn i Katmandu er på rundt 150 rupi [13] Når en flaske øl koster 120 rupi på en turistrestaurant kan en selvfølgelig ikke unne seg et opphold i turistområdene særlig ofte. Men øl er et tradisjonsrikt symbol på vestlig kultur. Bryggerienes satsing på menn mellom 18 og 40 år tyder på at disse tror at ølet har en stor nok symbolverdi til at denne målgruppen kjøper varen bare de får råd.

³⁵ Dal bhat er "nasjonalretten" i Nepal og består av ris og linsesuppe. Man får også ofte karriretter og pickles. Momo er tibetanske pastaputer med fyll.

Alkohol på fester og festivaler

I bryllup og andre fester og festivaler, er alkohol en naturlig ingrediens i Nepal. Både menn og (gifte) kvinner drikker store mengder alkohol; kvinner drikker mest chhyang mens menn drikker både raksi og chhyang. Sprit kjøpes ofte inn til disse anledningene. Det er blitt vanlig også å kjøpe inn noe øl for de som ikke er så glade i raksi, sprit eller chhyang, men prisene begrenser mengden [11]. Festivaler er svært viktig for nepalere og alkohol er ofte en viktig del av ritualene og festingen. Chhyang er nødvendig for flere hinduritualer, og er derfor spesielt produsert for festivalene [13]. Noen er klar over at utstrakt bruk av alkohol kan være skadelig og begrenser inntaket til disse anledningene, mens andre skjuler det reelle konsumet bak den utbredte forståelsen av at chhyang og tumba ikke er alkohol.

Milepæler som bryllup feires i Nepal med flest mulig gjester. I Katmandu, hvor mange har en god inntekt, er det ikke uvanlig med 4-500 gjester i et bryllup. I disse bryllupene gis full oppdekning av mat og drikke for alle gjestene. Selv om øl fremdeles utgjør en liten del av det totale alkoholkonsumet under slike anledninger, vil det store antall slike anledninger (også dåp og konfirmasjon og annet), og antallet gjester, utgjøre et potensielt vekstmarked for ølprodusentene. Til disse anledningene er det heller ikke så nødvendig å drikke lokale drikkevarer, fordi gjestene selv velger etter smak. Også i viktige festivaler som dashain og tihar drikkes øl, men først og fremst i venneflokkene [13].

Hittil har jeg diskutert tradisjonelle og nyere typer alkohol, deres marked, deres sosiale betydning og hvilke arenaer de er knyttet til. I neste kapittel skal vi se på hva som avgjør valget mellom chhyang, øl, raksi og annet. Til slutt vil jeg diskutere globalitetstesen i Nepal. Hva slags virkelighet gjelder for nepalere?

Årsaker til valg av alkoholtype

Som symbol på globalisering er det nødvendig å se om ølkulturen endrer på folks drikkevaner, og i så fall om det har noe å si for folks oppfattelse av det globale og sin posisjon i verden. I dette kapitlet skal jeg diskutere ulike årsaker til at noen alkoholtyper blir foretrukket fremfor andre. Diskusjonen baserer seg på den halvstrukturerte statistiske undersøkelsen min, pluss andre informanter. Det viste seg at faktorer som pris, smak og alkoholprosent, alder, utdanning, status og tilgjengelighet var faktorer som telte mest for valget.

Pris og inntekt

Pris var en av de viktigste faktorene for folks valg av drikkevarer blant mine respondenter. Raksi er betydelig billigere enn nepalsk produsert vodka, whisky og brandy, og chhyang og

tumba er svært mye billigere enn øl. Det drikkes kanskje noe mer enn før, men salget drikkevarer seg imellom virker stabilt [14].

Det de drikker mest av på bhattiene er raksi. Omtrent halvparten av de intervjuede drakk raksi under intervjuet. Raksi produseres kontinuerlig og kan lagres lenge. Prisen er dessuten svært lav. Chhyang ble drukket nest mest. Mange velger å drikke chhyang fordi raksi er for sterkt eller fordi de kan få den velsmakende drikken også utenom festivalene på den måten. Svært få av mine respondenter drakk øl, sprit eller tumba (henholdsvis en, fire og tre personer).

Jeg spurte respondentene hva annet de vanligvis drikker, det vil si hva slags drikkevarer de foretrekker. De kunne oppgi flere typer. Respondentene svarte at de ”av og til” drikker, eller ”foretrekker” å drikke, øl (52 %). Den andre oftest nevnte drikken var chhyang (32 %). Øl er altså en populær drikk, men nesten ingen drakk øl mens jeg intervjuet dem. Dette funnet ser ut til å understøtte pris som en viktig faktor for endelig valg av alkoholtype. Under (figur 15) skal jeg vise noen eksempler på vanlige priser på alkoholholdige drikkevarer i rupi. Bagpiper er en internasjonalt kjent whiskey som produseres på lisens i Nepal. Alle prisene er funnet i Katmandu og Lalitpur:

Fig. 15: Priser på alkoholholdige drikkevarer i rupi, på ulike utsalgssteder

Drikkevarer	Bryggeri	Grossist	Bhatti	Supermarked
Chhyang (kopp)			5	
Raksi (glass)			10-15	
Bagpiper (150ml)			65	
Tuborg (650ml)	58	59	65	67
San Miguel (650ml)	58	59	65	67
Carlsberg (650ml)	67	68		72

Kilder: diverse bhattier, GBL, MEB og et supermarked i Lalitpur

For de som ønsker å drikke i turistområdene er ølet mye dyrere. For en flaske Tuborg må en her betale mellom 110 og 150 rupi. Hvis en ser på prisene per alkoholenhet ser en at raksi er den klart billigste drikken. Sammenlignet med øl er også den Nepal-produserte spriten billig.

Gjennomsnittsinntekten i Nepal er på 3000 rupi *i året* i følge mine informanter³⁶, men den er mer enn dobbelt så høy i byene (NSAC 1998: 115). De store inntektsforskjellene betyr at bare den lille eliten og middelklassen egentlig har råd til å kjøpe øl. Årsaken til de høye prisene på øl er den store andelen importerte råvarer og mange offentlige avgifter, forteller Thygesen. Øl

³⁶ Med en kurs på 0,7 utgjør dette det samme tallet som hos NSAC 1998, nemlig 210 dollar.

er dessuten dyrere og mer komplisert å produsere enn for eksempel cola [10]. Bryggeriene bruker importert teknologi. SBL, for eksempel, har utstyr fra India og Tyskland. Selv om arbeiderne er nepalere som læres opp på fabrikkene, hentes stort sett toppsjefene og produksjonslederne fra utlandet [2].

Blant mine respondenter var gjennomsnittsinntekten på hele 8649 rupi i måneden, varierende fra minsteinntekt på null (jordbrukere og arbeidsledige, til sammen åtte respondenter)³⁷ og maksimumsinntekt på 55 000 (gorkhasoldater, to respondenter) i måneden. Det kan forklares med at newarer har den høyeste gjennomsnittlige inntekten i landet³⁸, hvilket korresponderer med at denne gruppen er urban. Under er en tabell som viser respondentenes gjennomsnittlige inntekt etter kaste/etnisitet (figur 16).

Tallene viser en forventet samsvar mellom kaste og inntekt. Ser vi bort i fra de to sherpa-informantene har newarer, braminer og chhetrier de høyeste inntektene. Av de to sherpaene var den ene en jordbruker uten inntekt, og den andre var gorkhasoldat i den britiske hæren med 55 000 rupi i måneden i inntekt. Vanligvis verves gorkhasoldatene fra sherpa-, limbu-, gurung- og rai-folket.

Fig. 16 : Gjennomsnittsinntekt/måned hos respondenter etter kaste/etnisitet

Kaste/etnisitet	Gjennomsnittsinntekt	Antall respondenter
Bramin	7833	3
Chhetri	5 778	9
Newar	9750	26
Tamang	3300	5
Gurung	3500	1
Limbu	2500	1
Sherpa	27 501	2

* to respondenter svarte ikke

Respondentenes inntekt må antakeligvis deles på flere familiemedlemmer. Det er ikke uvanlig at folk med høy inntekt holder konene hjemme som husmødre. Inntektene må selvfølgelig også deles på antall barn før den reelle inntekten kan sammenlignes med landsgjennomsnittet. Tallene vil allikevel være betydelig høyere enn landsgjennomsnittet.

³⁷ Disse drakk alkohol kjøpt for penger de hadde fått av en sønn eller et annet familiemedlem.

³⁸ Se for eksempel NSAC 1998: 129 som viser at newarene er den gruppen med færrest individer under fattigdomsgrensa i Nepal.

Hvis vi ser på inntekt i forhold til utdanning viser det lite samsvar for mine respondenter. Bare de uten utdanning overhodet skiller seg ut fra de som har utdanning ved en svært mye lavere inntekt. Gjennomsnittsinntekten for de som bare hadde barneskole var 8063 rupi, mens gjennomsnittsinntekten for de med høyest utdanning var 7970 rupi hvis jeg ser bort fra ekstremverdien (en gorkhasoldat).

Smak og alkoholprosent

Da Singha Beer ble lansert for fire år siden, vokste fremdeles markedet, sier handelssjef Dipak Bansal i Chaudhary Group [2]. Chaudary-gruppen eier SBL. Men Singha Beer ble aldri noen suksess. SBL forsøkte å redusere bitterheten, men folk ville ikke kjøpe ølet. Til slutt lanserte bryggeriet Real Gold som er et lokalt øl. Det er det eneste ølet som bare produseres av malt og ikke tilsettes sukker, mais eller andre ingredienser, skryter Bansal. Dette ølet gjør det heller ikke så bra lenger. Nepalere liker en middels høy alkoholprosent i ølet, og det skal ikke være for bittert, er Bansals konklusjon [2].

I følge hans egen tabell under (figur 17), er kanskje konklusjonen om alkoholprosent noe forhastet. De to største ølmerkene, Tuborg og San Miguel, har henholdsvis høyere og lavere alkoholprosent enn Real Gold. Av GBLs produkter er Tuborg betydelig mer populært enn Carlsberg. Carlsberg er litt dyrere, men det er også ulik bitterhetsgrad i de to ølsortene. Tuborg regnes som mer bittert enn Carlsberg.

Fig. 17: Alkoholprosent i utvalgte øltyper

Merke	Real Gold	Singha	Tuborg	San Miguel
% alkohol	5,4	5,8	5,5	5,3

Kilde: Bansal, SBL

Smak og alkoholprosent ser ikke ut til å være bestemmende for valg av øltype, men smak kan ha noe å si for de eldre konsumentene som er mer lojale til et merke. Erfaringer tilsier at folk foretrekker ølsmaken, særlig om sommeren, men holder seg til den lokale drikken på grunn av prisen: ”De øvre klassene foretrekker allerede øl, mens de laveste klassene foretrekker billig vin, lokal vin (chhyang). Kostnadene er hovedgrunnen”, sier Bansal [2].

Svarene fra mine intervjuer bekrefter disse oppfatningene. Jeg har hittil vist at prisen er en viktig faktor for at folk ikke drikker øl, men holder seg til tradisjonelle drikkevarer til tross for smakspreferanser. Jeg spurte også hva slags assosiasjoner respondentene hadde til Carlsberg og Tuborg, for å få et bilde av hvordan disse ølsortene er likt. Sytten personer syntes en av ølsortene eller begge smaker godt, mens bare tre svarte at de syntes ølet smaker vondt.

Svarene jeg fikk var imidlertid preget av aldersforskjeller. Alder er derfor den neste faktoren jeg vil diskutere i forhold til folks valg av alkohol.

Alder

Aldersfordelingen blant respondentene i bhattiene var ikke helt overraskende. Andre informanter fortalte meg at gutter gjerne starter å drikke i bhattiene i 20-årsalderen. Nepal har dessuten et typisk mønster av aldersfordeling for lavvelferdsland, hvor befolkningen består av mange unge og færre eldre (NSAC 1998: 56). De fleste av respondentene var mellom tjue og førti år, faktisk hele 70 prosent. Aldersfordelingen hos respondentene er vist i tabellen under.

Fig. 18: Respondentenes aldersfordeling

Alder	Antall respondenter
0-19	2
20-29	15
30-39	18
40-49	6
50-59	6
60->	3

For å finne ut om det eksisterer noen skillelinjer mellom generasjonene, stilte jeg et sett ulike spørsmål. Jeg spurte hva de drakk under intervjuet, hva de foretrakk å drikke ti år tidligere, hva de foretrekker å drikke nå, av hvilken grunn de drakk og hva slags assosiasjoner de hadde til Tuborg og Carlsberg. Til spørsmålet av hvilken grunn de drakk, hva de vanligvis drikker og hva de drakk for ti år siden kunne respondentene gi flere svar, slik at jeg

bare har registrert hyppigheten av hvert svar. De andre spørsmålene er besvart med ett svar fra hver respondent. Alle svarene er registrert i prosent.

Hvis en skiller mellom gamle og unge etter bryggerienes målgrupper, er de unge opp til 40 år og de gamle er 40 år og eldre. Sammenlikner en disse kategoriene kan en se noen generelle trekk (se figur 19).

Fig. 19: Drikkemønster

Kategori	spørsmål	Raksi	Chhyang	Tumba	Øl	Sprit	Drakk ikke
<i>Eldre</i>	<i>Drakk</i>	73	<i>13</i>	<i>0</i>	<i>7</i>	<i>0</i>	<i>7</i>
<i>Yngre</i>	<i>Drakk</i>	37	37	<i>9</i>	<i>0</i>	<i>11</i>	<i>6</i>
Totalt	Drakk	48	30	6	2	8	6
Totalt	Liker også	14	32	10	52	16	2
Totalt	10 år sida	36	38	8	36	12	38

* Svar registrert i prosent. De største tallene er utheva.

De unge la vekt på at Tuborg og Carlsberg er ”godt” (46 %), mens de eldre la vekt på at disse øltypene er ”dyre” (40 %). Det er også en tydelig forskjell i drikkevalg. Av de unge drakk 59 % svakere drikker som chhyang og tumba, mens blant de eldre drakk hele 73 % raksi. For begge gruppene er grunnene til drikkingen stort sett den samme. De fleste drikker for å stresse ned og for å være sosiale og ha det moro. Av de under 40 er en viktig grunn for å drikke i bhatti, at de ikke får lov til å drikke hjemme. De eldste respondentene (over 50) oppgav betydelig flere ulike grunner for drikkingen.

Går en mer detaljert inn i materialet finner en flere interessante ting. Av de under 30 år sier 60 % at Tuborg og Carlsberg er ”godt” mens blant 30-åringene er denne gruppa halvert. Av 30-åringene mener dessuten 30 % at disse ølmerkene er ”interessante” eller at de er ”nysgjerrige” på dem. Også blant 40-åringene synes en like stor prosentandel at disse ølmerkene virker interessante, mens de som synes ølet smaker godt er redusert til 17 %. Det er svært få som synes ølet smaker vondt. Hos de over 50 år finner vi den største gruppen; elleve prosent av disse mener at dette ølet smaker vondt.

Men det er ikke nok å vite hva de drakk under intervjuet. Skal vi få vite mer om respondentenes preferanser må vi finne ut hvilke andre drikker de vanligvis drikker. Jeg stilte dette spørsmålet og sorterte svarene etter alder. De yngste drakk stort sett chhyang (47 %) og raksi (24%) under intervjuet. Utover disse drikkevarene foretrekker de imidlertid øl spesielt godt (76 prosent). 30-åringene drakk først og fremst raksi (50 %) og deretter chhyang (28 %). Blant disse er også øl største favoritt utenom det de drakk i intervjusituasjonen (56 %), med chhyang (39 %) på en god annen plass. En enda større andel drakk raksi blant 40-åringene (67 %). I denne aldersgruppen er også øl populært, men populariteten er lavere enn blant de yngre gruppene (33 %). Hvis en ser på tallene de over 50 år oppgav, ser en igjen et markert skille. 73 % drakk raksi under intervjuet, og 67 % foretrakk chhyang i andre sammenhenger. I denne aldersgruppen var øl og tumba like lite populært (11 % hver).

Det er åpenbart et generasjonsskille her. 20-åringene er svært begeistret for øl og synes i større grad at det er godt. At de ikke drakk øl under intervjuet skyldes antakeligvis prisen. Jo eldre respondentene var, jo mindre var andelen som syntes ølet var godt eller interessant, og færre nevnte det som en foretrukket alkoholtype. Men skyldes dette en holdningsendring eller en endring i markedet?

Årsak til forskjell i konsum etter alder

For å få inntrykk av om dette generasjonsskillet signaliserer en endring i tiden, utvalget, folks preferanser eller vane, spurte jeg også hva respondentene drakk for ti år siden. De kunne gi flere svar hver. Svarene jeg fikk gjorde bildet mer komplekst. De som er under 30 år i dag,

drakk ikke alkohol for ti år siden³⁹. Av dagens 30-åring drakk like mange øl og chhyang (61 % hver) som for ti år sida. Svært mange drakk også raksi (44 %). Av dagens 40-åring drakk 67 % øl og 50 % raksi, mens andelen som drakk chhyang i denne aldersgruppen var nede i 33 %. Av de som i dag er eldre enn 50 år, drakk 67 % raksi, 44 % chhyang og bare 22 % drakk øl. En kan sammenligne disse tallene med hva de drikker i dag og hva annet de foretrekker å drikke. Da får en et inntrykk av en individuell utvikling av drikkemønster, preferanser og antydning av årsak til de ulike generasjonenes valg (se figur 20).

Fig. 20: drikkemønster etter alder og alkoholtipe

Respo- ndenter	Drikke- vare	Raksi	Chhyang	Tumba	Øl	Sprit	Drakk ikke
	Spørsmål						
Totalt	Drakk	48	30	6	2	8	6
Under 30	Drakk	24	47	12	0	6	12
	Liker også	18	11	0	76	6	0
	10 år sida	6	11	0	6	0	88
30-40	Drakk	50	28	6	0	17	0
	Liker også	17	39	17	56	28	0
	10 år sida	44	61	11	61	22	22
40-50	Drakk	67	17	0	17	0	0
	Liker også	17	17	17	33	0	0
	10 år sida	50	33	17	67	17	0
50 og over	Drakk	78	11	0	0	0	11
	Liker også	0	67	11	11	0	0
	10 år sida	67	44	11	22	0	0

*Alle tall er i prosent. De største tallene er utheva.

Det ser altså ut til at det er en aldersbestemt bevegelse fra mindre sterk alkohol i ungdommen til sterkere alkohol (raksi) i alderdommen. De som var over 50 oppgav for eksempel at de i dag drikker stort sett raksi. Det er noe flere som drikker dette av disse respondentene enn for ti år siden. Samtidig drikker disse betydelig mindre chhyang enn for ti år sida. Dette kan bety flere ting. Siden 40-åringene oftere valgte øl for ti år sida (67 %) viser det at den tidas 30-åring var svært åpne for og glade i øl. Ølpreferanse er altså antakeligvis ikke noe som oppstod med Carlsberg og San Miguel, men noe som var allerede godt etablert gjennom de første 15 årene med lokale ølmerker. Men for 25 år siden var de fleste av mine respondenter over 50 år allerede over 30 og kanskje mindre villige til å eksperimentere med nye varer en

³⁹ Som jeg tidligere har diskutert innebærer dette at de antakeligvis allikevel drakk chhyang i hjemmene i forbindelse med fester og festivaler.

ungdommen. Det kan forklare noe av hvorfor det skarpe skillet mellom 40-åringene og de over 50 har oppstått.

Antallet eldre over 50 år som enten drikker eller foretrekker chhyang eller raksi utgjør til sammen den samme prosenten (78 %). Faktumet at de fleste av dem drakk raksi under intervjuet antyder at de først og fremst drikker chhyang hjemme, på festivaler og fester, mens de drikker raksi på bhattiene. Valg av raksi fremfor chhyang kan altså også være arenabestemt.

20-åringene drikker stort sett chhyang, mens øl er andrevalget. At så mange unge nevner øl som et av de alkoholvalgene de foretrekker viser to ting. Det viser for det første at ungdommen foretrekker mindre sterke drinker, for det andre viser det at øl er populært blant ungdommen. Siden de fleste begynner å drikke i tjuårsalderen, kan en godt forstå at ungdommen starter med mindre sterke drinker. Allerede som 30-åring har imidlertid dette endret seg. 30-åringene drikker mer raksi enn chhyang. De drakk også mer chhyang enn raksi for ti år siden.

Inntekt og alder

Det kan også være interessant å sammenligne respondentenes inntekt med alder. Hvis en ser på inntekt fordelt på respondentenes alder, og ser bort i fra de øvre ekstremverdiene (inntekt over 25 000), er gjennomsnittsinntekten størst for 30-åringene (9156 rupi). Jo eldre respondentene er jo mindre inntekt har de. Elleve av respondentene opp til 40 år er jordbrukere eller arbeidsledige, og hadde ingen rene pengeinntekter. Dobbelte så mange blant de eldre var likeledes uten inntekt (22 %). Blant de eldste over 60, var gjennomsnittsinntekten 667 rupi, men to av de tre respondentene oppgav at de ikke hadde inntekt i det hele tatt. 40-åringene legger betydelig vekt på prisen som assosiasjon til Tuborg og Carlsberg (17 %). Blant de over 50 år er den dyre prisen en hovedassosiasjon til ølmerkene (56 %). Prisen på ølet er altså en viktig årsak til at de eldre ikke drikker det i særlig grad i dag.

Alder har tydeligvis noe å si for hva nepalere foretrekker å drikke, hva slags styrke denne drikken har, og for hvor godt inntrykk de har av, og hvor stor interesse de viser nye ølmerker. Men det holder ikke å se på disse intervjuene for å få svar på spørsmålet om hvilke faktorer som får ungdommen til å ha en annerledes preferanse for alkohol. Siden ølmerkene reklamerer med tekst og bilder, henvender seg til folk mellom 20 og 40 år og prøver å forføre med modernitet og luksus, kan en tenke seg at også målgruppens identifisering kan ha betydning for valget. Kan for eksempel utdanning ha en betydning?

Utdanning

Jeg har tidligere vist at inntekt og utdanning ikke korrelerer i noen bestemt retning. Men det ser allikevel ut som om utdanning har en effekt for folks oppfatning av flaskeøl som Carlsberg og Tuborg uavhengig av inntekt. De uten utdanning har dårlig inntekt, og har enten ingen assosiasjoner til ølmerkene eller ga ingen svar. Åtte respondenter ga ikke svar på spørsmålet om utdanning. Disse hadde en lav gjennomsnittsinntekt sammenliknet med de som oppgav å ha en utdanning, jeg mistenker derfor disse for ikke å ha noen utdanning. Blant denne gruppen oppgav 25 % at ølmerkene var ”dyre” mens 50 % enten ikke svarte eller oppgav at de ikke hadde noen assosiasjoner til ølet.

Hvis en ser på gruppene med en eller annen form for utdanning kan en fort skille ut noen hovedtrekk som altså er uavhengige av inntekt. Blant respondentene med bare barneskole syntes 25 % at Tuborg og Carlsberg er for dyrt, mens hele 37 % ikke hadde noen assosiasjoner til ølmerkene. Med videregående skole i bagasjen endrer holdningen seg kraftig. Blant disse synes bare 8 % at ølet er for dyrt mens 50 % synes det er godt. Blant respondenter med høyere utdanning endrer ikke disse prosentene seg, men i tillegg synes 17 % at ølmerkene er interessante.

Disse tallene antyder at utdanning kan ha noe å si for hvilke assosiasjoner folk forbinder med øl. Høyere utdanning kan bety mer kjennskap til ølet, mer positive assosiasjoner til øltypene og mindre vektlegging på prisen.

Status og tilgjengelighet

Det gir status og prestisje å drikke øl, sier Bansal i SBL [2]. Allikevel ser det ut til at i bhattiene er det mest vanlig å drikke de lokale drikkevarer, bare én av respondentene drakk øl. Det ser altså ut til at valg av drikkevarer er knyttet til arena (figur 21).

Fig. 21: Chhyang i Tuborgflaske. Valg av drikkevarer er ofte arenabestemt

I turiststrøket hvor det var fullt av unge, urbane og moderne gutter fra Nepal, serveres ikke disse drikkene i stor grad, og disse guttene velger helst øl. Så hvilke gutter er dette? Mitt

inntrykk var at dette er gutter som er knyttet til turistindustrien og/eller har bodd eller vil bo i utlandet. Turistene er både en kilde til inspirasjon og til utviklingen av et kontaktnett med Vesten. Det er altså både handelsfolk og drømmere blant disse øldrikkene.

I distriktene kopierer folk urbane vaner, også drikkevaner, påpeker Bansal. Markedet i distriktene kontrolleres fullstendig av grossistene. Grossistene har sosiale relasjoner med beboerne, de hjelper folk med problemer og så videre. Dette betyr at hvis en grosserer ber forhandlerne om å selge Tuborg, vil de gjøre det, påstår Bansal. Ølet distribueres til ulike distributører i hele landet. Disse selger videre til grossister, detaljhandlere, hoteller og så videre [2].

Ifølge en alkoholgrossist jeg intervjuet i Katmandu [1] kjøper og selger han alle typer øl. Han nekter for at bryggeriene utøver noe som helst press for å hindre han i å kjøpe øl fra andre bryggerier. Derimot reklamerer han ofte for varer som ikke selger godt. Dette behøver han aldri å gjøre for varer som San Miguel og Tuborg siden disse blir markedsført av bryggeriene [1]. Bansal og andre påstår likevel at på grunn av den harde konkurransen er det vanlig praksis å presse grossistene ([2], Lamsal 05.99 og Ganguly i Lamsal 09.99)

Globalitet i Nepal

Jeg stilte i begynnelsen av denne analysedelen om hva slags posisjon flaskeøl har fått i det nepalske samfunnet. Siden de ulike alkoholtypene symboliserer ulike sider av samfunnet og har klart ulike betydninger i ulike kontekster, ville det ikke være rart om det eksisterer klare oppfatninger av deres rolle. I denne diskusjonen skal jeg knytte sammen de funnene jeg har fra feltarbeidet og se dem i sammenheng med økonomi, kultur og folks oppfatning av samfunnet.

Folk drikker for å bli fulle, slik at de kan stresse ned, og for å være sosiale og ha det gøy med venner. Mange liker smaken av øl, og øl er for mange forbundet med det positive modernitetsbegrepet og status. Ved en forbedring i økonomien er det ikke uvanlig å begynne å drikke internasjonale drikker [13]. Ølets posisjon ble først befestet av de nepalske ølsortene som kom for 25 år siden, og senere av de internasjonale bryggeriene. Alkohol er en viktig del av religionen og kulturen i Nepal, og har derfor ikke vært et hinder for ølets posisjonering. Carlsbergs representant mente at religion var et hinder for ekspansjon av ølsalget. Denne analysen må basere seg på en manglende kjennskap til de nepalske forholdene, eller en for høy andel av høykaster i bekjentskapskretsen. Høykastehinduer har tradisjonelt vært restriktive til bruk av alkohol, men det er kjent at mange drikker i det skjulte. De har derfor ikke så stor autoritet i dette spørsmålet.

Men hvordan alkohol oppfattes påvirkes også av politiske strømninger og økonomi. Maoistene for eksempel er imot bruk av alkohol fordi alkoholisme er et alvorlig problem i Nepal. De er også imot kapitalismen. Disse to politiske meningene kan sette øl og raksi i et dårligere lys enn milde tradisjonelle drikkevarer som chhyang og tumba. Som jeg har vist er det mange nepalere som ikke engang anser chhyang som alkohol. Maoistene har styrket sin posisjon i landet bare det siste året. Men de har også lidd store nederlag etter at hæren ble tatt i bruk i kampen mot dem. Deres posisjon har vært svært sterk på landsbygda, men den har aldri vært særlig sterk i Lalitpur eller Katmandu. Det er derfor rimelig å anta at deres innflytelse i disse byene er begrenset. Det maoistiske partiet (CPN) er også relativt lite, slik at media nedprioriterer deres politiske budskap til fordel for de dominerende partiene. Etter at militæret er blitt satt inn i kampene mot maoistene har all støtte, inkludert artikler som formidler maoistenes politikk, blitt kjent illegalt. En risikerer i dag fengselsstraff eller å bli skutt hvis en tas for å støtte "terroristene" (Ajaya 31.12.01, Onesto 16.01.01, Amnesty International 18.01.02)

I tillegg til maoistene er den voksende legestanden klart imot misbruk av alkohol. I følge en informant har ikke legestanden stor innflytelse på nepalernes holdning til alkohol. Hovedårsaken til dette er det lave utdanningsnivået [13]. Den store analfabetismen gjør det vanskelig for legene å spre budskapet om alkoholens skadevirkninger. I Nepal har dessuten den såkalte "tradisjonelle" medisinen ikke en autoritet hos folk. Nepalere benytter seg også av en stor del ayurvedisk medisin og annen naturmedisin. Legene ønsker å presse politikerne [9]. Det kan hende at legene har størst innflytelse gjennom disse kanalene siden politikerne i stor grad er velutdannede og tilhører høykastene. De er derfor potensielt lydhøre for legenes argumenter om alkoholens skadevirkninger.

Det kan være interessant å plassere disse to gruppene i forhold til globaliseringsdiskursene. Maoistene har et politisk program som ikke er særlig forskjellig fra den internasjonale kommunistiske bevegelsen, til tross for noen særegne nepalske trekk. Deres argumentasjon følger hyperglobaliseringas "marxistiske perspektiv". Det ser ut til at de driver en omfattende opplæring av rekruttene, også i teori (Onesto 16.01.01), noe som antyder en bevissthet om (hyper-) globalisering. Lederne av partiet har skrevet flere artikler om temaet. Partiet har også gått mot "globaliseringa og liberaliseringen av økonomien" (FES 20.01.02) Hvor stor den teoretiske kunnskapen til de revolusjonære er i Nepal finnes det, så vidt jeg vet, ingen undersøkelser av. Mange har imidlertid hentydet at de fleste rekruttene er "frustrerte unge menn" som "ser de veldisiplinerte maoistene som eneste alternativ til dagens system" (Lintner og Khanal 1.04.99 a). Det antas også at Nepals "Røde Arme" tar inspirasjon fra geriljaen Shining Path i Peru. Begge bevegelsene er ledet av velutdannede intellektuelle og tiltrekker seg stort sett uutdannede ungdommer fra fjellområdene (ibid). Legene kan en ikke like lettvin

plassere i én diskurs, de kan, teoretisk sett, ha røtter innenfor alle de diskursene jeg har diskutert.

Myndighetene legger stor vekt på å tiltrekke investorer til landet gjennom skatte- og avgiftsletter. Selv ikke vedtatte forskrifter følges opp hvis disse hindrer etablering av industri. Slik får utenlandske bedrifter og deres kulturer fritt spillerom, så fremt de ser potensialer i Nepal. For myndighetene symboliserer disse investorene økonomiske vekstmuligheter. For dem og for mange ungdommer symboliserer varene de produserer, som øl, modernisering, rikdom og frihet.

Medias rolle må ikke undervurderes. Jeg har gjennom hele oppgaven vært inne på media i Nepal. Jeg har vist at de forholder seg i stor grad til den strategiske globaliseringsdebatten om at globalisering er uunngåelig. De har dessuten forbud mot å spre informasjon om maoistene eller deres politikk. Uavhengige media har ikke lov til å spre nyheter overhodet. Media har hovedsete i byene og formidler et urbant, moderne bilde. De har ikke lov til å reklamere for alkohol lenger, men det forbudet er ganske nytt. Når en tenker på budskapet media formidler om modernitet, urbanitet og utvikling, er det kanskje ikke så rart at utdanning er en faktor for valg av alkoholtipe og positive assosiasjoner til øl. Til tross for at også mange med lav utdanning har råd til øl, identifiserer de seg kanskje ikke i like stor grad med reklamebudskapet eller ”vest er best”-mentaliteten. De som bare har barneskole er antakeligvis ikke de mest flittige leserne av aviser, økonomiske magasiner eller liknende. Hvis en ser på reklamen fra bryggeriene er det et klart budskap til en bestemt konsumentgruppe: Bildene viser ungdom i eksklusive barmiljø og med vestlige klær.

Kan vi da si at ølets inntog på det nepalske markedet har utgjort noen stor forskjell for nepalerne? Det ser ikke slik ut hittil. Det som strider imot en slik konklusjon er folks forverrede økonomiske situasjon og mangel på utdanning. På grunn av prisen er øl fremdeles et produkt for eliten. De øvre klassene er svært små. Derfor har det liten betydning at eliten nyter nye utenlandske varer som resten av befolkningen ikke har råd til. Det selges også øl til fattigere mennesker, men det er til spesielle anledninger som bryllup. Derimot kan en se at ved en forbedret økonomisk situasjon i Nepal, kan mye forandres; både drikkevaner og maktrelasjonene. Derfor vil antakeligvis flere drikke mer øl ved en reduksjon i prisene, eller ved en vekst i den jevne nepalers relative inntekt. Siden alkoholkonsumet er høyt ville trolig en slik endring gå på bekostning av de lokale drikkevarene, spesielt raksi som er minst knyttet til spesielle religiøse eller tradisjonelle anledninger.

I hvilken grad oppfatter nepalere det ”globale”? Det er klart at nepalere er klare over at det eksisterer en verden utenfor Nepal. Selv om de ikke nyter varene selv, har mange tilgang på

medier som formidler utenlandsk kultur og verdier, og som reklamerer for varer. Nepalere forholder seg først og fremst til sine naboland; fortrinnsvis sine eldgamle handelspartnere i India og Tibet. Økonomisk sett er India den største handelspartneren også i dag. Til tross for forsøk på handelsdivergering, dominerer India i både eksport og import. Den kulturelle påvirkningen herfra er også på mange måter større enn påvirkningen fra Vesten. De fleste filmene og programmene som vises på kinoene og på TV, er Bollywood-filmer. I tillegg utnummerer indiske kjøpmenn og turister andre nasjonaliteter i sin tilstedeværelse i Nepal, til både ergrelse og glede. En betydelig mengde nepalere reiser også til India for å jobbe i perioder.

Vesten er et symbol på rikdom og individuelle muligheter; et symbol på strukturer som i stor grad mangler i Nepal. Men kunnskapsnivået er ikke særlig høyt i Nepal, og oppfatningen av disse samfunnene som de færreste har vært i, er sterkt mytifiserte. De er preget av inntrykk av og fra turister og hjelpearbeidere som kommer til Nepal, diverse filmer på TV, snuskete videoer og blader.

Oppsummering

I denne analysedelen har jeg diskutert forskjellige aspekter ved den urbane alkoholkulturen i Nepal. Jeg valgte å se på alkoholkulturen fordi denne har sterke tradisjonelle bånd, mens flere globale bryggerier har operert på markedet i kortere tid. Jeg har vist til feltarbeidet mitt som er fra byene Lalitpur og Katmandu. Jeg har ikke gått dypt inn på landsbygdas strukturer, hvilket hindrer meg i å trekke noen landsdekkende konklusjoner. Informantene mine er representanter for bryggeriindustrien, myndighetene, organisasjoner og vanlige folk. Utdannelsesnivået hos respondentene var generelt høyere enn landsgjennomsnittet, det hindret meg antakeligvis i å få kjennskap til om analfabeters forhold til utviklingen er annerledes enn utdannedes. Men siden jeg ikke spurte direkte om globaliseringsbegrepet kan jeg allikevel trekke en god del konklusjoner fra datamaterialet.

Jeg har forsøkt å gi et generelt overblikk over marked og konsum, av lokale drikkevarer og øl. Jeg har også prøvd å få svar på hvilke faktorer som er bestemmende for valg av drikkevarer. De fleste liker øl, og drikking av øl er assosiert med status i mange miljøer. At mange ikke drikker øl, eller svært sjeldent drikker øl, er hovedsaklig på grunn av prisen. Alder, miljø og utdanning har mye å si for respondentenes oppfatning av øl. Eldre folk synes i større grad øl er uinteressant enn yngre, og har heller ikke nødvendigvis prøvd drikken. Jeg har vist at etnisitet til en viss grad har betydning for folks inntektsnivå og dermed til drikkevaner, mens religion er viktig for, spesielt, chhyangens status.

Jeg har til slutt konkludert med at folks oppfatning av øl er generelt positivt, spesielt i byene. Øl er sett på som et symbol på modernisering og velstand. Landets religiøse og kulturelle

tradisjoner utgjør ingen stor motstand mot alkohol. Legene og maoistene er i mot misbruk av alkohol, men ingen av gruppene har stor innflytelse på flertallet av befolkningen i Katmandu og Lalitpur. Uansett vil disse gruppene antakeligvis oppfatte øl som bedre enn sterkere drikker som raksi. Den politiske eliten består først og fremst av høykaste nepalere. Disse kastene har tradisjonelt vært kritiske til alkohol, men har mistet autoritet på området. Gjennom politikken har disse gruppene vært entydig positive til bryggerienes etablering i Nepal gjennom en svært liberal økonomisk politikk. Hvis en ser på øl som symbol på modernisering og globalisering antyder denne analysen derfor at den urbane befolkningen ønsker slike produkter. Den symbolske effekten er stor. Urbane nepalere har fått en smak på velstand, ”utvikling” og ”modernisering”. Hvis globaliseringa bringer dem mer varer, statussymboler og velstand kan ikke globaliseringa symbolisere noe negativt – hvis den kontrolleres, riktignok. Den fattige landsbybefolkningen har derimot gjennom ”folkets krig” vist en betydelig motstand mot disse prosessene.

Til slutt vil jeg understreke at disse konklusjonene er basert på indikasjoner. ”Folks virkelighet” består ikke av én virkelighet, men er sammensatt og umulig å gripe i sin helhet. Alle konklusjonene har derfor det forbeholdet at de ikke er perfekte.

Mening, makt og globalisering

Jeg har til nå delt globaliseringsdebatten inn i fire ulike forståelser. De to første, som først og fremst benyttes i økonomiske og politiske diskurser, har store svakheter som linearitet og teleologi. Den tredje klarer å bøte på disse ved å omdefinere globaliseringsbegrepet til et historisk analyseapparat, hvor globalisering er en betegnelse på en historisk romlig-temporær prosess. Denne definisjonen benyttes først og fremst i samfunnsvitenskapen (se ”Globaliseringsdiskursene”). Noen av disse teoriene kan allikevel også kritiseres på grunn av bruken av moderniseringsbegrepet og sin forståelse av bevisste aktører. Den fjerde forståelsen forsøker å korrigere denne svakheten, ved å vise til at globaliseringa er et resultat av en ny oppfatning av verden, og av handlinger som tilrettelegges denne oppfatningen. Globaliseringa er altså konstruert, og derfor ikke forutbestemt eller irreversibel (se ”Alkoholkultur som globalitet”).

Jeg har vist at i Nepal er fremdeles tradisjonelle drikkevarer viktigere enn nye ”moderne” varer. Det skyldes først og fremst landets fattigdom. Varer som øl gir status og smaker godt, men prisen ser ut til å være en viktig faktor for folks reelle tilgang på disse statussymbolene. Utdannelse har mye å si for hvor positive assosiasjonene til varene er. Det er først og fremst (urbane) velstående og unge (moderne) menn som er storforbrukere av flaskeøl.

Den store analfabetismen forhindrer størstedelen av befolkningen i å delta i en debatt om ”globaliseringa”. Begrepet benyttes først og fremst i forskning og i dybdeartikler i media. Det benyttes altså bare av spesielt interesserte. Det virker som om globalisering er noe som bare eksisterer for en liten elite av befolkningen, og for dem først og fremst i forståelsen hyperglobalisering. I motsetning til globaliseringsbegrepet blir modernitetsbegrepet benyttet blant folk. Om en person drikker flaskeøl er det fordi han er ”moderne” [13].

Selv om befolkningen ikke er deltakere i debatten rundt globaliseringa, kan de være del av diskursene. En diskurs handler ikke bare om det som diskuteres, men inkluderer også de materielle effektene. Dette betyr at hvis en diskurs dominerer i samfunnet gjennom sine institusjoner og effekter, vil mange ubevisst handle i følge denne diskursens aksiomer. På den måten vil nye institusjoner og liknende bli skapt og med dem fysiske ”effekter” som kontorer, bøker, ansatte og så videre.

I dette kapittelet vil jeg diskutere nærmere maktaspektet ved diskursene. Jeg skal forsøke å identifisere ulike maktrelasjoner i Nepal, og diskutere ulike konsekvenser disse relasjonene har for Nepals politikk, økonomi og for nepaleres forståelse av verden. Til slutt vil jeg diskutere vitenskapens behandling av begreper som ”globalisering”.

Maktrelasjoner i Nepal

I et samfunn har en flere ulike aktører. Alle ulike aktører i et samfunn disse orienterer seg i et mylder av ulike interessesfærer. Som jeg har vist er det ikke så mange aktører som deltar i globaliseringsdiskursene i Nepal, men de som deltar forholder seg til ulike teser og har ulike og til dels motstridende interesser. I dette avsnittet skal jeg forsøke å identifisere noen av disse aktørene og noen av de maktrelasjonene de må forholde seg til.

Multinasjonale aktører

Det eksisterer flere multinasjonale aktører i Nepal. I denne oppgaven har jeg diskutert ølindustrien, så jeg velger et bryggeri, Carlsberg as, som eksempel på disse selskapene.

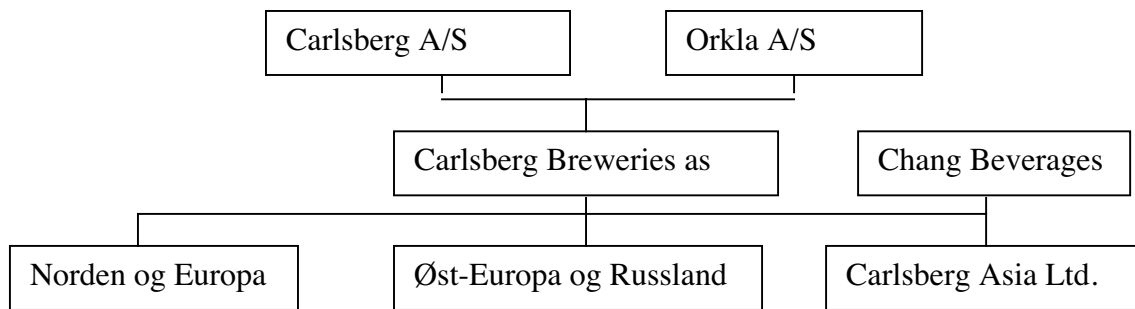
Bryggeriene forholder seg til den nyliberale versjonen av hyperglobaliseringstenen. Et eksempel er Carlsberg as' nye strategi fra 30. november 1999: Hele organisasjonen skulle omstruktureres. Carlsberg-fondet har tidligere vært forpliktet til å eie minst 51% av aksjekapitalen for å forhindre oppkjøp av utlendinger. Dette har medført en begrensning av deres innhenting av de store pengesummene som trenges for en aggressiv oppkjøpstrategi – den strategien konkurrentene bruker (Store pengesummer kan for eksempel hentes inn ved salg av aksjer eller fusjon). Carlsbergs målsetning er å bli et av verdens tre største bryggeriselskaper. Ifølge Carlsberg-selskapets formann Matthiessen må selskapet møte kapitalkravene i *globaliseringsprosessen* de befinner seg i. For å endre eierforholdet måtte Carlsberg-fondet selv kontakte fondsmyndighetene i Sivilrettsdepartementet. Selskapet skulle deles opp i Carlsberg Beer, Carlsberg Soft Drink og avviklingsselskapet Carlsberg Finans. Selskapets sjef Lindeløv sa at selskapet skal “arbeide innenfor dets kjerneforretning”. I tillegg til dette skal selskapet gi en mer åpen aksjonærpolitikk med bl.a. offentlige kvartalsregnskaper (Berlingske Tidende⁴⁰).

Carlsbergs ”globaliseringsstrategi” er altså en økonomisk liberaliseringsstrategi. Den sterke knytningen til Danmark og danske aksjonærer ble løst opp for at Carlsberg skulle kunne konkurrere under like vilkår som de globale konkurrentene. Noe senere fusjonerte Carlsberg med norske Orkla, hvilket førte til omstrukturering av selskapet (se figur 22).

Begge selskapene tjente på dette ved at de fikk tilgang på etablerte nettverk i land de ikke hadde satset på tidligere, og kapitalen ble utvidet. Asia ble utpekt til den fremtidige vekstregionen for Carlsberg: ”Det nydannede Carlsberg Asia Ltd., likt eid av Charoen Sirivadhanabhakdis Chang Beverage Company og Carlsberg Breweries, får utover markedslederskap i Asias mest profitable ølmarked, Thailand, også førertrøyen i Malaysia, Sør-Korea, Singapore og Nepal” (Jakobsen 19.12.00) (figur 23).

⁴⁰ diverse artikler og nettsider, se www.berlingske.dk/soeg?s=Carlsberg

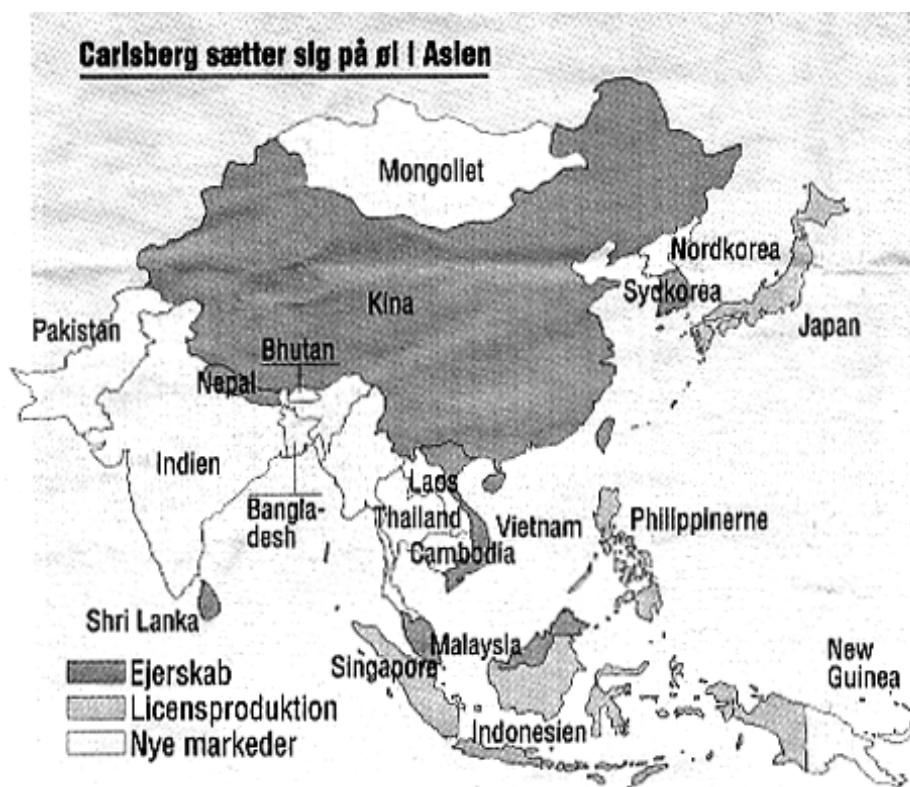
Fig. 22: Det nye Carlsberg

Kilde: Jakobsen 19.12.00

Gjennom Chang Beverages oppnådde Carlsberg å få et enestående politisk nettverk de aldri kunne bygd eller kjøpt seg til på egenhånd. Dette er helt avgjørende for Carlsbergs ekspansjon i Asia, i følge Carlsbergs konserndirektør Iuul. Carlsberg Asia skal vokse gjennom oppkjøp, sier han om strategien. Det vil være ønskelig å kjøpe opp konkurrenter som San Miguel hvis det blir aktuelt (loc.cit.). I Nepal ville dette gitt Carlsberg over 90 prosent av ølmarkedet, tilnærmet monopol.

Fig. 23: Carlsberg i Asia

Kilde: Jakobsen 19.12.00

Carlsberg-selskapets aktører, dets eiere, ledere, analytikere og strateger, forholder seg til, og konkurrerer innenfor hyperglobaliseringstesens diskurs. De er opplært i å tenke bedriftsøkonomisk gjennom ”den strategiske globaliseringsdebatten”, for dem er dette virkeligheten: Enten vinner Carlsberg konkurransen eller de taper den. I Danmark hvor Carlsberg har sitt hovedsete, eksisterer også de andre globaliseringsdiskursene. Aktørene som deltar i disse har også innflytelse på politikken som ledes i Danmark og som Carlsberg må forholde seg til. Carlsberg har altså maktrelasjoner til politikere, konsumenter lokalt i Danmark med alle de ulike diskursene som eksisterer i dette rommet, samtidig som de forholder seg til den ”globale” strategiske globaliseringsdebatten. I Nepal må selskapets aktører igjen forholde seg til ulike globaliseringsdiskurser, men det kan se ut som om Carlsbergs forståelse av globalisering står sterkere her siden store deler av folket ikke er deltakere i den skriftlige eller den politiske debatten.

Nepals aktører

Jeg har tidligere vist hvordan regjeringen legger alt til rette for utenlandske investorer i Nepal. Hos staten kategoriseres bryggeriene etter produksjon. Bryggeriene får skattelette hvis de eksporterer noen av sine produkter; det vil si at de får tilbakebetalt skatten de har lagt ut for importert råmateriale. Men de må betale normal inntektsskatt på 20 prosent [8]. Jeg har vist hvor stor avstanden er mellom regjeringas uttalelser og handlinger, jamfør eksempelet med miljødebatten i bakgrunnskapittelet.

Problemet har jeg vært inne på tidligere. Regjeringen har tilsynelatende svært lite makt. I valgsituasjoner for eksempel hvor folks livskvalitet og naturens bærekraftighet kommer i konflikt med mot bryggerienes ønske om lave investering og høy profitt, prioriterer regjeringen å støtte næringsvirksomheten. Organisasjonene som den ”tapende” part, føler at de sitter igjen med symbolske tiltak i form av en miljølov som ikke tas på alvor. Fra de utenlandske investorenes side oppfattes det riktignok ikke alltid slik. På NORAD sin hjemmeside kommenteres det at ”klima for utenlandske investeringer fremstår som lite forutsigbart” (NORAD 05.01). Dette kan skyldes de ustabile regjeringene og det trege byråkratiet, som ofte trenerer beslutningsprosessen. Det er altså ikke slik at staten og regjeringen ensidig følger ”diktater” fra utenlandske økonomiske investorer eller den globale strategiske globaliseringsdebattens støttespillere. Men de nepalske myndighetene må sjonglere sine virkemidler og strategiske posisjon mellom de ulike maktrelasjonene. Myndighetene står i sentrum av Nepals beslutningstaking, de har derfor et stort nettverk av relasjoner å balansere mellom.

Men myndighetene består tross alt av en rekke individer fra eliten. Det er i deres interesse å skaffe mest mulig utenlandsk bistand slik at deres posisjoner og jobber kan ivaretas, samtidig som de er hellig overbeviste om at dette er den eneste muligheten Nepal har for videre

utvikling. Hvorfor ser de ikke på utviklingen av Nepal på givernes premisser som fordelaktig for seg selv? Hvorfor treneres prosessene?

Økonomisk sett forholder de seg til hyperglobaliseringstesens diskurs. Den synlige motparten er maoistenes standpunkter, som på mange måter ser ut til å utgjøre det negative paradigmet innenfor diskursen. Dette er et paradigme som ikke kan eller vil utgjøre noe alternativ for myndighetene. Treneringen kan kanskje ha sammenheng med alle de utallige aktørene som involveres i større utviklingsprosjekter i Nepal, slik NORAD hevder (ibid). I slike prosjekter er det involvert tunge institusjoner som Asiabanken, og store donorland som Japan og Norge, som alle har sine strategier, målsetninger og nasjonale/interne diskurser å forholde seg til. Bankene følger stort sett hyperglobaliseringsdiskursen, mens mange donorinstitusjoner også forholder seg til transglobaliseringstesens og argumenterer for kultur- og kunnskapsutveksling. I tillegg er det en betydelig andel NGOer og INGOer i Nepal. Disse organisasjonene jobber for alt fra gatebarn til miljø. De har stor lokal kjennskap til nepalske forhold i forhold til sine fagområder. Derfor utgjør også de en maktfaktor i det politiske spillet. Disse organisasjonene forholder seg også oftest til hyperglobaliseringstesens eller transglobaliseringstesens. I tillegg til disse institusjonene og organisasjonene må de nepalske myndighetene forsøke å ha en godt forhold til nabolanda. Nepal ligger mellom stormakta India og Kina. To nasjoner med svært ulike interesser og perspektiver.

Myndighetene må forsøke å tilfredsstille alle parter og finne en mellomvei som tilfredsstillende for de aktørene som er viktige for seg selv. Det er dessuten ikke gitt at rask behandling lønner seg for dem. Ved å gjøre seg litt "umulige" demonstrerer de sin maktposisjon for folket og de utenlandske aktørene. Folket får inntrykk av at det er de folkevalgte som styrer prosessen, og de utenlandske aktørene må godta spillet for å bidra til inntrykket av at demokratiet har sin hensikt – både overfor seg selv og overfor de nasjonale aktørene i sine hjemland. Slik vedlikeholder aktørene sine maktreasjoner, posisjoner og forståelse av at ting fungerer slik de har lært de skal og vil fungere.

En aktør som ikke nevnes ofte, men som i følge Far Eastern Economic Review har stor makt i Nepal, er mafiaen (Lintner og Khanal 01.04.99 b). Kriminelle karteller vokste frem på grunn av de ustabile forholdene som har eksistert i Nepal siden revolusjonen i 1990, og jobber aktivt for å vedlikeholde ustabiliteten fordi den gir deres aktiviteter perfekte forhold. Mange gangstere har vunnet makt over politikere og offentlig ansatte. Ved forsøk på oppgjør med korrupsjon har for eksempel mange representanter i parlamentet "tilfeldigvis" vært bortreist i offisielle ærend. Mange hundre diplomatiske pass som har tilhørt parlamentarikere og byråkrater har "forsvunnet" siden 1990. Narkotikasmuglere er blitt tatt med slike pass. Politiet tror de er blitt stjålet, men kritikere er overbevist om at de er blitt "utleid". Men ikke bare

byråkrater og politikere er anklaget for slik praksis. En komité i Innenriksdepartementet som undersøkte korrupsjon beskyldte også ansatte i politiet, immigrasjonsmyndighetene og sikkerhetsstyrkene for samarbeid med forbrytersyndikatene. Disse syndikatene har gjort Nepal til et senter for gull- og narkotikasmugling (ibid). Mafiaens kontroll over myndighetene utgjør et betydelig hinder for bekjempelse av korrupsjon og forsøket på å stabilisere de politiske og økonomiske forholdene i Nepal.

Alle aktørene i det nepalske samfunnet balanserer altså sine posisjoner i forhold til de andre aktørene og deres posisjoner. De som sitter igjen med dårligste resultat er ofte folket. Men også på dem drysser det ned noen goder, slik at de også får mer eller mindre bekreftet den strategiske globaliseringsdebattens sannhet. Mye av bistanden gis direkte gjennom organisasjoner i landet. Mange prosjekter har gitt gode resultater, selv om det tar lang tid. Helsetilstanden er forbedret, utdanningstilbudet er større, barnedødeligheten er redusert og så videre. Men strukturløsløstprogrammene har ført til mindre statlig innsats, hvilket har ført til høyere arbeidsledighet og høyere priser. Totalt har programmene bidratt til forverra levekår for mange nepalere. Maoistbevegelsens fremvekst kan tolkes til å være folkets respons på myndighetenes manglende hensyn til det. Mange har valgt å vise sin frustrasjon ved å gå gjennom kanaler som ligger utenfor de etablerte institusjonene som var ment å representere folket, og har slik demonstrert en klar forakt for det såkalte ”demokratiet” med dets ”manglende resultater” og synlige korrupsjon.

Tanker om diskursenes makt og effekter

Denne analysen av maktrelasjoner i det nepalske samfunnet er nok noe overflattisk. Den antyder allikevel Foucaults poeng at makt består av ulike relasjoner, og at makt har en produktiv effekt. I Nepals tilfelle har maoistbevegelsen oppstått som en følge av de samfunnsmessige maktforholdene. Men også en urban og ”moderne” (drikke-) kultur har vokst frem som følge av hyperglobaliseringsdiskursens effekter. Religionens diskurs på sin side vedlikeholder tradisjoner som familiestruktur, kastesystem og mat- og drikkevaner, men heller ikke disse tradisjonene er statiske. I møtet mellom de såkalte ”tradisjonelle” og ”moderne” kulturene har ikke den ene veket for den andre. Dikotomier som disse er konstruerte. Ser en seg rundt i verden vil en finne et uendelig antall av kombinasjoner av såkalte tradisjonelle og moderne trekk. Det er mer riktig å si at nye kulturer vokser frem med elementer fra begge kategoriene. Disse nye kulturene vil kanskje i fremtiden påvirke kulturer andre steder, eller kanskje ikke.

Denne oppgaven har forsøkt å vise at det eksisterer ulike diskurser som alle bruker begrepet ”globalisering” og som alle utgjør virkeligheten for deltakerne i diskursene. Jeg har villet vise at det eksisterer maktrelasjoner mellom disse diskursene, og at hyperglobaliseringsdiskursen har en dominerende posisjon i det nepalske samfunnet.

Foucault mente at en må undersøke historisk spesifikke mikronivåer, steder, og starte på det laveste nivået. På disse stedene kan en studere hvordan maktmekanismer har kunnet fungere (Driver 1993). Mitt valg av nivå var derfor ikke den globale globaliseringsdebatten. Jeg så på Nepals økonomiske geografi og folks drikkekultur for å få et innrykk av diskursenes ulike maktrelasjoner og effekter. Det er umulig å bestemme i dag hvilken fremtid Nepal og Nepals befolkning vil få. I dag eksisterer globalisering for noen i Nepal, mens for andre eksisterer ikke globalisering i det hele tatt. Om befolkningen i fremtiden vil oppfatte seg selv som del av en global verden eller en globaliseringsprosess, vil det være stor sannsynlighet for at det skyldes en utbredelse av hyperglobaliseringas og transglobaliseringas diskurser. Endringer i en eller flere diskursers maktrelasjoner kan altså føre til en midlertidig dominans av en diskurs. En slik dominans vil nødvendigvis føre til endringer i samfunnet; oppfattes virkeligheten annerledes vil også nye og andre virkemidler og handlinger finne sted. Effekten av et skifte i maktrelasjonene har derfor konkrete konsekvenser for samfunnet.

Vitenskapens benyttelse av globaliseringsbegrepet

Vitenskapen er en institusjon som forholder seg til en diskurs som er kognitiv i sin form, men som også lar mange ulike diskurser få spillerom. Vitenskapen håndterer og kodifiserer kunnskap. Måten kunnskapen behandles på og defineres som, klassifiserer den som gangbar eller ikke etter visse vitenskapelige kriterier. Disse kriteriene skifter en gang i blant, for eksempel da modernitetskritikerne innledet sitt korstog mot tradisjonelle aksiomer som inkluderte linearitet og teleologi. Takket være vitenskapen har altså mange samfunn fått radikalt nye redskaper til sin vurdering og oppfattelse av virkeligheten. Med slike endringer har også innholdet i store samlebetegnelser som "globalisering" forandret seg. Men det er ikke bare innholdet i dette begrepet som er annerledes. Også vitenskapstradisjonenes blinde benyttelse av kategorier har skylden for de tidligere og nåværende forståelsene.

John Allen (2000) viser hvordan geografers økonomiske kunnskap er kognitivt formulert og territorielt formet. De ekspressive kunnskapene (taus kunnskap) har blitt utelukket på grunn av de normaliserende funksjonene i samfunnet. Fordi de ekspressive kunnskapene ikke er kodifiserte virker de heller ikke like opplagte. En redsel for å virke rar eller utenfor forståelse hindrer, eller gjør det vanskelig, å tenke utenfor de eksisterende diskusjonenes og debattens normer. Den opplagte forståelsen av kunnskap innebærer kognitive forståelsesformer som fornuft, vurdering, oppfatning og innovasjon. Disse opplagte kvalitetene er institusjonaliserte gjennom diskurser, og får makt til å gjøre seg selv "sanne" gjennom assosiasjoner til de aktiviteter som legitimerer den. Dette er årsaken til hyperglobaliseringas dominans som diskurs:

”Dagens nyliberale tanke-system, for eksempel, og dets ulike kodede betydninger – globalisering, overnasjonalitet, frihandel, entreprenørskap, fleksibilitet og så videre – er på mange måter en fantasikonstruksjon som brukes både til å gjøre verdensøkonomien forståelig, og som brukes som en basis en kan gjøre beslutninger fra. Som et representativt meningssystem kan nyliberalismen, som mange andre kunnskapskonstruksjoner, forstås som en dyktig manipulering av symboler” (Allen 2000: 22).

Men det har ingen hensikt å bruke denne innsikten til å begrense symbolsk aktivitet til en annen side av økonomien, eller til bare å se kunnskap i kontekst av analytisk forstand og kognitiv ”know-how”. ”Forestillingsevne, uttrykk og vurderingspraksis dekker den samme epistemologiske virkeligheten. De er alle deler av økonomiens symbolske innhold” (Allen 2000: 23). De romlige konsekvensene av ekskluderingen av ”taus kunnskap” er en ”tatt-for-gitt-tendens” til å kartlegge en inndeling av taus og kodet kunnskap på en lokal - global akse av økonomisk aktivitet. Med en gang taus kunnskap oppfattes som ”lokal”, for eksempel som eksisterende i et firma eller i et lokalsamfunn, låses det enkelt inn i en statisk geografi. På en ”opplagt” måte blir kunnskap som er vanskelig å kommunisere gjort til et lokalt fenomen. Fordi det globale er det lokales motsetning i dikotomien blir den kodifiserte kunnskapen som er tilgjengelig og forståelig for alle, til et globalt fenomen. At økonomisk innovasjon og konkurransevne nødvendigvis er rotfestet i sted er bare en utvidelse av denne diskursen.

Denne generaliseringen fører altså til en bestemt forståelse av økonomisk kunnskap. Den økonomiske kunnskapens natur kan bare forstås gjennom å gå utover tenkningens kognitive kvaliteter og bringe inn de ekspressive sidene, mener Allen. Bare slik kan de falske og ”opplagte” inndelingene som reflekterer en bestemt kombinasjon av makt og kunnskap brytes.

Men kan vitenskapen inkludere en slik metode? Hvordan kan en inkludere de ekspressive sidene uten å kodifisere dem inn i tekster og resultater? Vitenskapens begrensninger synes åpenbare her, men når Allen dekonstruerer den økonomiske diskursen slik, åpner han også opp for en konstruktiv debatt rundt nye metoder og muligheter innenfor vitenskapen.

Avslutning

Denne oppgaven har tatt for seg et svært bredt tema, nemlig diskurser i globaliseringsdebatten og maktaspektet ved disse. Jeg anerkjenner at et så bredt tema ikke kan dekkes på en fullkommen måte i en begrenset hovedfagsoppgave, men tror at den har klart å vise noen viktige punkt for videre diskusjon. Jeg håper jeg har klart å vise at diskursene rundt globalisering er mangfoldige, at virkeligheten er kompleks og at kategorisering er en vitenskap en må være varsom med. Vitenskapen er et redskap og ikke et mål i seg selv, derfor er det viktig at en kritiserer de ulike elementene og påstandene som sirkulerer i de ulike diskursene. Like viktig er det at vitenskapen ikke produseres i et lukket rom. Kategorier og

forståelser er funnet opp av mennesker som har vidt forskjellige utgangspunkt, erfaringer og kunnskap.

Jeg har ingen illusjoner om at denne oppgaven når et stort publikum. Men jeg har et håp om at de som kommer over den og leser den vil bli inspirert til å reflektere over sannhet, virkelighet og makt. Jeg håper også at oppgaven kan bidra til analyser som trekker inn en større bredde av perspektiver, som er kritiske til egen ontologi, epistemologi og enkle slutninger. Jeg har planer om å skrive en kortere artikkel med hovedpunktene i oppgaven på engelsk, og håper at den slik kan bli tilgjengelig for alle som er interesserte i temaet og Nepal. Det hadde også vært gledelig om oppgaven kunne være til nytte for aktører i Nepal, spesielt med tanke på videre studier.

Litteraturliste

Allen, John (2000): "Power/economic knowledge", i Bryson, John et al.: *Knowledge, space, economy*, s. 15-33, Routledge, London og New York

Bajracharya og Lal Kayastha (1998): *Networking of trade-related research institutions in Nepal*, CEDA, Tribhuvan University, Katmandu

Baral, Lok Raj (1988): *The Politics of Balanced Interdependence Nepal & SAARC*, Ratna Pustak Bhandar, Katmandu

Bauman, Zygmunt (1992): *Imitations of postmodernity*. Routledge, London.

Beck, Ulrich (2000): *What Is Globalization*, Polity Press, Cambridge

Beyer, Peter (1994): *Religion and globalization*. Sage, London.

Bhattachan, Krishna B. (1999): "Globalization and its impact on nepalese society and culture", i Dahal, Madan K.: *Impact of Globalization in Nepal*, s. 80-102, NEFAS og FES, Katmandu

Bista, Dor Bahadur (1991/1994): *Fatalism and Development. Nepal's struggle for modernization*, Orient Longman Limited, Calcutta

Burkitt, Ian (1998): "Relations, Communication and Power", i Velody og Williams (red): *The Politics of Constructionism*, s. 120-133, Sage Publications, London

CBS, Central Bureau of Statistics: *Statistical Year Book of Nepal 1999*, Katmandu

Cole, Stephen (1992): *Making science: between nature and society*, Harvard University Press, Cambridge

Cosgrove, Denis (1991): "New World Orders" i Philo, Chris (red): *New Words, New Worlds: Reconceptualising Social and Cultural Geography*, s. 125-130, Cambrian Printers, Aberystwyth

Cuff et al. (1992): *Perspectives in sociology* (third edition), Routledge, London og New York

Dahal, Madan K. (1999): "Impact of Globalization on Nepalese economy" i Dahal, Madan K: *Impact of Globalization in Nepal*, s. 1-25, NEFAS og FES, Katmandu

Dahal, Ram K. (1999): "Impact of globalization on nepalese polity", i Dahal, Madan K: *Impact of Globalization in Nepal*, s. 48-79, NEFAS og FES, Katmandu

Denzin, Norman K. (2000): "The Art and Politics of Interpretation", i Denzin & Lincoln (red): *Handbook of Qualitative Research*, s. 500-516, Sage Publications, Thousand Oaks, London

Denzin & Lincoln (1998): "Introduction: Entering the Field of Qualitative Research", forord til Denzin & Lincoln (red): *The Landscape of Qualitative Research*, s. 3-19, Sage Publications, Thousand Oaks, London

Denzin & Lincoln (2000): "Strategies of Inquiry", forord til del tre i Denzin & Lincoln (red): *Handbook of Qualitative Research*, s. 199-208, Sage Publications, Thousand Oaks, London

Dicken, Peter (1998): *Global Shift. Transforming the World Economy*. Third Edition, PCP, London

Driver, F. (1993): "Bodies in Space: Foucault's Account of Disciplinary Power" i Barnes og Gregory (red) (1997): *Reading Human Geography. The poetics and politics of Inquiry*, Arnold, London

Dyrberg, Torben Beck (1997): *The Circular Structure of Power. Politics, Identity, Community*, Verso, London og New York

Ferguson, James (1999): *Expectations of Modernity. Myths and meanings of urban life on the Zambian copperbelt*, University of California Press, Berkely og London

Ferguson, James (1998): "Transnational Topographies of Power: Beyond "the State" and "Civil Society" in the Study of African Politics", i Marcussen & Arnfred (red): *Concepts and Metaphors: Ideologies, Narratives and Myths in Development Discourse*, s. 45-71, Occasional Paper nr.19, IDS Roskilde University, Roskilde

Fløysand, Arnt (1999): "A theoretical framework on how to approach globalization and social practice", i Fraas, M. og Stokke, K. (red): *Occasional Paper, Human Geography*, Nr. 26 (Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Univeristetet i Oslo, Oslo

FNCCI, Federation of Nepalese Chambers of Commerce and Industry (1999): *Nepal and the world. A Statistical Profile 1999*, FNCCI, Katmandu

Fossåskaret (1997): ”Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse”, i Fossåskaret et al.: *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, s.11-45, Universitetsforlaget, Oslo

Foucault, Michel (1995): *Discipline & Punish. The Birth of the Prison* [1975], Vintage Books New York

Foucault, Michel (2001a): “Governmentality” [1979] i Faubion, James D. (red): *Power. The essential works of Foucault 1954-1984*, s. 201-222, Vol 3, Allen Lane the Penguin Press, England

Foucault, Michel (2001b): “The Subject and Power” i Faubion, James D. (red): *Power. The essential works of Foucault 1954-1984*, s. 326-348, Vol 3, Allen Lane the Penguin Press, England

Foucault, Michel (1972): *The Archaeology of Knowledge. And the Discourse on Language*, Tavistock Publications Limited, New York

Foucault, Michel (1996): *Tingenes Orden*, Aventura [1966] Oslo

Foucault, Michel (2001c): “Truth and Power” [1979] i Faubion, James D. (red): *Power. The essential works of Foucault 1954-1984*, s. 111-133, Vol 3, Allen Lane the Penguin Press, England

Fuglestad og Mørkeseth (1997): ”Et semiotisk perspektiv på forskningsprosessen og på forskerens rolle i felten”, i Fossåskaret et al. (1997): *Metodisk Feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, s. 167-187, Universitetsforlaget, Oslo

Fuller, Steve (1998): “The Reflexive Politics of Constructivism Revisited”, i Velody og Williams (red): *The Politics of Constructionism*, s. 65-95, Sage Publications, London

Gellner (1997): “Ethnicity and Nationalism in the World’s Only Hindu State”, i Gellner, Pfaff-Czarnecka & Whelpton (red): *Nationalism and Ethnicity in a Hindu Kingdom - The Politics of Culture in Contemporary Nepal*. Harwood Academic Publishers, Amsterdam.

Gergen, Kenneth J (1999): *An Invitation to Social Construction*, SAGE Publications, London

Gergen, Kenneth J (1998): "Constructionist Dialogues and the Vicissitudes of the Political", i Velody og Williams (red): *The Politics of Constructionism*, s. 35-50, Sage Publications, London

Grossberg, Lawrence (1996): "The Space of culture. The power of space", i Chambers, Ian og Curti, Lidia (red): *The post colonial question. Common skies, divided horizons*. S. 169-187, Routledge, London/New York.

Guba og Lincoln (1998): "Competing Paradigms In Qualitative Research" i Denzin & Lincoln (red): *The Landscape of Qualitative Research*, s. 195-220, Sage Publications, Thousand Oaks, London

Hacking, Ian (1998): "On Being More Literal about Construction", i Velody og Williams (red): *The Politics of Constructionism*, 51-65, Sage Publications, London

Held, McGrew, Goldblatt og Perraton (1999): *Global Transformations. Politics, Economics and Culture*, Polity Press, Cambridge

Hirst, Paul og Thompson, Grahame (2000): "Globalization – a Necessary Myth?", i Held, David og McGrew, Anthony: *The Global Transformations Reader: An introduction to the globalization debate*, s. 68-75, Polity Press, Cambridge

Johnston et al. (red) (1994): *The Dictionary of Human Geography*, third edition, Blackwell Publishers Ltd, London

Kendall og Wickham (2000): *Using Foucault's Methods*, Sage Publications, London

Leyshon (1997): "True stories? Global dreams, global nightmares and writing globalization. Introduction to section two", i Lee & Wills (red): *Geographies of Economies*, s. 133-146, Arnold, London.

Long, Andrew (1992): "Goods, knowledge and beer – the methodological significance of situational analysis and discourse", I A. Long og N. Long (red): *Battlefields of Knowledge. The interlocking of theory and practice in social research and development*, s. 147-170, Routledge, London/New York

Löwdin, Per (1998): *Food, ritual and society. A Study of Social Structure and Food Symbolism among the Newars*, revised edition, Mandala Book Point, Katmandu

McNay, Lois (1994): *Foucault. A Critical Introduction*, Polity Press, Cambridge

Ministry of Industry (1999): *Nepal, foreign investment opportunities*, Foreign Investment Promotion Section, Katmandu

NSAC, Nepal South Asia Centre (1998): *Nepal Human Development Report*, Katmandu

Panday, Devendra Raj (2001): *Corruption, governance and international cooperation. Essays and impressions on Nepal and South Asia*, Transparency International Nepal, Katmandu

Paudyal, Shoor Beer (1999): *Pattern Of Energy Consumption And Its Impacts On Economic Development Of Nepal* (art), *The Economic Journal of Nepal* s. 181-190, Vol. 22, No 4, Issue 88, Nepal

Philo, Chris (1991): "De-Limiting Human Geography: New Social and Cultural Perspectives", i Philo, Chris (red) *New Words, New Worlds: Reconceptualising Social and Cultural Geography*, s.14-27, Cambrian Printers, Aberystwyth

Pigg, Stacy Leigh (1993): *Unintended Consequences: The Ideological Impact of Development in Nepal*, *South Asia Bulletin* s. 45-58, Vol. 13, Nr 1 og 2,

Roe, E (1999): *Except-Africa. Remaking development, rethinking power*. Transaction Publishers

Sack, Robert David (1997): *Homo Geographicus*, The John Hopkins University Press, Baltimore og London.

Schwandt, Thomas A. (1998): "Constructivist, Interpretivist Approaches to Human Inquiry" i Denzin & Lincoln (red): *The Landscape of Qualitative Research*, s. 221-259, Sage Publications, Thousand Oaks, London

Spivey, Nancy Nelson (1997): *The Constructivist Metaphor*, Academic Press, USA.

Upadhyaya, Bhagawati (1994): *Industrial geography of Nepal*, Ratna Pustak Bhandar, Katmandu

Velody og Williams (red) (1998): *The Politics of Constructionism*, introduksjon, Sage Publications, London

Artikler i aviser og magasiner

Anonym (17.06.00): *Asia: The trouble with ghee*, s. 44-45, London

Anooz (03.99): *Kingfisher. Facing a different market*, Business Age s. 31-32, Katmandu

Anooz (04.99): *Localization of International Brands*, Business Age s. 33-34, Katmandu

Bhattarai, Binod (19.02.00): *More The Merrier*, i bilag til feiring av den femtiende demokratidagen, The Kathmandu Post s. 4, Katmandu

BM, Business Manager for managers (Juni 1999): *The transportation cost from Nepal to Calcutta is equal to the cost of export from India to America – K. B. Amartya*, s. 33-34, vol.1, nr. 8, Katmandu

Jakobsen, Søren Linding (19.12.00): *Carlsberg konsoliderer sig på asiatiske ølmarkeder*, Børsen s. 6, Danmark

Lamsal, Madan (05.99): *Market Competition: Is Everything Fair?*, Business Age s. 37-39, Katmandu

Lamsal, Madan (09.99): *Kingfisher: "Preparing For a Hard Fight"*, intervju i Business Age s. 59-63, vol. 1, nr. 11, Katmandu

Lintner og Khanal (01.04.99 a): *Nepal. Rebel High. Poverty and corruption foster a Maoist insurgency*, Far Eastern Economic Review s. 28-29, vol. 162, nr. 13, Hong Kong

Lintner og Khanal (01.04.99 b): *Nepal. Democracy's Demons*, Far Eastern Economic Review s. 24-25, vol. 162, nr. 13, Hong Kong

Neumann, Iver B (27.07.01): *Et nytt maktbegrep*, kronikk i Dagbladet, Oslo

Norman, Victor D (9.04.00): *Er kapitalen internasjonal?*, debattspalten i Dagens Næringsliv s. 3, Oslo

Rimal, Madhav Kumar (6.08.99): *Editor`s Note*, Spotlight s 2, vol. 19, nr.6, Katmandu,

Scott, Colin (22.01.99): *Hvor reell er egentlig globaliseringa?* Kronikk i Morgenbladet s. 8, Oslo

Upadhyay, Akhilesh (19.02.00): *Farewell to Alms*, i bilag til feiring av den femtiende demokratidagen, The Kathmandu Post s. 3, Katmandu

<http://>

Ajaya (31.12.01): *State of Emergency a degeneration of limit democratic rights. State forces falling into lower moral*, www.humanrights.de/n/nepal/news/311202_moraldown.htm

Amnesty International (18.01.02): *Nepal: Public Statement*, web.amnesty.org/ai.nsf/Index/ASA310102002?OpenDocument&of=CO.../NEPA

Baral, Aditya (14.10.99): *Globalization: Opportunities for Nepal*, leder i The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/1999/Oct/O.../editorial.ht

Berlingske Tidende: www.berlingske.dk/soeg?s=Carlsberg

FES (20.01.02): *Nepal Communist Party, Marxist-Leninist-CPN-ML*, www.nepaldemocracy.org/political_parties.html, Friedrich-Ebert-Stiftung

Headline News (08.09.01): *Sustainable Education. Help Govt to make literacy campaign successful: Upadhyaya*, The Rising Nepal, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/tm/2001/sep/sep09/index.htm

Jhunjhunwala, Bharat (25.02.00): *CAMAD Journal End of the WTO*, leder i The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/2000/feb/fe.../editorial.ht

Lama, Shambhu (21.06.99): *Prospering Media in Nepal, Some Preconditions*, The Telegraph - Weekly (Nepal), www.nepalnews.com.np/contents/englishweekly/telegraph/199.../international.ht

Leder (8.10.99): *Globalization challenges*, leder i The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/1999/Oct/O.../editorial.ht

Lohani, Mohan (10.05.00): *Globalization and the Third World*, leder i The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/2000/may/.../editorial.ht

Manandhar, Narayan (29.09.99): *Does Nepal hold its future?* Leder i The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/1999/Sep/S.../editorial.ht

Mathema, Kanhaiya R. B. (3.09.99): *Globalization: Myths and reality*, leder i The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/1999/Sep/S.../editorial.ht

NORAD (05.2001): Nepal, bakgrunn, på www.norad.no/default.asp?V_DOC_ID=478

Onesto, Li (16.01.01): Part 20. Red Salute to the West, RW # 1038, www.rwor.org/a/v21/1030-039/1038/nepal20.htm

Pleuger, Gunter (9.05.01): *Globalization – an Opportunity*, The Telegraph –Weekly (Nepal), www.nepalnews.com.np/contents/englishweekly/telegraph/2000...international.ht

Post Reporter (29.03.00): *Globalization yet to deliver goods in Nepal*, The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/2000/mar/.../economy.ht

Post Reporter (10.06.00): *Least Developed countries to get new approach assistance*, The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/2000/jul/ju.../economy.ht

Statistisk Sentralbyrå: www.ssb.no/emner/05/02/

Upadhayay, Animesh (13.09.01): *Globalization and developing country's perspective*, leder i The Kathmandu Post, www.nepalnews.com.np/contents/englishdaily/ktmpost/2001/Sep/se.../editorial.ht

www.britannica.com

www.info-nepal.com/dir/general/general.php#110

www.nepaldemocracy.org

www.nepalnews.com

www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr00_e.htm

Diverse

Notater fra sosiologi grunnfag (1994). Sosiologisk institutt, UiB

Vedlegg

Vedlegg 1

Intervjuer

- [1] Alkoholgrosserer (mars 2000) ved New Road, Katmandu
- [2] Bansal, Dipak (18.01.00), Commercial Manager i Chaudhary Group, Lalitpur
- [3] Dangol (16.03.00) i National Planning Commission, Katmandu
- [4] Dhakal, Ameet (mars 2000), underredaktør/journalist i Kathmandu Post, Katmandu
- [5] Goswami, Amit (06.12.99), Marketing Consultant hos Mount Everest Brewery, Lalitpur
- [6] Kunwar, Uttam (03.03.00), forsker hos Nepal Bureau of Standards and Meteorology, Katmandu
- [7] Sharma, Toran (03.03.00), forsker i Nepal Environmental and Scientific Services, Katmandu
- [8] Shresta, D. L. (08.03.00) i Industridepartementet, Katmandu
- [9] Shrestha, Pradeep (16.12.00), lege på Teaching Hospital, Katmandu
- [10] Thygesen, Søren (03.11.99), General Manager i Gorkha Brewery, Katmandu

Nøkkelinformanter

- [11] ”Raju”, newar fra Patan, venn
- [12] ”Deepak”, newar fra Patan, tolk og husvenn
- [13] ”Prakash”, newar fra Katmandu, innehaver av en restaurant og bar
- [14] ”Sabin”, eier av en café på Patan

Vedlegg 2

Intervjuguide

Halvstrukturerte kvantitative intervjuer

1. Sted og bhatti-type
2. Personlige data: Navn, alder, kjønn, folkegruppe, kaste, utdanning, økonomi
3. Hva drikker du nå?
4. Hva drikker du vanligvis?
5. Hvorfor drikker du?
6. Hva drakk du for ti år sida?
7. Hvorfor? Har du endret drikkevane?
8. Hva slags assosiasjoner har du til Tuborg/Carlsberg?
9. Hvor ofte går du ut på bhatti, hvor går du og hvorfor går du ut?

